

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Dana Tesaříková

Segmentace projevu při konsekutivním tlumočení

Segmentation of speech in consecutive interpreting

Praha 2010

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Marie Csiriková, CSc.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala Doc. PhDr. Marii Csirikové, CSc. za vedení této diplomové práce, za podnětné nápady při její tvorbě, ochotu odpovídat na mé otázky, konzultovat dílčí závěry a také za její celkové osobní nasazení.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci zpracovala výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

Souhlasím se zveřejněním mé práce a jejím eventuálním zapůjčením.

V Praze dne 17. 12. 2009

.....

OBSAH

1	ÚVOD.....	1
2	PŘEHLED STAVU ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY V OBLASTI FVP.....	3
3	FVP JAKO LINGVISTICKÝ POJEM.....	5
	3.1. Aspekt tematicko-rematický.....	5
	3.1.1. Objektivní pořádek slov.....	6
	3.1.2. Subjektivní pořádek slov.....	13
4	OTÁZKA FVP V MEZIJAZYKOVÉ KOMUNIKACI.....	20
	4.1 Kontextově zapojená a nezapojená informace.....	20
	4.1.1. Emocionálně motivované aktualizace.....	20
	4.1.1.1. Slovosled.....	24
	4.1.1.2. Přesuny intonačního centra.....	24
	4.1.1.3. Vytýkací částice.....	25
	4.1.1.4. Osamostatňování částí výpovědi.....	26
	4.1.1.5. Opakování částí výpovědi.....	30
	4.1.2. Pragmatické okolnosti tlumočnické činnosti.....	31
	4.1.2.1. Otázka adekvátnosti.....	31
	4.1.2.2. Styl a charakter promluvy.....	34
	4.2. Výpovědní dynamičnost.....	35
	4.2.1. Rytmický princip.....	35
	4.2.2. Větný důraz.....	37
5	TLUMOČNICKÉ POSTUPY.....	40
	5.1. Tradiční překladatelské postupy.....	40
	5.1.1. Tlumočnické postupy v rovině reflexivního převodu.....	42
	5.2.2. Tlumočnické postupy v rovině interpretace.....	42
	5.3.3. Tlumočnické postupy v rovině parafráze.....	43
6	EXPERIMENT.....	45
	6.1. Popis experimentu.....	45
	6.2. Charakteristika originálu.....	45
	6.3. Analýza přetlumočených projevů.....	46
	6.4. Používání prostředků FVP v přetlumočených projevech.....	47
	6.5. Výrazové prostředky FVP a jejich zastupitelnost.....	57

6.6. <i>Ilustrace vybraných aspektů ruského hovorového stylu a jejich převodu směrem do češtiny</i>	60
7 ZÁVĚR	65
SHRNUTÍ	68
РЕЗЮМЕ	70
ABSTRACT	72
PŘÍLOHY	74
8 POUŽITÁ LITERATURA	75

1. Úvod

Tématem naší diplomové práce je segmentace projevu při konsekutivním tlumočení. Budeme se zabývat problematikou funkční výpovědní perspektivy (FVP) a jejího vyjadřování v konsekutivním tlumočení z češtiny do ruštiny a naopak. Ruština i čeština mají pro realizaci FVP v zásadě stejné prostředky a FVP je v nich ovlivňována týmiž jazykovými faktory, kterými jsou vnitřní výstavba věty a její stylistické zabarvení. Tyto prostředky lze shrnout do následujících čtyř kategorií: prostředky syntaktické, funkčně sémantické (lexikální), suprasegmentální (intonace, přízvuk) a slovosled. Toto dělení je však potřeba chápat pouze orientačně, protože tyto prostředky zpravidla nepůsobí izolovaně, ale překrývají se. Mohou se zastupovat, mohou svůj účinek zesilovat, ale mohou si také vzájemně konkurovat a vzájemně se rušit.

Při konsekutivním tlumočení dochází k verbální komunikaci mezi odesílatelem a příjemcem. Tlumočnick přijímá informaci výchozího sdělení, kombinuje ji se svými vlastními znalostmi a zapojuje ji jak do jazykového, tak i do mimojazykového kontextu (individuální a objektivní činitele). Pro adekvátní přetlumočení je třeba převést kromě denotativních významů i významy konotativní, plynoucí ze stylistického či expresivního zabarvení výpovědi, a v nemenší míře i prvky pragmatické, zohledňující účastníky komunikačního aktu. Pragmatická rovina a možnosti jejího převodu bude tedy další oblastí, které se budeme v naší práci věnovat.

Při tlumočení dochází k přenosu informace z výchozího jazyka do cílového za ztíženějších podmínek než při běžné komunikaci. Z toho důvodu dochází často jak při konsekutivním, tak i při simultánním tlumočení k odchylkám od správné FVP. Roli zde hraje časová tíseň, tempo řečníka, možnost nebo nemožnost notace či interference z druhého jazyka. Zde je třeba podotknout, že se často věnuje větší pozornost odchylkám v oblasti gramatické a lexikální než nedostatkům v oblasti funkční výpovědní perspektivy. Přitom chybný slovosled či nezohlednění pragmatické funkce může často zcela změnit sémantiku sdělení a ve svých důsledcích tak být mnohem více zavádějící než lexikální či gramatická chyba.

Naše práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části práce se opíráme o poznatky řady prací a studií.

Základní rozdělení teoretické části na tematicko-rematický aspekt, kontextově zapojenou/ nezapojenou informaci a výpovědní dynamičnost vychází z teoretické práce F. Daneše. Třetí kapitola pojednávající o tematicko-rematickém aspektu pak vychází především z práce H. Křížkové a P. Adamce. Čtvrtá kapitola se zabývá otázkou FVP v mezijazykové komunikaci. V části mapující emocionálně motivované aktualizace se opíráme především o teoretickou práci M. Grepla, v části věnované pragmatickým okolnostem tlumočnické činnosti pak vycházíme z prací S. B. Haleové, D. Knittlové, M. Formánkové-Csirikové a V. N. Komissarova. V páté kapitole, věnované tlumočnickým postupům, se opíráme o výsledky prací I. Čenkové, J. P. Vinaye a L. Darbelneta, L. S. Barchudarova a M. Formánkové-Csirikové. Výzkum zakládáme na projevu přetlumočeném v rámci experimentu, přepisy originálu a přetlumočených projevů jsou zařazeny do kapitoly Přílohy.

2. Přehled stavu zkoumané problematiky v oblasti FVP

V této části naší práce bychom se rádi zmínili o historickém vývoji teorií a poznatků v oblasti funkční výpovědní perspektivy a s tím souvisejícím vývojem terminologie v české lingvistice. Zásadním zlomem pro českou jazykovědu v oblasti větné struktury je studie Viléma Mathesia (1939: 234-242), který přišel s vlastní koncepcí této problematiky včetně samotného termínu. Mathesius v této své studii podotýká, že základním principem, kterým se řídí pořádek slov v češtině, je aktuální členění větné (AČV).

Na Mathesiovy závěry v oblasti aktuálního členění větného a jeho vztahu k intonaci a slovosledu postupně navázali další čeští lingvisté. Problematiku větné intonace, včetně přízvukové a rytmické struktury věty, ve svých pracích řeší Daneš (1957).

Poznatky českých lingvistů ovlivnily další bádání v oblasti funkční výpovědní perspektivy v mnoha evropských zemích, například v Anglii z nich vycházel Halliday (1976), jehož teorie koheze byla pro naši práci velmi podnětná, protože podává důkaz o provázanosti větných prvků. Velké uplatnění našly i v ruské jazykovědě, protože ruština se stejně jako čeština vyznačuje volným slovosledem a byla tak zpracovávána z hlediska tzv. logického přízvuku a funkcí slovosledu. Ruští jazykovědci v zásadě přejímají pojetí aktuálního členění tak, jak ho vysvětluje Mathesius. Problematice funkční výpovědní perspektivy se věnují především Švedova a Bondarko (1982: 190-214). Ke komplexnímu zhodnocení pak přispívá práce Kovtunové (1976).

Pro naše tlumočnické účely je nutné přejít od otázky aktuálního členění v rovině syntaktické k otázce funkční výpovědní perspektivy v rovině funkčně sémantické. Pojem funkční výpovědní perspektiva byl u nás poprvé zmíněn Šabršulou (1973). Kromě Šabršulova pojmu *funkční výpovědní perspektiva* se tento jev označuje rovněž termíny *funkční perspektiva větná* (Firbas: 1962), *kontextové členění výpovědi* (Šmilauer: 1972; Daneš, Dokulil: 1958).

V pracích ruských lingvistů se pro FVP často objevují termíny *актуальное членение предложения* či *контекстное членение высказывания*, které užívají čeští autoři mluvnic ruského jazyka Bauer (1979) či Kubík (1983), často se však můžeme setkat i s termíny jako *роль контекста*, *цель высказывания* či *порядок слов*, např. u Rozentala (1977).

Pro východisko výpovědi byly postupem času v literatuře použity následující termíny: *téma*, *základ výpovědi*, *logický podmět* či *psychologický podmět*. Někteří teoretici rozlišují pojem *východisko* a *téma*, podle Mathesia (1966) se rozdíl mezi tématem a východiskem nejzřetelněji projevuje v souvislém textu, kde je zpravidla východiskem výpovědi téma vyplývající z věty předcházející. Téma a východisko dále rozlišuje například Dokulil nebo Daneš, z autorů, kteří mezi nimi rozdíl nedělají, jmenujme například Adamce, Firbase, Sgalla a Hajičovou.¹ Pro jádro výpovědi pak existují tyto termíny: *réma*, *logický přísudek*, *psychologický přísudek* aj.

V pracích ruských lingvistů se pro východisko a jádro můžeme setkat s následujícími termíny: *тема, рема* (Barnetová, Křížková: 1979: 863), *основа и ядро, данное и новое* (Krušelnická), *экспозиция и кульминация* (Ivančev), *смысловый субъект и смысловый предикат* (Tukumcev), *логический субъект и логический предикат* (Panfilov).²

Zastáváme názor, že se tyto pojmy často překrývají a že je nutné odlišit pojmy syntaktické od faktorů věcných a komunikačních. V naší práci budeme používat termín Šabršuly funkční výpovědní perspektiva (FVP), protože se domníváme, že postihuje daný jev v jeho komplexnosti a zahrnuje v sobě i ostatní termíny.

---

¹ DANEŠ, F. Téma// Základ // Východisko výpovědi. *Slovo a slovesnost: časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*. Praha. 1964, roč. 25. s. 148 – 149.

² Příklady cit. z: ADAMEC, P. *Porjadok slov v sovremennom russkom jazyke*, Praha: Academia, 1966. s. 20.

3. Funkční výpovědní perspektiva jako lingvistický pojem

V následující kapitole se budeme zabývat srovnáváním prostředků, pomocí kterých se FVP konkrétně realizuje v ruštině a v češtině. Zmapování těchto prostředků realizace FVP v rovině syntaktické nám poté poslouží jako odrazový můstek pro náš výzkum v rovině komunikační.

V naší práci vycházíme z pojetí Daneše (1985: 188), který shrnuje jednotlivé možné přístupy k FVP následujícím způsobem:

- aspekt tematicko-rematický, známá – neznámá informace
- kontextově (situačně) zapojená – nezapojená informace
- výpovědní dynamičnost – nedynamičnost

3.1. *Aspekt tematicko-rematický*

Základem FVP je dichotomie dvou komplementárních složek, tématu a rématu, tedy toho, o čem se mluví (téma), a toho, co se o tématu sděluje (réma).

Grepl a Karlík (1986: 319) definují tyto dvě základní komplementární složky výpovědi takto: „*Východiskem (základem) rozumíme tu část výpovědi, která většinou vyjadřuje skutečnosti z předcházejícího kontextu nebo z aktuální mimojazykové situace projevu známé; jí mluvčí ve své výpovědi na daný kontext nebo situaci navazuje. Z hlediska sdělné závažnosti představuje východisko vždy složku nejméně závažnou; označuje téma, ze kterého se myšlenkově vychází.*“ ... „*Jádrem rozumíme tu část výpovědi, která vyjadřuje skutečnosti sdělně nejzávažnější; jsou to často zároveň skutečnosti vzhledem ke kontextu a situaci nové.*“

Jako téma se tedy označuje informace z předchozího kontextu známá, jako réma naopak informace nová. Zde je třeba si uvědomit, že se adresát dozvídá nějakou pro něho skutečně „novou“, dříve jemu neznámou informaci docela zřídka. Stává se tak například při četbě odborných či vědeckých textů. Při běžné komunikaci však spíše uvádíme

informace a znalosti společné oběma komunikantům do nových souvislostí. Uhlířová (1987: 99) tento fakt ukazuje na příkladě věty: *Včera ráno jsem potkala tvého kamaráda Honzu*, kde přestože jsou rématem věty slova *tvého kamaráda Honzu*, je velmi pravděpodobné, že adresát zmíněného Honzu zná. Mluvčí nicméně uvádí tuto informaci do nových souvislostí, která je v daném momentu komunikace aktuální, z předešlého kontextu nevyvoditelná a tudíž nová.

„Známost“ informace pak znamená, že se daná informace již v kontextu dříve objevila, lze ji z něho vyvodit, případně spadá do takzvaného společného referenčního horizontu komunikantů.

V souladu s názorem Kubíka (1983: 200) mají na pořádek slov jak v ruštině, tak i v češtině zásadní vliv následující faktory:

- syntaktická sounáležitost jednotlivých větných členů
- aktuální členění výpovědi
- stylistické zabarvení výpovědi

Tyto faktory se přitom vzájemně prolínají, výsledný slovosled tak záleží na souhře aktuálního členění a syntaktické sounáležitosti. V češtině hraje důležitou roli v postavení příklonek princip rytmický a všechny tyto faktory jsou jako celek do jisté míry podřízeny činitelům emocionální a stylistické povahy. Adamec (1956: 180) tuto skutečnost shrnuje následovně: *„Rozdíly ve slovosledu obou jazyků vyplývají z toho, že se jednotlivé principy projevují nestejnou silou, v ruštině má např. mnohem menší sílu princip fonetický a větší sílu princip významové sounáležitosti.“*

3.1.1. Objektivní pořádek slov

Vzhledem k tomu, že východiskem pro předání informace do cílového jazyka je určitá struktura výpovědi, je nezbytné se zamyslet nad členěním minimální tlumočnické jednotky, a to věty.

Již Mathesius (1947) rozlišuje dva typy pořádku slov, a to pořádek objektivní a pořádek subjektivní.

V klidných neemotivních projevech, vyprávění či ve výkladu se obvykle postupuje od kontextově známého k neznámému, tematická část tedy předchází část rematickou,

kteřá je novým a nejdůležitějším prvkem celého sdělení. Jinými slovy to znamená, že výpověď postupuje od prvků s nejmenší výpovědní dynamičností k prvkům s nejvyšší výpovědní dynamičností. Posluchači se tak usnadňuje pochopení. Takový slovosled nazývá Mathesius (1947) slovosledem objektivním.

Porovnejme pro ilustraci následující příklad, kdy slovo *pes* je jednou tématem, podruhé rématem výpovědi. Téma přitom rématu předchází.

*Была собака. Vyl (jakýsi) pes. X Собака была. Pes (už zmíněný, známý) vyl.*³

Vezměme si jako příklad výpověď složenou z podmětu, přísudku a případně některých rozvíjejících větných členů, tj. přívlastku, předmětu, příslovečného určení a doplňku.

V klidně pronesené výpovědi, není-li nijak citově zabarvena a nechceme-li některý z těchto členů zvlášť zdůraznit, bude slovosled následující: přívlastek (shodný), podmět, přívlastek (neshodný), přísudek, rozvíjející větné členy, případně může být některý z větných členů mezi podmětem a přísudkem. Toto je slovosled normální, neboli objektivní, a pro pořádek slov zde pro ruštinu i češtinu platí v zásadě stejná pravidla, např.:

Česká republika začala s očkováním později.

*Чешская Республика начала делать вакцинацию позже.*⁴

Podobných příkladů bychom mohli uvést velké množství. Všimneme-li si těchto vět, vidíme, že v první části věty je tzv. část podmětová (podmět a přívlastek), v druhé pak část přísudková (přísudek a členy, jež ho rozvíjejí), neboli na začátku věty je část východisková a na konci část jádrová.

V souladu s názorem Adamce (1966: 185) může být za východisko považováno opakování výrazu z předešlé věty, synonymické vyjádření, příslovečné určení časové, místní, stavu a děje, zájmeno aj. Jak ale Adamec dále ve své stati zdůrazňuje, je někdy velmi nesnadné východisko určit, protože může být vyjádřeno v kontextu implicitně. Ve větách zvolacích a v expresivních výpovědích se východisko zpravidla vynechává.

---

³ Příklad cit. z: BAUER, J. a kol. *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy*. Díl II – Skladba. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. s. 325.

⁴ Příklad převzat z textu tlumočeného v rámci experimentu: Přílohy, s. xi.

Lze tudíž vyvodit závěr, že při objektivním slovosledu je postavení východiska na začátku věty shodné v obou jazycích. K rozdílům pak dochází zejména vlivem rytmického principu v češtině a kvůli zvláštním případům, kdy v ruštině začíná věta slovesným přísudkem.

Jak v ruštině, tak v češtině stojí jádro výpovědi při objektivním pořádku slov v obou na posledním místě ve větě a má hlavní důraz. Intonační linie české i ruské věty je tak mírně vzestupná, protože větný přízvuk je na konci.

a) část subjektivní

Podívejme se nyní detailněji na část subjektivní při objektivním pořádku slov. Jak už bylo řečeno výše, první část výpovědi při objektivním pořádku slov, tedy zpravidla část subjektivní, obsahuje „známou“ informaci, je tedy východiskem, tématem výpovědi. V této části budeme vycházet především z Křížkové (1953).

Podmět

V češtině bývá častý případ, kdy klademe na první místo podmět, zatímco v ruštině se na prvním místě ve výpovědi často nachází příslovečné určení.

Hosté se obvykle obírali jen pomluvami.

*Обычно гости сплетничали для приличия.*⁵

Prívlastek

V postavení prívlastku panují mezi ruštinou a češtinou značné rozdíly. V češtině stojí prívlastek shodný obvykle před substantivem (v antepozici), tato pozice prívlastku před svým řídícím členem je neutrální, např. *sympatický učitel*. Pro prívlastek neshodný je v češtině charakteristická postpozice za řídícím substantivem: *západ slunce*.

Opačný slovosled, tedy postavení prívlastku shodného za řídícím členem, je příznakové. V češtině slouží tato slovosledná inverze k zdůraznění slova v jádrové či východiskové části. Slovoslednou inverzí lze prívlastkové přídavné jméno vytknout a zdůraznit samotnou vlastnost, např.:

---

⁵ Příklad cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 286.

*Tady ten dopis žlutý by se měl zanést na poštu ihned.*⁶

Výjimku tvoří nepříznačková lexikalizovaná ustálená spojení, která nacházíme v odborném stylu např. v odborné terminologii jako: *kuna lesní*, *violka vonná*, *kyselina sírová* apod. Naproti tomu v ruské odborné terminologii přírodovědné a chemické stojí přívlastek často před řídícím členem, např.: *полевая мышь*, *серная кислота*.⁷ Jak uvádí Kufnerová (1994: 82), v ruštině dochází k inverzi také někdy u názvů zboží, např.: *солянка мясная*, *утка жареная*.⁸

I když jsou tedy pro postavení přívlastku v ruštině základní pravidla stejná, často se postavení přívlastku v těchto jazycích liší. V ruštině může na rozdíl od češtiny stát přívlastek neshodný také před svým řídícím členem, ruská věta tak opět získává na dynamičnosti, např:

*Разве же это, скажем, служащего дело?*⁹

Pro ruštinu je ve srovnání s češtinou typické tzv. obmykání, neboli interpoziční slovosled. Tato konstrukce, v ruštině běžná, je v češtině zastaralá. Jako archaizující prvek ji využíval ve svých literárních dílech např. A. Jirásek. Interpoziční slovosled se týká rozvitého shodného přívlastku stojícího před substantivem, přičemž rozvíjející člen přívlastku se nachází mezi přívlastkem a členem řídícím a je takto podle slov Křížkové (1953: 289) „obemknut mezi nimi“:

Поклонился сидевшим на лавке бабам.

*Poklonil se ženám, sedícím na lávce.*¹⁰

V rámci našeho tlumočnického experimentu jsme se setkali např. s tímto případem obmykání:

Не ставьте под угрозу окружающих вас людей. (s. vii.)

Небудьте безohlední ke světu okolí. (s. i.)

---

⁶ Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*. Brno, Univerzita J.E. Purkyně, 1967. s. 97.

⁷ Příklady cit. z: BAUER, J. a kol. *Průruční mluvnice ruštiny pro Čechy*. Díl II – Skladba. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. s. 258.

⁸ Příklady cit. z: STRAKOVÁ, V. Slovosled a překládání. In: KUFNEROVÁ, Z. a kol. *Překládání a čeština*. H&H, 1994. s. 82.

⁹ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 289.

¹⁰ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. *ibid.* s. 289.

Část výpovědi s nejvyšším stupněm komunikačního dynamismu tak sice nemá finální pozici, ale při ústním přednesu je zdůrazněna intonačně.

Případy obmykání se v ruštině při překladu do češtiny obvykle řeší pomocí vedlejší věty a umístěním rematické složky do koncové pozice.

Přívlastek může stát také samostatně, oddělen od svého řídicího členu čárkou. V češtině se takovému přívlastku říká přívlastek volný a stojí vždy za substantivem, zatímco v ruštině může stát i před svým řídicím členem.

Его огромная фигура точно ещё выросла, опьяненный радостью, он нелепо метался по комнате...

*Jeho ohromná postava jakoby ještě vyrostla a on, opilý radostí, jako bez rozumu pobíhal po světnici...*¹¹

Normální postavení zájmeného přívlastku je v ruštině a v češtině takové, že stojí před substantivem. V ruštině však bývá tento pořádek slov často porušován, nejčastěji k tomu dochází v hovorové řeči či dialogu, který je citově či jinak zabarvený. Na rozdíl od češtiny je však tato pozice za substantivem jevem docela častým a nepůsobí nijak zvláštně.

И крики его гасли в звуках песни.

*A jeho výkřiky se ztrácely ve zvucích písně.*¹²

V hovorové řeči bývá často za substantivem i zájmeno *мой, твой, наш* či genitivní tvary *его, её*, zatímco v češtině stojí i v hovorové řeči zájmenný přívlastek před substantivem.

А сын мой как?

*A jak se daří tvému synovi?*¹³

b) část predikativní

Druhá část výpovědi, část predikativní, obsahuje při objektivním slovosledu zpravidla informaci „novou“, tedy réma neboli jádro výpovědi.

---

¹¹ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 290.

¹² Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. ibid. s. 291.

¹³ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. ibid. s. 291.

Příslovečné určení

Jak v ruštině, tak v češtině se příslovečné určení často nachází na prvním místě věty. V ruštině pak v takovémto případě většinou stojí přísudek za podmětem, zatímco v češtině dochází často k inverzi, za příslovečným určením následuje přísudek a teprve potom podmět.

Schéma je následující:

<i>Ruština:</i>	<i>přísl. určení</i>	<i>podmět</i>	<i>přísudek</i>
<i>Čeština:</i>	<i>přísl. určení</i>	<i>přísudek</i>	<i>podmět</i> ¹⁴

Jako příklad uveďme následující větu:

От нечего делать Егорушка поймал в траве скрипача.

*Z dlouhé chvíle chytil Jegoruška v trávě saranče.*¹⁵

Pro ruštinu je typický slovosled: podmět – příslovečné určení – přísudek, v češtině je častější slovosled podmět – přísudek – příslovečné určení.

Můžeme to vidět i na následujících příkladech:

Всадник жадно хватнул ноздрами морозный воздух.

*Jezdec nasál lačně nozdrami mrazivý vzduch.*¹⁶

Případ, kdy v ruštině za příslovečným určením následuje přísudek a potom podmět, nastává, je-li podmět jádrem výpovědi, a je tedy na jejím konci. V češtině bývá v tomto případě často na prvním místě přísudek.

Здесь проживал безработный бухгалтер...

*Bydlil tu nezaměstnaný účetní.*¹⁷

---

¹⁴ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 285.

¹⁵ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. ibid. s. 285.

¹⁶ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. ibid. s. 287.

¹⁷ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. ibid. s. 286.

Přísudek

Postavení přísudku se v češtině a v ruštině liší např. při popisu či vyprávění. Jak podotýká Bauer (1980), zatímco v české větě je slovosled objektivní a přísudek tvoří přechod mezi tématem a rématem, v ruštině se dostává na první místo, zdůrazňuje se a zároveň naznačuje, že s jádrem, stojícím na konci sdělení, tvoří jeden významový celek.

Вálka začala na souši i na moři.

Началась война и на суше, и на море.¹⁸

Infinitiv

Infinitiv stojí v ruštině před slovesem zpravidla tehdy, je-li přízvuk buď na něm, nebo na větném členu, kterým je infinitiv rozvit. Přísudek pak stojí obvykle na posledním místě. V češtině je častější postavení infinitivu na konci.

У тебя и спрашивать не будут.

Nebudou se tě ptát.¹⁹

V ruštině i v češtině je velmi časté postavení infinitivu za přísudkem. Přitom v ruštině je tendence klást vedle sebe členy, jež k sobě patří, infinitiv proto stojí vedle svého řídicího členu. V češtině však mohou být mezi nimi i jiné větné členy.

Но однажды мать настойчиво стала добиваться ответа.

Ale jednou matka začala naléhavě vyžadovat odpověď.²⁰

V případě, že je infinitiv pod přízvukem a je u něho předmět, stojí v češtině na konci věty, v ruštině však zpravidla na konci věty stojí jeho rozvíjející člen, např. výše zmíněný předmět.

Напрасно Еррио пытался унять депутатов.

Marně se Herriot snažil poslance uklidnit.²¹

---

¹⁸ Příklad cit. z: GRIŠKOVEC, E. *Zima. Vše pjesy*. Moskva: Eksmo, 2004. s. 246. Překlad D.T.

¹⁹ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 284.

²⁰ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. *ibid.* s. 284.

²¹ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. *ibid.* s. 284.

Schematicky bychom výše zmíněný pořádek slov mohli znázornit takto:

Ruština:	sloveso	<i>infinitiv</i>	předmět
Čeština:	sloveso	předmět	<i>infinitiv</i> ²²

Zájmenný předmět

Ruština a čeština se také značně liší v postavení zájmeného předmětu.

Srovnajme následující věty:

...и под конец я еще маленько кофе налил **себе**.

...a nakonec jsem **si** ještě dolil trochu kávy.²³

V ruštině stojí zájmenný předmět mnohem častěji za slovesem, které rozvíjí, než před ním. Jedná se o pozici zcela běžnou, jak v hovorové řeči, tak ve spisovných projevech psaných. Tato skutečnost souvisí s faktem, že ruština nemá tzv. kratší (nepřízvučné) zájmené tvary.

V češtině se nepřízvučná slova (příklonky, enklitika), k nimž patří tvary osobních zájmen (*mě, mu, ti, se, mi, si*), kladou za první přízvučnou skupinu slov, ke které patří. Toto pravidlo platí jak pro předmět ve čtvrtém pádě (*Но это не удалось **ему**. Але то се **му** nepodařilo.*), tak i pro předmět ve čtvrtém pádě (*Через это и меняю **вас** на общую жизнь. Proto **вас** vyměním za společný život.*)²⁴, či různá předložková spojení.

3.1.2. Subjektivní pořádek slov

Opakem objektivního slovosledu je slovosled inverzní čili obrácený, kdy mluvčí chce sdělit novou informaci hned. V tomto případě stojí jádro myšlenky před jejím východiskem, např.:

Туžку ми подеј!

Карандаш мне подай!²⁵

²² Schéma cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 284.

²³ Příklad cit. z: GRIŠKOVEC, E. *Zima. Vše pjesy*. Moskva: Eksmo, 2004. s. 54. Překlad D.T.

²⁴ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 292.

²⁵ Příklad cit. z: BAUER, J. a kol. *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy*. Díl II – Skladba. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. s. 325.

Mathesius (1947) nazval tento slovosled subjektivním, protože mluvčí při něm vychází ze svého subjektivního pohledu, a nikoli z objektivního pohledu posluchače. Objevuje se často v mluvených projevech, protože jsou mnohdy citově vzrušenější, emocionálně zabarvenější. Jedná se především o improvizované, předem nepřipravené projevy, kdy mluvčí nejprve zmíní rematickou část výpovědi, a teprve poté doplňuje ostatní, méně dynamické prvky, kterými tuto anteponovanou rematickou složku zasadí do kontextu.

Případy, kdy se jádro pod větným důrazem dostává na začátek nebo doprostřed věty, bývají pro ruštinu na rozdíl od češtiny typické. Děje se tak především v řeči mluvené, emocionálně zabarvených projevech a dialogích, kdy se při subjektivním pořádku slov zapojují i prostředky suprasegmentální. Preponované jádro myšlenky je zdůrazněno intonací, která je neoddělitelnou součástí prostředků FVP doplňující právě slovosled. Jak už bylo řečeno výše, v ruštině se subjektivního slovosledu využívá více než v češtině.

V následujícím příkladě si můžeme všimnout, jak se objektivní slovosled v češtině mění v ruštině na subjektivní:

*Ty jsi ale **nepraktický!***

***Непрактичный** ты человек!*²⁶

Podobně se i subjektivní slovosled, který je typický pro ruský hovorový jazyk, při převodu směrem do češtiny často mění na objektivní.

*А я и в **школе** это не читал.*

*А já jsem to nečetl ani ve **škole**.*²⁷

Z výše uvedených příkladů vidíme, že mluvčí má tendenci říct nejprve tu nejdůležitější informaci a teprve potom následují ostatní větné členy. V souladu s názorem Komissarova (1973: 124) je inverzní slovosled v ruštině jednou z aktualizací normálního, neutrálního projevu. Častý výskyt inverzního slovosledu v ruštině však tuto aktualizací funkci poněkud oslabuje. Adamec (1965: 185) v souvislosti se subjektivním slovosledem upozorňuje, že při převádění subjektivního ruského slovosledu na objektivní

---

²⁶ Příklad cit. z: BAUER, J. a kol. *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy*. Díl II – Skladba. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. s. 325.

²⁷ Příklad převzat z textu tlumočeného v rámci experimentu: Přílohy, s. xxviii a s. xxxv.

slovosled české věty musíme dávat pozor, abychom tím nesetřeli její ráz. Dále připomíná, že není možné měnit každý subjektivní slovosled v ruštině na objektivní v češtině.

Uhlířová (1987: 136) k subjektivnímu pořádku slov dodává: „*K užívání subjektivního pořádku vede jednak individuální záměr mluvčího (subjektu – odtud termín) zdůraznit obsahově nebo emocionálně réma, popř. celou větu... Protože subjektivní pořad je vždy nějak kontextově nebo situačně motivován a často navíc zabarvuje větu emocionálně, jsou pro něj charakteristické různé slovosledné inverze.*“

Jak už bylo řečeno výše, pro věty oznamovací je bezpříznakovým schématem tzv. objektivní pořádek slov. Jeho nemotivované porušování se vnímá jako neobratnost. Naproti tomu jeho aktualizace, tedy změna na slovosled subjektivní, je jedním z nejčastějších prostředků vyjádření citového zaujetí mluvčího.

Podívejme se nyní podrobněji na to, jak se jednotlivé členy rematické části dostávají zvláště v ruštině při subjektivním pořádku slov před část tematickou, tedy doprostřed či na začátek výpovědi.

a) část subjektivní

Přívlastek

Při objektivním slovosledu stojí shodný přívlastek v obou jazycích obvykle těsně před substantivem, neshodný za substantivem. Opačný slovosled, tedy postavení přívlastku shodného za řídícím členem, nastává, pokud je třeba přívlastek zdůraznit vzhledem k emocionálnímu zabarvení věty. Dané pořadí je příznakové, motivované a takovýto přívlastek v postpozici je v češtině pod přízvukem: *chlap líná, husa hloupá*.²⁸

V ruštině může být postponovaný přívlastek buď nepřízvučným, nebo je naopak pod přízvukem:

Недавно я читал одну статью интересную.

*Теперь ты увидишь человека очень умного.*²⁹

---

²⁸ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 280.

²⁹ Příklady cit. z: KUBÍK, M. *Russkij sintaksis v сопоставлении с českým*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 201.

b) část predikativní

Přísudek

V češtině i ruštině následuje přísudek v klidné nevzrušené řeči za podmětem. K případům, kdy se přísudek dostává na začátek výpovědi, dochází v češtině celkem zřídka a děje se tak v případě, kdy je gramatický přísudek východiskem a gramatický podmět jádrem výpovědi, např.:

*Nejednalo se zatím ani na politické, ani na podnikové úrovni...*³⁰

Často tomu tak bývá i v hovorové řeči: *Povídal mi jeden známy, že...*³¹

Pokud se dostane přísudek před podmět, jedná se obvykle o tzv. inverzní pořádek slov. V ruštině bývá takovéto postavení přísudku velmi časté. Hlavně v hovorovém či emocionálně zabarveném projevu se totiž klade na první místo slovo s hlavním větným důrazem.

Зашевелился народ.

*Lid sebou hnul.*³²

V ruštině se vůbec klade sloveso na první místo ve větě častěji než v češtině, ovšem kromě vět s pronominálním podmětem, který se v češtině nevyjádří a tím se sloveso dostane na první místo. Velmi často se setkáváme se slovosledem tohoto typu, je-li gramatickým podmětem osobní zájmeno. Poněvadž se však v češtině osobní zájmeno zpravidla vynechává, neliší se v češtině tyto věty nijak od vět s normálním slovosledem.

Жили они шумно и широко.

*Žili hlučně a bohatě.*³³

Horálek (1953) v této souvislosti podotýká, že postavení slovesa ve východisku výpovědi je v češtině vyhrazeno emocionálně zabarvenému vyprávění a v ruštině může naznačovat i lidově podbarvený text. Tento lidový ráz je dochován v češtině v písničkách a říkankách.

Tancovala žížala na zahrádce polku...

---

³⁰ [příklad cit. 12. prosince 2009]. Dostupné na Internetu: <<http://www.mpo.cz/dokument54744.html>>

³¹ Příklady cit. z: UHLÍŘOVÁ, L. *Knížka o slovosledu*. Praha: Academia, 1987. s. 60.

³² Příklady cit. z: KRÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Knihy o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 282.

³³ Příklad cit. z: TOLSTOJ, A. *Sestry*. In: ADAMEC, P. K rozdílu mezi českým a ruským slovosledem. In: *Kapitoly ze srovnávací mluvnice české*. Praha: ČSAV, 1965. s. 186.

*Vařila myšička kašičku...*³⁴

Na druhé straně bývá v češtině ve východisku výpovědi sloveso ve větách, jež popisují přírodní děje. Ruština se v tomto případě vyjadřuje jinak.

Bude parný den.

*День **будет** знойный.*³⁵

Vzhledem ke skutečnosti, že sloveso v češtině často zastává úlohu jakéhosi spojovacího článku mezi východiskem výpovědi a jejím jádrem, neobjevuje se zpravidla na konci věty. Na konci věty tedy přísudek stojí pouze v případě, že je rématem výpovědi, např.:

*Já se takovým zábavám včas **vyhnu**.*³⁶

V ruštině je však koncová pozice přísudku, hlavně v hovorové řeči, jevem docela běžným. Dochází tedy ke změně pořádku slov v rámci rématu, intonační centrum se z koncové pozice přesouvá na místo předposlední, je tedy na rozvíjejícím větném členu, a nepřízvučný přísudek stojí na konci.

*У меня часы **остановились**.*

*Zastavily se mi hodinky.*³⁷

Зимой, всю ночь мама ходила со мной вокруг дома и держала за руку... и не слова не сказала.

*V zimě se mnou celou noc chodila maminka kolem domu, držela za ruku... a **neřekla** ani slovo.*³⁸

---

³⁴ Příklady cit. z: HORÁLEK, K. *Několik poznámek o pořádku slov v ruštině ve srovnání s češtinou*, Praha: Sovětská věda – jazykověda 3, 1953. s. 112.

³⁵ Příklady cit. z: HORÁLEK, K. *ibid.* s. 110.

³⁶ Příklady cit. z: KRÍŽKOVÁ, H. *Problémy českého a ruského slovosledu*. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 283.

³⁷ Příklad cit. z: GRIŠKOVEC, E. *Zima*. Moskva: Eksmo 2004. s. 81, překlad D.T.

³⁸ Příklad cit. z: GRIŠKOVEC, E. *ibid.* s. 164, překlad D.T.

Infinitiv

Postavení infinitivu se v češtině a v ruštině značně liší. Na začátku věty stojí v ruštině infinitiv, pokud je pod větným důrazem. V češtině je v tomto případě běžnější postavení infinitivu uprostřed nebo na konci věty:

У́ти с работы решил.   *Rozhodl se **odejít** z práce.*³⁹

Купи́ть хочется.   *Chtěl bych si **zakouřit**!*⁴⁰

Zatímco v ruštině se v hovorové řeči objevuje infinitiv na konci výpovědi a přísudek či přízvučný vedlejší člen větný je na začátku či uprostřed výpovědi (na místě prvním, předposledním), v češtině stojí jádro výpovědi s hlavním větným přízvukem na místě posledním:

*Трудно стало **дышать**.*   ***Dýchalo** se mu těžce.*⁴¹

V ruštině dochází k této příznakové změně slovosledu často a takovýto slovosled se vyznačuje expresivitou. Pro češtinu typický není. I v tomto případě je pro ruštinu typické jakési obmykání, kdy slova, která patří k sobě, jsou oddělena jinými a stojí každé na jednom konci věty:

*Пива неплохо было бы **купить**.*   *Nebylo by špatné **koupit** pivo.*⁴²

Tento slovosled je ruštině běžný nejen v řeči mluvené, ale i psané. V češtině je méně obvyklý, nicméně i zde se s ním můžeme v hovorové řeči setkat, jak upozorňuje i Mathesius (1947), který vysvětluje tento typ pořádku slov v hovorové češtině tím, že mluvčí cítí potřebu, aby věta nekončila nejdůraznějším slovem, a proto přidává na konec věty ještě nějaké celkem bezvýznamné doplňující určení, např.:

Vždyť tam přece něco čteš snad.

*Tak mě rychle dožehň pak.*⁴³

---

³⁹ Příklad cit. z: GRIŠKOVEC, E. *Zima. Rasgovor s otcom*. Moskva: Eksmo 2004. s. 133, překlad D.T.

⁴⁰ Příklad převzat z textu tlumočeného v rámci experimentu: Přílohy, s. xxxv.

⁴¹ Příklady cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 285.

⁴² Příklad cit. z: GRIŠKOVEC, E. *Zima. Rasgovor s otcom*. Moskva: Eksmo 2004. s. 114, překlad D.T.

⁴³ Příklad cit. z: MATHESIUS, V. K pořádku slov v hovorové češtině. In: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 297.

Tento typ slovosledu souvisí s tendencí mluvčího při emocionálním výkladu co nejrychleji sdělit jádro výpovědi a až poté doplnit méně významné podrobnosti.

Předmět

Předmět, který se zpravidla nachází v přísudkové rematické části výpovědi a při nevzrušené řeči je tak v její druhé části, se hlavně v ruštině při subjektivním pořádku slov dostává doprostřed či na začátek výpovědi.

Podívejme se na příklady z našeho tlumočnického experimentu:

- *Ручку или бумажку подать?*
- *Mám ti podat tužku nebo papír?*⁴⁴

Я ещё чай не выпил.

*Vždyť jsem ještě nedopil čaj*⁴⁵.

Předmět (zájmenný)

V ruštině stojí často zájmenný předmět na začátku věty, zájmeno je tak značně zdůrazněno. Tento pořádek slov je běžný hlavně v hovorové řeči.

Его за бутылку водки можно купить.

Ему не хотелось.

V češtině stojí zájmenný předmět na začátku věty v případě, že je ho potřeba zdůraznit, jinak je vždy enklitický:

Jeho je možné koupit za láhev vodky.

*Nechtělo se mu.*⁴⁶

---

⁴⁴ Příklad převzat z textu tlumočeného v rámci experimentu: Přílohy, s. xxxiii.

⁴⁵ Příklad převzat z textu tlumočeného v rámci experimentu: Přílohy, s. xxxiv.

⁴⁶ Příklad cit. z: KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. s. 293.

4. Otázka FVP v mezijazykové komunikaci

4.1. Kontextově zapojená a nezapojená informace

Informační členění na východisko a jádro sdělení je už od dob Mathesiových spojováno se zapojením věty do kontextu, ať už bezprostředně předcházejícího, nebo vzdálenějšího. Výpovědi v souvislém, koherentním textu tak spolu navzájem souvisejí. Jak píše Uhlířová ve své *Knížce o slovosledu* (1987: 98-99), každá věta se začleňuje do komunikačního procesu dvojitým způsobem: „*Za prvé svým východiskem, tj. tím, že autor při jejím vyslovení nebo napsání vychází z momentální komunikační situace, z podmínek a okolností komunikace. Tuto situaci, tyto okolnosti musí respektovat, aby byla komunikace srozumitelná adresátu. Za druhé svým komunikačním cílem, to je tím, proč vůbec byla vyslovena nebo napsána.*

I věty zdánlivě „izolované“, jako jsou úvodní výpovědi, nápisy, oznámení apod. jsou určitým způsobem v komunikačním procesu zakotveny, neboť i ony předpokládají určitou výchozí komunikační situaci, která dala podnět k jejich vzniku.“

4.1.1. Emocionálně motivované aktualizace

V této kapitole vycházíme především z teoretické práce Miroslava Grepla (1967). Už starší, psychologicky orientovaná jazykověda zdůrazňuje skutečnost, že jazyk nemá pouze funkci komunikativní, ale také expresivní neboli emotivní. Slouží tedy kromě prostého sdělování nových informací i k vyjádření citového zaujetí mluvčího.⁴⁷

Jako emocionální složku výpovědi chápe Grepl (1967: 10) citový a subjektivně hodnotící postoj mluvčího ke sdělované skutečnosti, který bývá vyjádřený prostředky jak jazykovými, tak i zvukovými. Kromě subjektivních citoslovcí nemá jazykový systém k dispozici žádné jiné speciální prostředky, kterými by mohl emocionalitu vyjádřit. Jedinou možností, jak vyjádřit emocionalitu, je tak aktualizovat normální, neutrální

---

⁴⁷ srov. MARTY, A. *Psyche und Sprache*, Bern: Otto Funke, 1940. s. 189-206, In: GREPL, M.: *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967. s. 9.

jazykový projev. Dochází tak k opozici mezi jazykovými výrazy neutrálními, tedy citově nepříznačnými, a mezi výrazy aktualizovanými, tedy citově příznačnými.

Grepl (1967: 13) v této souvislosti dále podotýká, že kromě jazykových projevů se na vyjadřování emocionality podílejí i projevy mimojazykové (pohyby, mimika, gestikulace, fyziologické procesy – např. zčervenání), pro které platí stejný princip aktualizace. Vnímatel si jinými slovy interpretuje jako výraz citového zaujetí všechny projevy, které nějakým způsobem vybočují z obvyklé formy chování.

Emocionalita výpovědi se projevuje zejména aktualizacemi citově neutrálních schémát v rovině gramatické, modální či významové výstavby výpovědi. Problematiku souvislosti mezi emocionalitou a rovinou modální výstavby zmiňuje např. Bauer a kol. (1966: 67-68). Konkrétně se projevuje tím, že se zde jako prostředky citovosti uvádějí kromě opakování a slovosledu také jevy, spadající do modální roviny výstavby výpovědi, a to např. aktualizace v intonaci, částice, změny v užití slovesných modů apod. V jiných pracích není emocionalita tak úzce spjata s modální rovinou, ale spíše s rovinou gramatickou a významovou. Např. podle Bečky jsou tyto emocionalitou motivované změny v gramatické stavbě věty následující:

“Výrazovými prostředky emocionality může být vyšinutí z vazby (anakolut), nedokončené věty, opakování slov a jiné nepravidelnosti.”⁴⁸

Kromě toho Bečka připomíná i subjektivní členění a důraz, což jsou zase prostředky z roviny FVP.

Grepl (1967: 24,25) v této souvislosti podotýká, že je třeba zmínit i aktualizace v rovině zvukových prostředků, mezi které patří např. změny polohy větných či úsekových intonačních center, obměny melodie v koncových a nekoncových větných úsecích či citově podmíněná segmentace.

Složitou výstavbu výpovědi je možno rozdělit do čtyř rovin:

- *Rovina konkrétního věcného obsahu*
- *Rovina výstavby syntagmatických vztahů*
- *Rovina modální stavby výpovědi*

---

⁴⁸ citace z: BEČKA, J.V. Zvuková a citová stránka věty. Praha: 1955. In: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*. Brno, Univerzita J.E. Purkyně, 1967. s. 28.

Citovost výpovědi se vyjadřuje aktualizacemi v jednotlivých rovinách. V rovině konkrétního věcného obsahu jde o aktualizace lexikální, kdy se slova citově neutrální nahrazují slovy expresivními. Jako gramatické prostředky emocionálního zabarvení výpovědi fungují aktualizace v rovině mluvnické, modální a významové výstavby výpovědi.

Citový postoj mluvčího se často projevuje aktualizacemi ve dvou či několika rovinách zároveň, které se tak kombinují a vzájemně doplňují. Tento fakt je pro celkové vyjádření emocionality velmi důležitý, protože umožňuje signalizovat její intenzitu, a do jisté míry i její kvalitu.

Aktualizace v rovině I.

V rovině výstavby konkrétního věcného obsahu dochází k citově motivovaným aktualizacím tak, že mluvčí užije místo pojmenování neutrálního pojmenování expresivní, např.:

*Pivečko tam měli jako křen.*⁵⁰

Systematické analýze citově zabarvených lexikálních prostředků se však věnovat nebudeme, protože se vymyká rámci této práce.

Aktualizace v rovině II.

Z této roviny je pro téma naší práce důležité zmínit především nezáměrné citové opakování slov, např.:

*Já...já...já jsem to neudělal.*⁵¹

*Да подождите, подождите!*⁵²

Jiným výrazným projevem citového vzrušení mluvčího je přerušování plynulosti promluvy kladením citových pauz. Tento jev se často kombinuje s opakováním. O emocionální aktualizace zde jde proto, že se tato citová segmentace promluvy často nekryje s neutrálním členěním promluvy na úseky, např.:

---

⁴⁹ Citace z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 31-32.

⁵⁰ Příklad cit. z: GREPL, M. *ibid.* s. 50.

⁵¹ Příklad cit. z: GREPL, M. *ibid.* s. 55.

⁵² Příklad cit. z: BAUER, J. a kol. *Průruční mluvnice ruštiny pro Čechy. Díl II – Skladba*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 67.

Co to...ode mne...chceš?

*Já vím... já to všechno vím.*⁵³

Aktualizace v rovině III.

Aktualizace v rovině modální stavby výpovědi patří k nejdůležitějším a nejvýraznějším mimolexikálním prostředkům emocionality. Typickým znakem silněji citově zabarvených vět je posun modálnosti a změna mluvnického i věcného významu, např.:

*Завтра мне принесёте всё в порядке! Zítřka mi přinese vše v pořádku!*⁵⁴

Podoba otázky může mít platnost oznámení, pokud jde o řečnické otázky:

Не ясно ли, что так нельзя рассуждать?

*Je jasné, že takto uvažovat nelze.*⁵⁵

Сорак за то můžu?

*Я здесь ни при чём.*⁵⁶

Některé výrazné věty přací jsou pro adresáta zároveň důraznou výzvou:

*Чтобы я тебя тут больше не видел! Ať tě tu už víckrát nevidím!*⁵⁷

Aktualizace v rovině IV.

Grepl (1967: 90) podotýká, že mezi prostředky zdůrazňující různé části výpovědi patří vedle nejčastěji uváděných zvukových prostředků (přemísťování intonačních center) a slovosledné inverze také zdůrazňování pomocí vytýkacích částic, opakování částí výpovědi a jejich osamostatňování. Zvláštní postavení mezi těmito aktualizacemi pak má dodatkové zpřesňování jádrové složky výpovědi.

---

⁵³ Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 56.

⁵⁴ Příklad cit. z: BAUER, J. a kol. *Průruční mluvnice ruštiny pro Čechy*. Díl II – Skladba. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 68.

⁵⁵ Příklad cit. z: BAUER, J. a kol. *ibid.* s. 68.

⁵⁶ Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 68.

⁵⁷ Příklad cit. z: BAUER, J. a kol. *Průruční mluvnice ruštiny pro Čechy*. Díl II – Skladba. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 68.

4.1.1.1. Slovosled

Jak podotýká Formánková-Csiriková (1981: 220), z hlediska aktuálního členění je nejčastějším příznakem aktualizace v promluvě změna objektivního pořádku slov na subjektivní. Při silném vzrušení se nechává mluvčí strhnout svým postojem k předávané informaci a na první místo ve výpovědi se tak dostává jádro sdělení, přičemž dochází i k zdůraznění patřičné části promluvy. Dochází tak k aktualizaci, kdy je modifikován nepříznakový způsob sdělování dané skutečnosti.

4.1.1.2. Přesuny intonačního centra

Stejně jako slovosled, je i intonace a zejména větný přízvuk důležitým prostředkem vyjadřování FVP jak v ruštině, tak v češtině. Intonační centrum výpovědi (větný přízvuk) se klade na centrum jádra. Při objektivním slovosledu tak zaujímá ve výpovědi koncovou pozici.

Přesunům větného či úsekového přízvuku jako prostředků zdůrazňování části výpovědi u nás věnoval pozornost Daneš (1957). Jde v podstatě o to, že větný přízvuk je při objektivním slovosledu umístěn na konci východiskového či jádrového úseku. Chce-li mluvčí zdůraznit jinou část východiska nebo jádra, obvykle na ni větný přízvuk přesune. Dochází tak k deautomatizaci přízvukové polohy, tj. jejímu přesunutí na vytýkané slovo a zpravidla zároveň i ke změně v melodii, kdy se místo nepříznakových používají příznaková intonační schémata.

Intonační centrum se často přenáší na slovo expresivní, signalizuje tak více expresivitu výrazu než kontextovou závažnost daného pojmenování.

*Zítřka mi to už bude **houby** platné. O tom jeho případu se už **kecá** všude!*⁵⁸

Pro ruštinu platí v této oblasti stejná pravidla. Při objektivním slovosledu zaujímá větný přízvuk koncovou pozici. Výjimku tvoří případ, kdy je větný přízvuk umístěn na rematickém přísudku v centrální pozici:

*Сергеѐ **уважаем** Боруца. Сергеѐ **си** Борисе **ва́жѐт**.*⁵⁹

---

⁵⁸ Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 96.

⁵⁹ Příklad cit. z: BARNETOVÁ, V; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *Russkaja gramatika II*. Praha: Academia 1979, s. 864.

Tyto případy jsou však považovány za stylisticky neutrální.

Co se týče dezautomatizace přízvukové polohy, Kubík (1983: 205) v této souvislosti říká: „*В целом можно сказать, что случаев фразового ударения не на последнем слове предложения в русском языке значительно больше, чем в чешском.*“

4.1.1.3 Vytýkací částice

Jak podotýká Formánková-Csiriková (1981: 220), lexikální prvky s expresivní hodnotou mohou v určitém kontextu a pod vlivem intonace rozvíjet expresivitu výpovědi. Často dochází k značné aktivizaci emocionální složky na úkor sémantického obsahu.

K vytýkání částí výpovědi se v češtině užívá zejména částic *i* a *ani*, přičemž *i* bývá ve větě kladné, *ani* ve větě záporné. Výpověď bývá i v těchto případech uzavřena příznakovou kadencí. Srovnej např.:

*Takový nápis by uviděl i slepý! Tomuto člověku nevěřím ani slovo!*⁶⁰

Funkci vytýkacích částic mají i některá příslovce, jako např.: *už, ještě, právě, dokonce, až, jedině, alespoň, také, zrovna, přece, stejně* aj. Často se jich užívá ke zdůraznění jádrových složek při subjektivním slovosledu, např.:

*Zrovna tobě se to muselo stát! Už Nejedlý psal o těchto věcech!*⁶¹

Vytýkací částice mohou zdůrazňovat nejenom určité syntagmatické spojení jako celek, ale i jeho část. Tento rozdíl se pak projevuje v umístění větného přízvuku buď na poslední složku syntagmatu, nebo na tu část, kterou chceme zdůraznit.

Také ruština používá pro vyjádření FVP aktualizační částice s oslabenou vlastní sémantikou, jedná se zejména o modální částice, zájmena ve funkci zvolací, různá expresivní spojení, jako např. *уж и, неужели, да что, только, лишь, еще, даже, именно, же, всего, -то, вот тебе, что за* apod. Formánková-Csiriková v této souvislosti podotýká (1979: 126), že jejich hlavní úlohou je vyjádření emocionálního, případně modálního postoje, námitky, přesvědčení apod. Z hlediska lexikálního obsahu jsou charakterizovány implicitností, sémantická náplň předávané informace je v přímé závislosti na řečové situaci. Tyto částice zdůrazňují především rematické složky.

---

⁶⁰ Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 96.

⁶¹ Příklad cit. z: GREPL, M. *ibid.* s. 96.

Вот тебе и сила воли!

To je ta tvá síla vůle!

Что за красота!

To je ale krása!⁶²

Уж и жарá сегодня!

Dnes je ale horko!⁶³

Ruským větám s vytýkacími částicemi v češtině často odpovídají konstrukce s ukazovacím zájmenem nebo částicí *to*.

Уж это мне молодежь!

To je mi mládež!⁶⁴

V ruštině je škála částic a zájmen s expresivním obsahem na rozdíl od češtiny velmi široká. Tlumočník v daných případech využívá při převodu emocionálně příznakovou intonaci. Srovnej:

Да что вы, вы мне вообще не мешаете.

Vůbec mi nepřekážíte.

Ну да, мы уже об этом говорили.

Ovšem, my jsme již o tom mluvili.⁶⁵

V češtině je také hodně částic, pro které v ruštině neexistuje přesný ekvivalent. Jako příklad uveďme věty s částicí *že*.

Же spadneš! Смотри не упади!

Же вам není hanba! Как вам не стыдно!⁶⁶

4.1.1.4. Osamostatňování částí výpovědi

Osamostatňování částí výpovědi patří k nejvýraznějším aktualizacím v rovině FVP. Grepl (1967: 97) rozlišuje tři základní typy:

- Vytýkání východiska nebo jádra před výpověď
- Dodatkové připojování východiska k výpovědi
- Dodatkové zpřesňování jádrové části výpovědi

---

⁶² Příklad cit. z: BARNETOVÁ, V.; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *Russkaja gramatika II*. Praha: Academia 1979, s.886.

⁶³ Příklad cit. z: BAUER, J. a kol. *Průruční mluvnice ruštiny pro Čechy*. Díl II – Skladba. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 67.

⁶⁴ Příklad cit. z: BARNETOVÁ, V.; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *Russkaja gramatika II*. Praha: Academia 1979, s. 886.

⁶⁵ Příklad cit. z: FORMÁNKOVÁ, M. *Expresivní složka výpovědi jako problém tlumočení*. Čs. Rusistika 1981, s. 220.

⁶⁶ Příklad cit. z: BARNETOVÁ, V.; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *Russkaja gramatika II*. Praha: Academia 1979, s. 887.

Ne všechny tyto případy jsou motivovány citově, zvláště k dodatkovému připojování východiska a zpřesňování jádra dochází v mluveném projevu v případě nedostatku úplné výpovědní perspektivy u mluvčího či v případě improvizovanosti mluveného projevu.

Vytýkání částí výpovědi se týká především východiska, kdy se na to samé východisko odkazuje zájmenem či zájmeným adverbem, např.:

*Takový chuligán, ten si zaslouží pár facek!*⁶⁷

V ruštině se na východisko často odkazuje zájmenem *он*, ukazovací zájmeno *там* na rozdíl od češtiny používá velmi zřídka. Srovnej:

Курица, она опрятная.

Slepice, ta je čistotná.

Картошка, картошку она не ест.

*Brambory, ty ona nejí.*⁶⁸

Silně emocionálně podmíněné bývají případy, kdy zvláště v živých promluvách dochází k vytčení jádra výpovědi. K tomuto jevu může dojít při subjektivním slovosledu, např.:

*Proč neseš deštník? Dobrou bundu, tu sis měl raději vzít do tohohle počasí!*⁶⁹

Odkazovací zájmeno bývá nositelem výpovědního intonačního centra, protože vlastně zastupuje anteponované jádro. Vytčení rématu před výpověď je v ruštině spíše řídké, v takovém případě se na réma odkazuje zájmenem a často také částicí *и* nebo *даже*.

Даже собак, и тех не слышно.

*Дельфины, и те выручают в беде.*⁷⁰

Jak už jsme uvedli výše, k dodatkovému připojování východiska výpovědi dochází kvůli nedostatečné výpovědní perspektivě a celkové improvizovanosti projevu, kdy mluvčí dodatečně explicitně pojmenovává to, k čemu se ve výpovědi odkazuje jako ke známé skutečnosti, např.:

---

⁶⁷ Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 99.

⁶⁸ Příklad cit. z: BARNETOVÁ, V.; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *Russkaja gramatika II*. Praha: Academia 1979, s. 869.

⁶⁹ Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 103.

⁷⁰ Příklad cit. z: BARNETOVÁ, V.; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *Russkaja gramatika II*. Praha: Academia 1979, s. 871.

To rozčílí, takové vedro!

*O tom jsem už něco slyšel, o těch kursech.*⁷¹

*Вот он здесь, этом зород.*⁷²

Při dodatkovém připojení východiska bývá samotné východisko zastoupeno odkazovacím slovem (zájmenem nebo adverbem).

Významnou aktualizaci představuje dodatkové zpřesňování jádra. Podívejme se na následující příklad:

*Představ si, že naše Marta utekla za Petrem! V noci. Do Čejkovic.*⁷³

Jádro základní výpovědi „utekla za Petrem“, je tu dále sémanticky zpřesňováno výrazy „v noci“ a „do Čejkovic“. Dodatkové zpřesňující části mají povahu intonačně samostatných eliptických výpovědí.

Jak podotýká Kubík (1983: 198), elipsa je také primárně jev roviny FVP. V eliptické výpovědi se vynechávají části známé ze situace nebo z kontextu promluvy. Jedná se tedy o části, které by jinak tvořily část východiskovou či přechodovou. Nejčastěji se můžeme s elipsou setkat v hovorovém stylu, často se vyskytují v dialozích. Výpověď většinou obsahuje podmět, přísudek, předmět a příslovečné určení. Tyto členy můžeme vynechat pouze v případě, že je možné je vyvodit z předcházejícího kontextu či aktuální situace, např.:

Вы когда обратно? (т.е. возвращаетесь)

Kdy se vracíte zpět?

Нам бы ещё чайку. (т.е. налить)

Ještě bychom rádi čaj.

Вам кого? (т.е. надо)

Koho hledáte?

Мне уже на занятия. (т.е. надо идти)

*Už musím na přednášky.*⁷⁴

---

⁷¹ Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 107.

⁷² Příklad cit. z: BARNETOVÁ, V.; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *Russkaja gramatika II*. Praha: Academia 1979, s. 870.

⁷³ Příklad cit. z: GREPL, M.: *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 103.

⁷⁴ Příklad cit. z: KUBÍK, M. *Russkij sintaksis v сопоставлении с чешским*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 198.

Výše uvedené výpovědi jsou konstrukce typické pro ruský hovorový jazyk, které jsou všeobecně používané. Pro tlumočníka je tedy obeznámenost s nimi klíčová. Je důležité, aby pochopil jejich smysl bez jakýchkoli dalších doplnění a byl schopen je převést vhodným českým ekvivalentem, který je, jak vidíme z uvedených příkladů, často nepříznakový.

V ruštině jsou tedy eliptické výpovědi rozšířenější, typické jsou především věty bez vyjádřeného přísudku, což souvisí s faktem, že se v ruštině ve srovnání s češtinou používá více zájmenný podmět. Někdy tak dochází např. k elipse slovesa, v tomto případě je však třeba nějakým jiným způsobem vyjádřit predikační kategorie. Elipsa slovesa je častá ve větách rozkazovacích a tázacích, vyskytují se v běžném hovoru, zejména v odpovědích:

О чём вы так долго?

О чём так dlouho mluvíte?

А он мне: Да что вы, Николай Павлович!

*А он на то, co vás to napadá, Nikolaji Pavloviči?*⁷⁵

*Когда ты приедешь? Вечером.*⁷⁶

Pro ruštinu jsou rovněž typické především elipsy sloves vyjadřujících pohyb:

А цыган выпьет водки и опять за гармонь.

*А cikán upije vodky a zase se chopí harmoniky.*⁷⁷

Вдруг мне навстречу Машина-то мать.

Najednou mi jde vstříc Mášina matka.

Ты зачем-же через забор?

*Pročpak lezeš přes plot.*⁷⁸

V posledních dvou zmiňovaných případech vidíme, že se v ruských eliptických výpovědích často vyskytují i aktualizační částice typu *-mo*, *-же* a ruská věta je tak oproti české mnohem expresivnější.

---

⁷⁵ Příklad cit. z: KUBÍK, M. *Russkij sintaksis v sopostavlenii s češskim*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 199.

⁷⁶ Příklad cit. z: BARNETOVÁ, V.; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *Russkaja gramatika II*. Praha: Academia 1979, s. 874.

⁷⁷ Příklad cit. z: BARNETOVÁ, V.; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *ibid.* s. 873.

⁷⁸ Příklad cit. z: BAUER, J. a kol. *Průruční mluvnice ruštiny pro Čechy*. Díl II – Skladba. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 199.

Ze srovnávacího hlediska jsou zajímavé případy, kdy v ruštině dochází k elipse předmětu, zatímco v češtině vynechat nelze, např.:

Дай-ка мне гармонь, давно в руках не держал.

Dej sem tu harmoniku, už dávno jsem ji neměl v rukou.

Он просит подождать.

Prosí vás, abyste počkali.

Советую справиться о времени отхода поезда.

*Radím vám, abyste se informovali, kdy odjíždí ten vlak.*⁷⁹

V ruštině se často vynechává podmět *это*, který naopak v češtině musí být vyjádřen zájmenem *to*.

Перестань. Некрасиво.

Přestaň, není to hezké.

Ужасно понравилось.

Strašně se mi to líbilo.

Задело.

*Dojalo mě to.*⁸⁰

V některých případech lze vypustit i jádro, v tomto případě je však potřeba jeho vyjádření nějakým způsobem kompenzovat, v mluvených projevech nejčastěji gesty a mimikou.

4.1.1.5. Opakování částí výpovědi

Velmi důležitým prostředkem emocionálního zaujetí mluvčího v rovině FVP je opakování některé jádrové složky. Nejčastěji se opakuje samo centrum výpovědního jádra. Rozlišujeme opakování intenzifikační od opakování emocionálně-emfatického.

*Tak dělej, dělej!*⁸¹

*To je neslýchané! Neslýchané!*⁸²

*Вот был случай так случай!*⁸³

---

⁷⁹ Příklad cit. z: KUBÍK, M. *Russkij sintaksis v сопоставлении с чешским*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 199.

⁸⁰ Příklad cit. z: KUBÍK, M. *ibid.* s. 199.

⁸¹ Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 111.

⁸² Příklad cit. z: GREPL, M. *ibid.* s. 123.

⁸³ Příklad cit. z: BARNETOVÁ, V.; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *Russkaja gramatika II*. Praha: Academia 1979, s. 887.

4.1.2. Pragmatické okolnosti tlumočnické činnosti

V procesu konsekutivního tlumočení zaujímá své místo rovněž vztah mezi mluvčím a adresátem, tedy pragmatické okolnosti, které do značné míry ovlivňují výkon samotného tlumočnicka. Formánková-Csiriková (1981: 222) v této souvislosti podotýká, že zde na adresáta působí mimojazyková skutečnost, tj. osobní vztah mluvčího (mimika, gestikulace, výraz mluvčího) k předávané informaci, případně adresátovi.

Pragmatika nás zajímá především při bilaterálním tlumočení, kdy je rozhodující zapůsobit na příjemce v souladu s komunikačním záměrem řečníků – tedy v rovině přímých vztahů mezi účastníky komunikace. Úkolem tlumočnicka jakožto jednoho z účastníků komunikačního aktu je totiž nejen převedení sémantického obsahu promluvy, ale též vyjádření osobního postoje mluvčích k předávané informaci. V souladu s naším výzkumem je nutné věnovat pozornost konotativním prvkům a jejich místu v jednotlivých částech výpovědi (v tématu a rématu), tedy nejen jejich hodnotě funkčně-sémantické, ale též jejich slovoslednému členění, které do značné míry může napomoci k dosažení adekvátnosti promluvy v cílovém jazyce.

4.1.2.1. *Otázka adekvátnosti*

Aby byl přenos informace při tlumočení plnohodnotný, je třeba převést nejen obsahovou, ale i formální stránku textu, jeho emocionalitu. V souladu s názorem Formánkové-Csirikové (1977) či Knittlové (2003) se totiž při překladu či tlumočení, tedy při jakémkoli převodu obsahu originálu prostředky cílového jazyka, na obsahové složce jazykového vyjádření podílejí jak prvky denotativní (spojené s označením objektu), tak i prvky konotativní, které plynou z funkčně-stylistického a expresivního zabarvení výpovědi, a s nimi související prvky pragmatické, jež zohledňují účastníky komunikativního aktu.

Hlavním cílem, který tlumočnick při tlumočení sleduje, je tak zachování adekvátnosti mezi výchozím a cílovým sdělením. Při pokusech stanovit podmínky adekvátnosti musíme vzít v potaz celý komunikační kontext, tzn. jazykový, situační i kulturně historický. V souladu s Komissarovou teorií by se mělo výchozí a cílové sdělení co nejvíce shodovat na všech textových úrovních.

Principem této teorie je vymezení 5 základních rovin adekvátnosti na obsahové úrovni originálu a převodu, kterými jsou:

- a) rovina jazykových znaků
- b) rovina výpovědi
- c) rovina struktury sdělení
- d) rovina popisu situace
- e) rovina komunikačního cíle⁸⁴

V souladu s touto teorií by se mělo v rovině překladu či tlumočení pracovat na všech těchto rovinách a postupovat od nejnižší roviny jazykových znaků až k rovině komunikačního cíle.

Haleová (2004) zastává podobné stanovisko a v této souvislosti podotýká, že při tlumočení musí tlumočnick zprvu pochopit převáděnou informaci na úrovni sdělení a teprve pak se ji snažit adekvátně vyjádřit na úrovni slov. Haleová (2004: 5) rozlišuje tři možné přístupy k převodu:

- *doslovný (na úrovni slov)*
- *sémantický (na úrovni výpovědi)*
- *pragmatický (na úrovni sdělení)*

Nás zajímá právě poslední jmenovaný přístup pragmatický, ke kterému Haleová (2004: 5) ve své studii o pragmatice komunitního tlumočení podotýká: „*Pragmatic refers to the meaning of words in context, to the appropriate use of language according to tongue, culture and situation. It refers to the intended meaning behind the surface, semantic meaning.*“

Jak v této souvislosti podotýká Formánková-Csiriková (1977), vzhledem k tomu, že překladatel má při překladu k dispozici základní koeficient prostor a není časově omezen, lze souhlasit s postupy Komissarova, za výchozí rovinu při překládání považovat rovinu

---

⁸⁴ Citováno z: KOMISSAROV, V.N. *Slovo o perevode*. Moskva: Meždunarodnye otnošenija, 1973, s. 76.

jazykových znaků a postupovat od formální segmentace textu v rovině jazykových znaků přes roviny vyšší až k cíli sdělení, tedy segmentaci funkční. Na rozdíl od překladatele, který se s celou strukturou věty seznamuje po jednotlivých segmentech a může vyjít z celkového kontextu, má tlumočnická bezprostřední vazbu na danou skutečnost a musí operativně reagovat na podněty odesílatele, příjemce a usnadňovat tak komunikaci mezi jejími účastníky. Tlumočnická je časově omezená a musí tedy rovnou operovat s rovinami vyššími, základní jednotkou tedy pro něj není rovina slov, ale minimálně rovina slovních spojení, popř. jednotky vyšší (věta, výpověď). Z toho tedy vyplývá, že při tlumočení pracujeme kromě slovníkových ekvivalentů také s ekvivalenty funkčními neboli dynamickými. Vycházíme z pojetí Nidy (1969), který v této souvislosti uvádí rozdíl mezi formální ekvivalencí, která spočívá v zachování formálních a smyslových struktur sdělení ve výchozím a cílovém sdělení, a ekvivalencí dynamickou, která je zaměřena na reakci příjemce sdělení, tedy vyvolání ekvivalentního účinku. Otázka ekvivalence tak úzce souvisí s oblastí pragmatiky.

Vedle ekvivalence zavádí Komissarov (1973) i pojem adekvátnost neboli „*ценность перевода*“. Adekvátnost překladu chápe Komissarov z pragmatického hlediska, tedy nakolik text cílového jazyka splňuje záměr, se kterým byl text výchozího jazyka vyslán. Kritériem pragmatické adekvátnosti překladu je shodný komunikační efekt textu originálu a překladu.

Otázkou ekvivalence a adekvátnosti se zabýval také např. Vermeer (1996) v souvislosti s teorií skoposu. Podle této teorie je skopos účel textu nutný pro dosažení nějakého cíle, jeho odesílatel chce textem dosáhnout určitého účelu a tomu pak odpovídá i jeho produkce a porozumění. Převod sdělení by tudíž měl být konsistentní s cílovou situací a příjemcem. V daném pojetí je převod adekvátní, pokud je v souladu se svým skoposem, ekvivalence je pojem označující stejné komunikativní hodnoty (význam, stylistické konotace či komunikační efekt) mezi dvěma texty. Formu ekvivalence požadované pro adekvátní překlad determinuje skopos.

Základním principem tlumočnického procesu je tedy převod funkčně sémantické a pragmatické invariantní informace z výchozího jazyka do cílového. Invariant je to, co se nemění za jakékoliv situace, funkční obsah výchozího sdělení, či jak uvádí Švejc (1973) shodný sémantický obsah výchozího textu a cílové promluvy.

Zatímco zachovat sémantický invariant je pro tlumočníka více méně samozřejmé, zachovat invariant stylistický je už náročnější. Jako spíše fakultativní záležitost zůstává i těžce uchopitelná oblast invariantu pragmatického. Přitom pro adekvátní převod je nutné zachovat invarianty na všech těchto výše zmíněných rovinách.

Při komunikaci může odesílatel sledovat nejružnější komunikační cíle. Ve většině případů je cílem předání nějakých konkrétních informací, ale někdy chce odesílatel také vyjádřit své emoce, svůj vztah k předávaným informacím, snaží se příjemce ovlivnit, či u něj vyvolat určitou reakci. Jak už bylo řečeno výše, aby přeložené či přetlumočené sdělení vyvolalo u příjemce stejnou reakci jako u příjemce originálu, je třeba kromě významové složky převést i složku pragmatickou, což předpokládá vzít v potaz případné sociálně-kulturní, psychologické a jiné rozdíly mezi příjemci originálu a překladu. Na základě těchto aspektů, spolu s faktory jako je osobnost mluvčího a příjemce, jejich věk, původ a sociální status, pak tlumočník volí i prostředky řečové komunikace.

Na základě výše uvedených faktů docházíme k závěru, že i když se při tlumočení věnuje větší pozornost oblasti funkčně sémantické a lexikální, pragmatická složka je neméně důležitá. Pokud by například tlumočník při emotivním obchodním jednání tlumočil sice na lexikální úrovni přesně, ale bez jakéhokoli emocionálního nasazení a zájmu na úspěšném uzavření dohody, nemusí nakonec jednání zdárně proběhnout, protože jedna strana druhou nepřesvědčí.

4.1.2.2. Styl a charakter promluvy

Při konsekutivním tlumočení se zpravidla setkáváme se stylem odborným, publicistickým a hovorovým, které se od sebe mimo jiné liší mírou pragmatiky.

Jak v této souvislosti podotýká Formánková-Csiriková (1979: 123), v odborném stylu se expresivní, emotivní a pragmatické prvky vyskytují ze tří výše jmenovaných stylů nejméně, a to zejména při vyjadřování vlastního postoje k danému tématu a za účelem zesílení zájmu posluchače. Mluvčí tak začíná používat např. hovorový či řečnický styl, míra mimojazykových podnětů odesílatele a tím i pragmatiky se zvětšuje a tlumočník musí na danou situaci adekvátně zareagovat.

V publicistickém stylu tlumočník často naráží na problém převedení subjektivního hodnotícího postoje mluvčího, kdy se v projevu objevuje složka expresivní, frazeologismy či profesionalismy. Obtížnost převodu přitom přímo úměrně vzrůstá s mírou subjektivity.

Nejvýraznější je však pragmatický aspekt ve stylu hovorovém, který se často uplatňuje při bilaterálním konsekutivním tlumočení, kdy existuje vazba mezi odesílatelem a příjemcem.

V souladu s názorem Formánkové-Csirikové (1979: 123) se hodnotící postoj účastníků komunikace v tomto případě projevuje v největší míře. Mluvčí využívají citových a volných prostředků za účelem vyvolání odpovídající reakce u příjemce. Tlumočník využívá zvukové prostředky (intonace, důraz, rozložení přízvuku, tempo řeči apod.), situativní a eliptické věty či kompresi.

4.2. Výpovědní dynamičnost

Pokud jádro výpovědi tvoří více slov, nejsou tato z hlediska FVP homogenní. Rozlišujeme v nich centrum, které obsahuje nejzávažnější informaci a které je zároveň centrem intonačním. Svě centrum má rovněž část tematická. Podle Daneše (1985) tato skutečnost úzce souvisí s Firbasovou koncepcí výpovědní dynamičnosti (VD) neboli komunikačního dynamismu (KD), kterou „*vymezuje jako relativní podíl, jímž nějaký element věty přispívá k dalšímu rozvoji sdělení, obohacuje je a posunuje kupředu*“. (Daneš 1985: 197)

4.2.1. Rytmický princip

V souladu s názorem Adamce (1956: 192) je rytmický princip příčinou mnoha rozdílů ve slovosledu českých a ruských vět. V podstatě jde o to, že v češtině platí pravidlo o řazení příklonek, tj. slov, která ve výpovědi nejsou nositelem slovních přízvuků, za první přízvučný větný člen.

To se tě netýká.   x   *Tebe se to netýká.*⁸⁵

Никто мне его не представил.

Никто не представил мне его.

*Никто мне не представил его.*⁸⁶

1) Zájmenný předmět a příslovečné určení typu *mi, ti, si, ho, mu* apod.

a) stojí v češtině na druhém místě, v ruštině za slovesem, které rozvíjí.

Перед сумерками она позвала его в хату.

*Před soumrakem **ho** pozvala do chaty.*⁸⁷

Tento slovosled je v ruštině velmi častý, předmět v ruštině totiž vůbec často stojí v ruštině za svým slovesem i v případech, kdy v češtině stojí před ním.

b) stojí v ruštině na rozdíl od češtiny na prvním místě ve větě

Často se stává, že v ruštině na rozdíl od češtiny stojí slova, o kterých mluvíme, na prvním místě ve větě. V češtině mohou stát na prvním místě při důrazu, v ruštině však i bez důrazu.

Я читаю запрещённые книги. Их запрещают читать потому, что они говорят правду.

⁸⁵ Příklad cit. z: ADAMEC, P. K rozdílu mezi českým a ruským slovosledem. In: *Kapitoly ze srovnávací mluvnice české*. Praha: ČSAV, 1965. s. 192.

⁸⁶ Příklad cit. z: ADAMEC, P. *ibid.* s. 192.

⁸⁷ Příklad cit. z: ŠOLOCHOV, M. A. *Rozrušená země*. In: ADAMEC, P. K rozdílu mezi českým a ruským slovosledem. In: *Kapitoly ze srovnávací mluvnice české*. Praha: ČSAV, 1965. s. 193.

*Čtu zakázané knihy. Je zakázáno **je** číst, protože mluví pravdu.*⁸⁸

- 2) Fonetickému principu podléhají v češtině i sponové a opisné tvary slovesa *být*, zatímco v ruštině tyto tvary fonetickému principu nepodléhají a zaujímají svoji pozici ve výpovědi v souladu s významovým principem.

*Ему приятно **было** видеть задумчивость на лице студента...*

***Bylo** mu příjemné vidět zádumčivost na tváři studenta...*⁸⁹

V případě modálních predikativ jako *можно было, должен был, нельзя было* apod. je tento slovosled dokonce nutný.

- 3) Fonetickému principu podléhají v češtině také tvary *bych, bys, by* apod., které jsou částí kondicionálu.

*Отец то как раз и пустил **бы**...*

*Právě, že **by** mě otec pustil...*⁹⁰

Jak podotýká ve své diplomové práci Přichystalová (1999: 23), pro tlumočníka jsou příklonky často velkým úskalím. Podle současné slovosledné normy se totiž v komplikovaných výpovědích často příklonka *se* nebo *si* dosti vzdaluje od přísudku, který následuje za ní. Tlumočnickovi v této situaci vznikají potíže z toho důvodu, že při formulování začátku promluvy ještě často nemusí vědět, jaké slovo bude v přísudku, a příklonku se mu nepodaří umístit včas na správné místo, případně příklonku znovu před slovesem zopakuje.

4.2.2. Větný důraz

Druhým důležitým prostředkem, který se uplatňuje při výstavbě FVP, je větný důraz. Daneš (1957) v této souvislosti mluví o zvukovém (intonačním) centru. Důležitá je především jeho poloha. Při objektivním slovosledu bývá umístěn na koncovém úseku výpovědi, který obsahuje její jádro, např.:

*Tento odstavec // znovu **přečtěte**.*⁹¹

---

⁸⁸ Příklad cit. z: GORKIJ, M. *Matka*. In: ADAMEC, P. K rozdílu mezi českým a ruským slovosledem. In: *Kapitoly ze srovnávací mluvnice české*. Praha: ČSAV, 1965. s. 194.

⁸⁹ Příklad cit. z: GORKIJ, M. *Život Klíma Samgina*. In: ADAMEC, P. K rozdílu mezi českým a ruským slovosledem. In: *Kapitoly ze srovnávací mluvnice české*. Praha: ČSAV, 1965. s. 195.

⁹⁰ Příklad cit. z: AŽAJEV, V. *Daleko od Moskvy*. In: ADAMEC, P. K rozdílu mezi českým a ruským slovosledem. In: *Kapitoly ze srovnávací mluvnice české*. Praha: ČSAV, 1965. s. 196.

⁹¹ Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 42.

Grepl (1967: 95) v této souvislosti podotýká, že pokud tvoří i východisková část větný úsek, je rovněž na jejím posledním taktu intonační centrum. Toto běžné, a tedy neutrální postavení se může změnit v důsledku změny objektivního pořádku na subjektivní, kdy dochází k přesunu z jádrového či východiskového úseku na vytýkané slovo a jeho umístění v první části výpovědi. Zpravidla také dochází ke změně v melodii, konkrétně ke konkluzivní kadenci. Daneš (1957) v této souvislosti upozorňuje na tzv. úsekový předěl, který odděluje ve výpovědi část východiskovou od jádrové. Zpravidla se vyznačuje třemi znaky: pauzou, intonací (vnitřní úseky mají polokadenci, koncové kadenci nebo antikadenci) a úsekovým přízvukem. Například v následujícím příkladě je úsekový předěl tak, jak jsme vyznačili.

*Tuto smlouvu // dejte podepsat řediteli.*⁹²

V ruštině může větný přízvuk své místo ve výpovědi měnit více než v češtině, pro kterou je typický objektivní slovosled s důrazovým a intonačním vyvrcholením na konci. Ruština je tak schopna pomocí slovosledu mnohem lépe vyjádřit různé emocionální odstíny, protože na rozdíl od češtiny může využít pro vyjádření funkční výpovědní perspektivy větný důraz. Poloha větného důrazu se v takovýchto případech mění, zatímco pořádek slov zůstává původní, např.:

Я уважаю Бориса.

Váží^m si Borise.

Я уважаю Бориса.

Borise si váží^m.

Я не принёс тебе эту книгу.

Nepřinesl jsem ti tu knihu.

Я не принёс тебе эту книгу.

*Tu knihu jsem ti nepřinesl.*⁹³

Tyto příklady, ve kterých se přísudek pod větným důrazem nachází na předposledním místě ve výpovědi, jsou v ruštině neutrální, nepříznakové. Ostatní případy často souvisí s emocionálním a stylistickým zabarvením výpovědi, či jsou charakteristické pro hovorový styl:

Володя к нам завтра приедет!

Любит же он меня!

⁹² Příklad cit. z: GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*, Universita J. E. Purkyně, Brno 1967, s. 42.

⁹³ Příklad cit. z: KUBÍK, M. *Russkij sintaksis v сопоставлении с českým*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 204.

*Тебя здесь Володя искал.*⁹⁴

Shrneme-li výše uvedené poznatky, čerpané převážně z teoretických prací Křížkové, Grepla, Kubíka, Adamce a Formánkové, můžeme vytyčit tyto základní rozdíly, kterými se český a ruský slovosled od sebe liší:

V češtině je schéma slovosledu oproti ruštině ustálenější, zvláště co se týče postavení jádra výpovědi na posledním místě ve větě. V češtině je oproti ruštině také mnohem menší rozdíl mezi jazykem mluveným a psaným, ruská věta je ve srovnání s českou, zvláště v hovorové řeči mnohem dynamičtější, pozorujeme v ní větší využití tzv. subjektivního slovosledu. Ruština tak může mnohem lépe pomocí slovosledu vyjádřit různé emocionální odstíny. Při tlumočení, resp. překladu, je proto důležité si uvědomit, že nelze nejruznější slovosledné inverze doslova převádět do češtiny, která tolik dynamiky nesnese, a že je potřeba tuto expresivitu kompenzovat jinými prostředky, například lexikálními.

Rytmický princip slovosledu působí mnohem silněji v češtině než v ruštině. Větný přízvuk může své místo ve výpovědi v ruštině měnit více než v češtině, pro kterou je typický objektivní slovosled s důrazovým a intonačním vyvrcholením na konci.

---

⁹⁴ Příklad cit. z: KUBÍK, M. *Russkij sintaksis v sopostavlenii s češskim*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 205.

5. Tlumočnické postupy

Při tlumočení jde o bezprostřední kontakt mezi účastníky komunikačního aktu, tlumočnick se stává účastníkem komunikace a může bezprostředně reagovat na podněty odesílatele i příjemce, které mohou být jak verbální, tak neverbální. Mimojazykové faktory jako mimika obličeje, gestikulace, tempo řeči, intonace, zabarvení hlasu či větný důraz tak hrají důležitou roli. Jak podotýká Formánková (1981), na tlumočnicka nepůsobí pouze skutečnost vyjádřená jazykovými prostředky (lingvální, kontextuální a paralingvální), ale také situační faktor (mimojazyková skutečnost). Tlumočnick musí pracovat i s pragmatickým hlediskem, tedy vzít v potaz vztahy mezi účastníky komunikace a zohlednit jak postoj mluvčího ke sdělované skutečnosti, tak reakci příjemce na dané sdělení. Na základě těchto situačních a mimolingvistických faktorů se pak tlumočnick rozhoduje, jakou skutečnost ve svém převodu zdůrazní a kterou případně zredukuje, protože vyplývá z kontextu. Tlumočnické postupy, využívané tlumočnick s cílem dosáhnout funkčně komunikativní ekvivalence a zachovat invariantní informaci, jsou tak motivovány nejen lingvistickými, ale i mimolingvistickými faktory.

5.1. Tradiční překladatelsko-tlumočnické postupy

O překladatelsko-tlumočnických postupech byla napsána celá řada prací. My se v této kapitole pokusíme nejdříve podat stručný přehled základních postupů a dále se zaměříme na překladatelsko-tlumočnické postupy, které souvisí s funkční výpovědní perspektivou.

Pro zjednodušení budeme vycházet z dělení Vinaye a Darbelneta (1977: 46) na překladatelsko-tlumočnické postupy přímé a nepřímé.

Do přímých překladatelsko-tlumočnických postupů patří:

- Přejímání
- Kalkování
- Doslovný převod⁹⁵

---

⁹⁵ VINAY, J.P.; DARBELNET, J. *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Paris: Didier, 1977. s. 46-54.

Do nepřímých překladatelsko-tlumočnických postupů patří:

- Transpozice
- Modulace
- Ekvivalence
- Adaptace⁹⁶

Jak podotýká Čenková (1988: 159,160), z nepřímých postupů rozlišujeme především transformace a prostředky řečové komprese (redukce, jazyková komprese). Transformace mohou být gramatické (někteří badatelé, jako např. Vinay-Darbelnet či Komissarov používají termín transpozice) nebo lexikální (modulace).

Gramatické transformace

Barchudarov (1975: 191-226) dělí gramatické transformace na tyto podtypy:

- Změna pořadu jazykových jednotek
- Záměny, substituce
- Rozšíření
- Vynechávky, redukce⁹⁷

Lexikální transformace

S lexikálními transformacemi se můžeme setkat na rovině slov, slovních spojení i na rovině vět a větných úseků a projevují se změnou pohledu na tutéž skutečnost. Jedná se tedy o celkem širokou oblast, ve které můžeme vyčlenit několik podtypů. Jednotlivé klasifikace se u jednotlivých autorů různí.

Barchudarov (1975:210-221) dělí lexikální transformace na:

- Konkretizaci
- Generalizaci
- Antonymický převod
- Kompenzaci

---

⁹⁶ VINAY, J.P.; DARBELNET, J. *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Paris: Didier, 1977. s. 46-54.

⁹⁷ Srov. ČENKOVÁ, I. *Teoretické aspekty simultánního tlumočení*. UK Praha, 1988. s. 161.

Formánková-Csiriková (1987: 10) v rámci tlumočnické translace vymezuje následující postupy:

- Transformaci
- Modulaci
- Redukci
- Perifrázi

Při charakteristice tlumočnické translace budeme vycházet z pojetí Formánkové-Csirikové, která rozlišuje následující 3 typy:

- Reflexivní převod
- Interpretaci
- Parafrázi

5.1.1. Tlumočnické postupy v rovině reflexivního převodu

V souladu s názorem Formánkové-Csirikové (1987) můžeme charakterizovat reflexivní převod jako doslovný převod pomocí slovníkových ekvivalentů. Odehrává se pouze na úrovni jazykových znaků, není vázán na mimojazykovou skutečnost a nezohledňuje kontextuální a paralingvální prostředky. Jak dále poznamenává Formánková-Csiriková, daný postup zajišťuje nejnižší stupeň obsahové adekvátnosti cílové promluvy s promluvou výchozí. Tlumočnick v tomto případě často uplatňuje nejjednodušší typ transformace – substituci. Daný postup je aplikovatelný na lexikum s jednoznačným ekvivalentem, jako jsou značková slova, termíny, zeměpisné názvy apod., v ostatních případech hrozí riziko interferencí.

5.1.2. Tlumočnické postupy v rovině interpretace

Jak dále poznamenává Formánková-Csiriková (1987), na rozdíl od reflexivního převodu umožňuje interpretace především díky předběžné analýze výchozího sdělení dosažení obsahové adekvátnosti. Při interpretaci si tlumočnick ujasní základní význam a funkci výchozí jednotky v daném kontextu a při převodu pracuje jak s kontextuálním hlediskem, tj. umístěním jednotky v textu a jejím vztahem k ostatním jednotkám, tak s hlediskem pragmatickým, tedy situačními a mimolingvistickými aspekty. V rámci interpretace se uplatňují jak gramatické, tak lexikálně-sémantické záměny. Při interpretaci uvádí tlumočnick do souvislosti objektivní význam řečových jednotek s prostředky pragmatickými a kontextuálními a pracuje jak s obsahovou, tak se situační rovinou. Vzhledem k tomu, že interpretace zasahuje jak povrchovou stránku jazyka

(transformace, a to konkrétně slovnědruhové transpozice a komprese), tak i hloubkovou strukturu (modulace, a to konkrétně konkretizace, generalizace, kompenzace, antonymický převod a perifráze), spadá do ní široká škála tlumočnických postupů.

5.1.3. Tlumočnické postupy v rovině parafráze

Zatímco s interpretací se setkáváme nejčastěji při konsekutivním tlumočení monologického typu projevu, parafráze tlumočnick využívá nejčastěji při převodu nepřipravené dialogické promluvy, kdy je její obsah bezprostředním výsledkem komunikativní situace. Důležitou roli zde hraje mimojazyková skutečnost, a s ní spojené jazykové konotace. Jak v této souvislosti podotýká Formánková-Csiriková (1987), zatímco v monologu je důležitý vztah logicko-gramatických kategorií, v dialogu se na první místo dostávají modální prvky promluvy a mnohem jednoznačněji je vyjádřen vztah mluvčího k výpovědi, což se projevuje zejména subjektivním přístupem odesílatele i příjemce k předávané informaci, a tudíž i častým využíváním parafráze. Na rozdíl od roviny interpretace, kdy je kontextuální i pragmatický aspekt v rovnováze, převládá v rovině parafráze aspekt pragmatický. Při parafrázi dochází k ekvivalenci na úrovni sdělení.

Pro parafrázi je kromě výše zmíněné transpozice, generalizace, kompenzace a perifráze (opisné vyjádření při převodu odborného textu či obrazných, případně frazeologických spojení) typická zejména redukce, které tlumočnick využije v případě, kdy daná část promluvy nese redundantní informaci a její vynechání nenaruší komunikativní efekt a celkovou adekvátnost převáděné informace. Redukce souvisí s omezenými možnostmi krátkodobé paměti a zasahuje zpravidla ty části textu, které nejsou nositeli jádra sdělení. Jejich vynechání tudíž nenaruší sémantickou hodnotu výpovědi. V souvislosti s redukcí např. Minjar-Beloručev (1969) poznamenává, že se mluvený projev vyznačuje vyjadřovací nepřesností, různými smyslovými vsuvkami, strukturním či lexikálním opakováním apod. Tyto jevy mohou mít při procesu tlumočení pomocnou funkci, protože se díky nim projev stává často redundantním a tlumočnick může z tlumočnických postupů uplatnit redukci.

K redukcí může tlumočnick využít také paralingvální prostředky, jako jsou např. gestikulace, mimika apod., které mohou do určité míry nahradit verbální vyjádření (kývnutí na souhlas, pohyb rukou). Jak v této souvislosti podotýká Formánková-

Csiriková (1987: 10), musíme opět vzít na zřetel zachování komunikativního efektu, a proto by měl tlumočník používat neverbální prvky jen minimálně.

6. Experiment

6.1. Popis experimentu

Skupina osmi tlumočnicků byla požádána konsektivně přetlumočit cca pětiminutový úsek z pořadu Interview ČT24 z češtiny do ruštiny. Konkrétně se jedná o pravidelný profilový podvečerní rozhovor s osobností, která hýbe událostmi dne, ve stylu jeden moderátor – jeden host. Sledovali jsme dvě skupiny tlumočnicků: rodilé a nerodilé mluvčí. Jejich poměr byl 5:3.

Projev byl pro účely experimentu prezentován na videozáznamu. Tlumočníci slyšeli originální projev ve sluchátkách a měli možnost zároveň sledovat videozáznam. Tlumočníci tak mohli vnímat i mimojazykové prostředky (zvukové a motorické), které mohou verbální prostředky doplňovat, či je zcela nahradit. Tlumočníci věděli jeden den předem, že tématem rozhovoru je prasečí chřipka. Deset minut před samotným tlumočením byli seznámeni se základní terminologií. Dále bylo tlumočnickům řečeno, že adresátem je publikum sledující podobné diskusní pořady české televize (např. pořad „Otázky Václava Moravce“).

Experiment proběhl v prosinci 2009. Projev byl tlumočen bez zápisu, po úsecích v délce přibližně jedné výpovědi tak, aby si tlumočníci byli schopni dané repliky zapamatovat a bez notace převést. Tlumočení se nahrávalo na záznamové zařízení ve formátu mp3. Vzhledem k účelu našeho zkoumání byl veškerý audio materiál nejprve převeden do písemné podoby. Pro lepší názornost byly některé pasáže upraveny a zbaveny takových jevů, jako jsou např. gramatické chyby či přechytnutí, které jsou pro náš výzkum bezpředmětné. Při analýze materiálů nás bude především zajímat, jak dalece funkční výpovědní perspektiva ovlivňuje dosažení funkčně komunikativní ekvivalence a jaké výrazové prostředky jednotliví tlumočníci použili pro adekvátní vyjádření FVP.

6.2. Charakteristika originálu

Jak už bylo řečeno výše, v rámci experimentu byl tlumočen záznam pořadu Interview ČT24, konkrétně se jednalo o rozhovor s předsedou České lékařské komory Milanem Kubkem z 1. 12. 2009.⁹⁸

---

⁹⁸ Interview je dostupné na Internetu: <www.ct24.cz/domaci/74111-lekarska-komora-varuje-ze-vyhlaska-ministerstva-nuti-k-praci-zadarmo>

Jako interview se označují dialogy se známou nebo významnou osobností v masových komunikačních prostředcích. Jde o jeden z nejdůležitějších publicistických žánrů, resp. textových typů. Hirschová (2006: 218) v této souvislosti uvádí, že ačkoli se jedná o dialog reálný, blíží se inscenovanému dialogu fiktivnímu. O zaměření otázek a jejich pořadí rozhoduje tazatel, odpovědi dotazovaného jsou adresovány přítomnému tazateli, ale adresátem je i posluchač či divák média. Obsah sdělení je přitom obsažen nejen v odpovědích, ale i v otázkách, a interview se tak stává komunikátem jako celek. Role účastníků interview jsou pevně vymezeny a na obou stranách se objevují manipulační strategie. Novinář se snaží získat jistou informaci či vyslovení názoru, dotazovaný se může odpovědi vyhýbat.

V rámci experimentu měli tlumočníci možnost sledovat originální videozáznam a tlumočili po krátkých výpovědních úsecích. Snažili jsme se jim tak zajistit čas a prostor, aby zapojili výchozí sdělení do širšího kontextu, získali adiccionální informace ze suprasegmentálních a neverbálních prostředků, aby měli možnost analyzovat situační kontext a vztah komunikačních partnerů a vše zapracovat do cílového sdělení.

6.3. Analýza přetlumočených projevů

Cílem této kapitoly je se zamyslet nad jednotlivými rozdíly v převodu funkční výpovědní perspektivy z jednoho jazyka do druhého. Při analýze materiálů nás bude především zajímat, jak dalece funkční výpovědní perspektiva ovlivňuje dosažení adekvátnosti v cílovém jazyce. Zároveň se pokusíme identifikovat nejčastější chyby, jejich funkčně sémantickou závažnost pro zachování invariantní informace, a nejčastější postupy, kterých tlumočník využívá pro dosažení adekvátní funkční výpovědní perspektivy.

Naše pracovní hypotéza předpokládá, že větší míra adekvátnosti převodu FVP bude zjištěna u skupiny rodilých mluvčích, kteří budou využívat pro vyjádření doplňkové informace v rovině expresivní, emocionální a mimolingvistické zkušenosti především příznakový slovosled, příznakovou intonaci (tj. kdy se réma pod větným důrazem dostává na začátek či doprostřed výpovědi) a lexikální prostředky, zatímco nerodilý mluvčí bude

tyto případy řešit převážně pomocí prostředků suprasegmentálních, jako jsou intonace a větný důraz.

6.4. Používání prostředků FVP v přetlumočených projevech

Slovosled

Vzhledem k tomu, že při objektivním slovosledu se od sebe ruština s češtinou příliš neliší, zaměříme se na případy, kdy docházelo ke změnám objektivního slovosledu na subjektivní a naopak, případně kdy zůstával subjektivní slovosled v originále i převodu zachován.

- Objektivní slovosled → subjektivní slovosled

*Protože tady se vytváří obrovská, obrovská mediální, **mediální vlna**... já si myslím, že ta chřipka H1N1 se nechová...nebo já si myslím... je to tak! Prostě ona se chová jako každá jiná chřipka...* (s. ii)

*Я не люблю эту тему, поскольку здесь создается в прессе какая-то **шумиха** вокруг этой темы. А я считаю, что группа Х1Н1 ведет себя так же как и любой другой групп.* (s. xiii)

V naší pracovní hypotéze jsme předpokládali, že vzhledem k tomu, že ruština je celkově emocionálnější a tíhne k přesunování jádra doprostřed či na začátek výpovědi, bude u rodilých mluvčích při převodu často docházet ke změně objektivního slovosledu originálu na subjektivní. Tato domněnka se nám nicméně nepotvrdila, ke změnám objektivního slovosledu na subjektivní docházelo minimálně a to u rodilých i nerodilých mluvčích zhruba ve stejné míře.

Na výše uvedeném příkladu vidíme, že při spontánním nepřipraveném projevu, kdy je mluvčí zaujat skutečností, o které mluví, dochází často k rozpadu větné konstrukce, narušení syntaktických pravidel, izolaci jednotlivých jazykových jednotek, nefunkčnímu opakování slov apod. Předávaná informace se stává výrazem exprese na úkor denotativní informace, která ustupuje do pozadí. V takovýchto případech si musí tlumočnick uvědomit, jaké stanovisko řečník ke sdělované skutečnosti zaujímá. Přitom však tlumočnick vystupuje zdrženlivěji a tento citový postoj většinou předává zejména adekvátní lexikálními prostředky, tedy funkčními ekvivalenty.

Ve výše uvedeném převodu vidíme, jak se s danou výpovědí vypořádal rodilý mluvčí, který využil komprese a pro předání citového postoje použil expresivní lexikální prostředek (*шумиха*).

Uvedme pro ilustraci převod nerodilého tlumočníka, který se nechal ovládnout originálem, začal bezmyšlenkovitě kopírovat strukturu a nakonec nebyl schopen danou výpověď adekvátně zakončit:

Потому что здесь очень большой такой взрыв из прессы, из СМИ. Но я просто думаю, или не думаю, это просто так, что этот групп... (s. xix)

- Subjektivní slovosled → objektivní slovosled
- *To je stejné, jako kdybych řekl: „Promiňte, já za to smluvně nenesu žádnou odpovědnost.“*
- *Ale v tuto chvíli tu odpovědnost přejal stát na sebe... (s. ii)*
- *Мне также не нравится то, что по контракту производитель вакцины не несёт ответственности за побочные явления.*
- *Ответственность на себя взяло государство. (s. v)*

No tak Česká republika, pokud mám informace, tak začala spíš později s tím očkováním. (s. ii)

Насколько мне известно, в Чешской Республике вакцинирования начали позже. (s. v)

Jak už bylo řečeno v teoretické části, improvizované projevy se často vyznačují tím, že mluvčí buď z důvodu nedostatečné větné perspektivy, či ze snahy sdělit novou informaci hned zmiňuje nejprve část rematickou, a teprve poté doplňuje ostatní méně dynamické prvky.

Tlumočník může danou anteponovanou rematickou část identifikovat pomocí větného důrazu, který je na ní umístěn a kterého opět může využít ke zdůraznění rématu, pokud ho není schopen z důvodu časové tísně umístit na konec výpovědi. Z tlumočnických postupů využil tlumočník ve výše uvedeném příkladě redukce.

- Subjektivní slovosled → subjektivní slovosled

Protože tady se vytváří obrovská mediální vlna. ...Ale abych viděl něco pozitivního na té obrovské mediální kampani s tím spojené... (s. ii)

Так как создается огромное давление со стороны СМИ... Ну всё-таки есть и позитивный момент касательно этой кампании в СМИ. (s. x)

- *Vy jste říkal, že se očkuje vlastně už v okamžiku, kdy už řádí epidemie.*
- *No tak Česká republika, pokud mám informace, tak začala spíš později s tím očkovaním. (s. ii)*
- *Вы же только что сказали, что именно вакцинация проходит во время, когда уже тут эпидемия активно происходит ...*
- *Но Чешская Республика, как у меня есть информация, начала позже с вакцинацией. (s. xvi.)*
- *To je stejné, jako kdybych řekl: „Promiňte, já za to smluvně nenesu žádnou odpovědnost.“*
- *Ale v tuto chvíli tu odpovědnost přejal stát na sebe... (s. ii)*
- *Это то же самое, как если бы вы сказали: "Ну простите, но я в этом не виноват."*
- *Эту ответственность тогда приняло государство на себя, да? (s. xxiii)*

Jak ukazují výše uvedené příklady, při subjektivním slovosledu hraje velkou roli intonace. Intonace představuje jeden z výrazových prostředků FVP. Pro tlumočníka je velmi důležitá, neboť mu pomáhá určit, ve které části výpovědi se nachází hlavní myšlenka, je-li výpověď zakončená či nikoli a kromě toho odráží i emocionální zabarvení projevu. Pokud dojde k tomu, že tlumočník například v důsledku interference s originálem neumístí při objektivním slovosledu jádro do koncové pozice, pomůže mu správné umístění větného přízvuku tento nedostatek vykompenzovat a zachovat adekvátní výpovědní perspektivu.

V tlumočeném projevu řečník často posunoval réma z koncové pozice do středu výpovědi a kladl na něj větný důraz. Tlumočníci tuto strukturu často kopírovali a přemístění jádra rovněž signalizovali intonačním centrem. V našich příkladech pro vyznačení intonačního centra používáme podtržení.

Intonace tak tlumočnickům pomáhala při zdůraznění rématu, v tomto případě výrazů *později, stát a něco pozitivního*, které by jinak měly být na konci výpovědi. Kromě toho jim umožňovala rychlejší orientaci v případech, kdy měl mluvčí nedostatečnou výpovědní perspektivou a vodítkem k tomu, co chce zdůraznit, pak bylo tlumočnickovi právě intonační centrum.

Jak už bylo řečeno, pořádek slov jak v ruštině, tak v češtině úzce souvisí s větným důrazem. Tvzení, že východisko sdělení bývá na začátku výpovědi a jádro na jejím konci tedy platí pouze v případě, že i větný důraz je umístěn na konci. Pokud neznáme přesnou pozici větného důrazu ve výpovědi, např. *Já to téma nemám rád*, nelze s jistotou říct, jaká je její funkční výpovědní perspektiva, protože bude zcela jiná ve výpovědi *Já to téma nemám rád*, a jiná ve výpovědi *Já to téma nemám rád*, či *Já to téma nemám rád*. Jak v této souvislosti uvádí Adamec (1966), pořádek slov tak může být ukazatelem funkční výpovědní perspektivy pouze při neutrální dynamické struktuře věty s větným přízvukem na jejím konci.

Podívejme se na následující tři varianty jedné výpovědi:

Я эту тему не люблю.

Я не люблю эту тему.

Не люблю я эту тему.

Zde se mění pořádek slov i pozice větného důrazu a pod vlivem posunu rématu na začátek věty dochází ke změnám stylistického charakteru promluvy, dochází tedy ke kondenzaci. Při změně objektivního pořádku na subjektivní, tedy při provedení slovosledné aktualizace, už totiž není často pro vyjádření expresivity potřeba jiného adiccionálního prostředku.

V našem tlumočnickém experimentu jsme pro danou výpověď zaznamenali tyto varianty přetlumočení:

Já to téma nemám rád. (s. ii)

Мне эта тема не нравится. (s. v)

Я не люблю эту тему. (s. xiii)

Мне просто не нравится эта тема. (s. xix)

V posledních dvou příkladech, kde se réma pod větným důrazem přesunuje doprostřed či na začátek výpovědi, dochází k explicitnějšímu vyjádření vztahu mluvčího ke sdělované skutečnosti.

Aktualizační částice

Я́ то те́ма не ма́м ра́д. (s. ii)

Мне э́та те́ма как-то́ не о́чень-то́ по ду́ше. (s. vii)

Про́ч то́hle те́ма не ма́те ра́д? (s. ii)

Поче́му же́ вы не лю́бите э́ту те́му? (s. xiii)

То́ je stejné́, jakó kdybysté вы́рабл ау́та. (s. ii)

Э́то же́ то́ же́ са́мое, как е́сли бы́ вы прои́зводи́ли ау́томобиле́й. (s. xi)

Tlumočník by měl být sice na jedné straně vždy o stupeň níže v projevech emocionality a exprese než řečník, na druhé straně se však musí vzít v potaz fakt, že pro ruštinu je charakteristická celkově vyšší míra emocionality a expresivity.

V češtině emocionálně neutrální výpověď, např. *Я́ то те́ма не ма́м ра́д*, může tlumočník převést např.:

Мне э́та те́ма не нра́вится. (s. v)

nebo pomocí aktualizačních částic a frazeologismů:

Мне э́та те́ма как-то́ не о́чень-то́ по ду́ше. (s. vii)

Vzniká otázka: Do jaké míry je zachována adekvátnost promluvy? Aktualizační částice je nositelem doplňující informace, v daném případě zdůrazňuje nejistotu. Tlumočník zároveň jednoznačně vyjádřil negativní postoj řečníka ke sdělovanému.

Ruská částice *–то*, stojící v postpozici za podstatným jménem, zastává spolu s ostatními podobnými částicemi v ruštině stejnou determinující úlohu, jakou mají v jiných jazycích např. členy a determinanty obecně (např. ve francouzštině). Její hlavní úlohou je vytvoření kontaktu mezi mluvčím a posluchačem. Vyjadřuje citové zaujetí plynoucí z velké míry nebo neobvyklosti jevu.

Jak v souvislosti s pragmaticky příznakovými částicemi, příslovci či případně citoslovci uvádí Haleová (2004), tlumočník se musí i přes časovou tíseň a ostatní prováděná rozhodnutí v procesu tlumočení snažit tato na první pohled irelevantní slova identifikovat a pomocí jejich adekvátního převodu s ohledem na komunikační situaci se snažit zachovat pragmatiku výchozího sdělení. Je třeba si totiž uvědomit, že i když se při jejich vynechání často propoziční obsah promluvy zachová, může dojít ke změně její ilokuční síly, jinými slovy konotací, které u příjemce vyvolá.

Srovnajme následující dva převody dané promluvy:

***Prostě** ona se chová jako každá jiná chřipka... Chřipka není banální onemocnění. **Prosím** vás, na ní umře v České republice dva tisíce lidí každý rok, na komplikace chřipky. A ta prasečí je **prostě** úplně stejná. (s. ii)*

*Я считаю, что этот грипп H1N1, у него такие **же** характеристики как **и** у других гриппов, как **и** у сезонного гриппа. Грипп, это не тривиальное заболевание. Ежегодно в Чешской Республике умирает две тысячи человек от осложнений, связанных с заболеванием гриппа. **И** свиной грипп - он **же** такой **же**. (s. xxv)*

Но я просто думаю, или скорее не думаю, это факт, что этот грипп... Просто каждый год от гриппа умирает очень много людей в Чешской Республике, две тысячи людей. И это не болезнь... и по этому поводу свиной грипп похожий. (s. xix)

Hodnotící slova zpestřují sloh autora a zároveň obsahují určitou míru subjektivního vztahu k danému jevu. Čím silnější je subjektivita autora, tím náročnější je pro tlumočníka převod do cílového jazyka. Z uvedených příkladů jasně vyplývá, který z tlumočnicků danou promluvu převedl lépe. V prvním případě tlumočník zachoval pragmatickou intenci originální promluvy pomocí aktualizačních částic a v předposlední výpovědi pomocí subjektivního slovosledu (intonační centrum jsme znázornili podtržením). V druhém případě k tomuto přenosu konotací a místy bohužel ani k přenosu denotativního významu nedošlo.

Daný příklad mimo jiné potvrzuje náš předpoklad, že pro adekvátní převod situačních prvků jsou zapotřebí bohaté zkušenosti v oblasti tlumočení. První převod je od

zkušené tlumočnice s bohatou praxí, druhý od studenta oboru tlumočnictví na ÚTRL, jehož tlumočnická praxe byla v době provedení experimentu minimální.

Využití citově zabarvených lexikálních prostředků

V rovině výstavby konkrétního větného obsahu dochází k citově motivovaným aktualizacím tak, že mluvčí užije místo pojmenování citově neutrálního pojmenování expresivní. Tato expresivní pojmenování se v daném kontextu často stávají také nositeli úsekových či výpovědních intonačních center nebo důrazů.

V následujícím příkladě byla do původně neutrální věty dodána expresivita lexikálními prostředky:

Proč tohle téma nemáte rád?

Protože tady se vytváří obrovská mediální vlna. (s. ii)

Почему вы не любите говорить на эту тему?

Ну дело в том, что вокруг этого СМИ подняли настоящую шумиху. (s. vii)

Tento fakt může vzít tlumočník v potaz, a i když je to v časové tísní vznikající při tlumočení často dosti obtížné, kompenzovat tak díky celkově vyšší expresivitě a dynamičnosti ruštiny případné nivelizace, kterých se v jiných částech převodu dopustil.

Při komunikaci dochází často k situaci, že mluvčí apeluje na adresáta, k něčemu ho vybízí. V souladu s Greplovou (1986) klasifikací řečových aktů je komunikační funkce dané výpovědi direktivní. V daném případě se mluvčí obrací na širokou veřejnost a vyzývá ji, aby nemoc nepřecházela.

Takže prostě lidé toto nedělejte, chřipka patří do postele, neroznášejte ty bacily prostě mezi další, nebud'te bezohlední ke svému okolí, neriskujte svůj vlastní zdravotní stav a dodržujte základní hygienické návyky. (s. ii)

Pro češtinu platí, že v záporných typech rozkazovacích vět je běžný subjektivní pořádek slov, sloveso se dostává na začátek věty a je pod větným důrazem. V přetlumočených projevech zůstával pořádek slov zachován, tlumočníci vyjadřovali expresivitu především pomocí lexikálních prostředků, např.

*И хочу обратиться к людям, чтобы они всё таки не делали этого, все **гриппующие** должны оставаться в постели. **Не носите свои бациллы**, свои микробы по всему городу, и не ставьте под угрозу окружающих вас людей* (s. vii)

*Пожалуйста, люди, не делайте этого. **Гриппу место в кровати**. Не распространяйте эти бациллы среди окружающих и **не ведите себя хамски** к окружающим.* (s. x)

Pro posilování a udržování kontaktu má zvláště běžně mluvený jazyk speciální kontaktní slova (*poslyš, rozumíš, prosím tě*), která jsou v textu intonačně oddělena. *Chřipka není banální onemocnění, **prosím vás***. (s. ii)

Tlumočníci často podobná kontaktní slova, jejichž komunikativní funkcí je navodit kontakt s příjemcem, redukovali, a tím výpověď ochudili o její emocionální zabarvení: *Грипп, это не банальное заболевание*. (s. vii)

Jeden z tlumočnicků použil následující variantu:

***Послушайте**, грипп не является пустяковым заболеванием*. (s. x)

Ideální by bylo řešení s použitím aktualizací částice, např.:

*Грипп-**же** не банальное заболевание*.

V případě výpovědi *Nebud'te bezohlední ke svému okolí*. (s. i) měli tlumočníci často problém si vzpomenout na ruský ekvivalent přídavného jména *bezohledný* a využívali proto často perifráze, např.:

Думайте о тех, кто вокруг вас. (s. iv)

Примите во внимание здоровье других людей. (s. vii)

Не ставьте под угрозу окружающих вас людей. (s. xiv)

Na závěr kvantitativně zhodnotíme míru používaných prostředků FVP v projevech tlumočených z češtiny do ruštiny v závislosti tom, jestli byl tlumočník rodilý či nerodilý mluvčí.

Užívání subjektivního slovosledu v přetlumočených projevech a jeho závislost na typu tlumočníka

V naší pracovní hypotéze jsme vycházeli ze skutečnosti, že v mluvených nepřipravených projevech je pro ruštinu na rozdíl od češtiny typický subjektivní pořádek slov, kdy se réma pod větným důrazem dostává na začátek či doprostřed výpovědi. Předpokládali jsme tedy, že rodilí mluvčí budou tohoto prostředku FVP využívat častěji než nerodilí mluvčí.

Typ tlumočníka	Počet výpovědí s příznakovým pořádkem slov	Průměrný počet výpovědí s příznakovým pořádkem slov
Rodilí mluvčí (tlumočníci 1,2,3,4,5)	44	8,8
Nerodilí mluvčí (tlumočníci 6,7,8)	25	8,3

Data v uvedené tabulce ukazují, že se pracovní hypotéza v tomto bodě nepotvrdila a že počet příznakových výpovědí je u obou skupin téměř stejný. Ze shromážděných dat se můžeme domnívat, že vzhledem k relativně krátkým úsekům, po kterých tlumočení probíhalo, zůstávala struktura výpovědí v krátkodobé paměti tlumočníků, a ti ji tak byli schopni zpětně téměř přesně rekonstruovat. Pokud tedy byl v originále subjektivní slovosled, tlumočníci ho kopírovali. Případů, kdy se objektivní slovosled originálu změnil na subjektivní, bylo v převodu minimálně.

Lze tedy vyvodit závěr, že intonace a větný důraz do značné míry ovlivňují komunikační efekt přetlumočené informace. Jinými slovy pro zachování komunikačního efektu nemusí vždy docházet ke změnám pořádku slov, pokud správně použijeme prostředky suprasegmentální.

Užívání lexikálních prostředků v přetlumočených projevech a jeho závislost na typu tlumočnicka

Typ tlumočnicka	Počet výpovědí s lexikálními prostředky použitými pro vyjádření FVP	Průměrný počet výpovědí s lexikálními prostředky použitými pro vyjádření FVP
Rodilí mluvčí (tlumočníci 1,2,3,4,5)	49	10
Nerodilí mluvčí (tlumočníci 6,7,8)	21	7

Z lexikálních prostředků zde máme na mysli aktualizační částice s oslabenou vlastní sémantikou, které jak ruština, tak i čeština využívá pro vyjádření FVP. Jednalo se především o částice jako *уже, именно, как раз* apod., rodilí mluvčí pak na rozdíl od nerodilých používali také příklonné částice *-то, -же* zesilující hovorový a expresivní ráz projevu.

Z výše uvedené tabulky vidíme, že rodilí mluvčí používali aktualizační částice a příslovce v průměru o 30% častěji než nerodilí.

Užívání elipsy tématu v přetlumočených projevech a jeho závislost na typu tlumočnicka

Typ tlumočnicka	Počet výpovědí s elipsou tématu	Průměrný počet výpovědí s elipsou tématu
Rodilí mluvčí (tlumočníci 1,2,3,4,5)	9	2
Nerodilí mluvčí (tlumočníci 6,7,8)	2	1

Elipsa je pro ruštinu typická, což potvrzují i naše výsledky. Rodilí mluvčí používali elipsu dvakrát častěji než mluvčí nerodilí.

6.5. Výrazové prostředky FVP a jejich zastupitelnost

Jak už bylo řečeno v teoretické části, čeština ani ruština nedisponují specifickými prostředky pro vyjádření FVP, které by plnily výhradně tuto funkci. Kromě slovosledu se na tvorbě FVP podílí také prostředky lexikální, syntaktické a suprasegmentální (intonace, přízvuk). Tyto prostředky se mohou vzájemně zastupovat, doplňovat, ale také si navzájem konkurovat.

1. Nepříznakový slovosled, nepříznaková intonace, případně lexikální prostředky

Doporučujeme lékařům, aby nechali pacienty podepsovat informovaný souhlas, aby je řádně poučili o přínosu očkování... a zdravotnické zařízení má právo ty informované souhlasy po pacientech chtít. (s. ii)

Поэтому мы рекомендуем врачам, чтобы пациенты подписывали информированное согласие, чтобы они ознакомились с положительными свойствами вакцинации... и медицинское учреждение имеет полное право такого рода согласие от пациентов требовать. (s. xi)

Na druhé straně největší riziko nějakých závažných komplikací mají lidé, kteří již jsou netoční. (s. iii)

С другой стороны риск осложнений самый высокий у людей, которые уже больны. (s. vi)

2. Příznakový slovosled, příznaková intonace, případně lexikální prostředky

Na ní umře v České republice dva tisíce lidí každý rok, na komplikace chřipky. (s. i)

Ежегодно в Чешской Республике умирают две тысячи человек от осложнений, связанных с заболеванием гриппа. (s. xxv)

Já to téma nemám rád. (s. i)

Мне просто не нравится эта тема. (s. xix)

Na druhé straně největší riziko nějakých závažných komplikací mají lidé, kteří již jsou netoční. (s. iii)

Самый большой риск угрожает людям, которые уже страдают от какого-нибудь серьезного заболевания. (s. xii)

3. Nepříznakový slovosled, nepříznaková intonace, lexikální prostředky.

Proč tohle téma nemáte rád? (s. i)

Почему-же вы не любите эту тему? (s. xiii)

Я то téma nemám rád. (s. i)

Мне эта тема как-то не очень-то по душе. (s. vii)

Z uvedeného přehledu vyplývá, že nemá-li výpověď příznakový slovosled, musí mít příznakovou intonaci, nebo alespoň vhodně použitý lexikální prostředek.

Pro ještě větší názornost se podívejme na tyto dva převody výpovědi:

Protože tady se vytváří obrovská mediální vlna. (s. i)

Потому что создается огромная волна в средствах массовой информации. (s. iv)

Ну, дело в том, что вокруг этого средства массовой информации подняли настоящую шумиху. (s. vii)

Vidíme, že jeden tlumočník převedl danou informaci pomocí příznakového slovosledu a intonace, druhý pomocí slovosledu nepříznakového, zato však použil lexikální prostředek. Obě dvě sdělení přitom mohou u příjemce vyvolat z hlediska subjektivity a emocionality podobný účinek.

Z výše uvedených příkladů tak vidíme, že intonace a větný přízvuk mají jak v ruštině, tak v češtině úzký vztah ke struktuře výpovědi. Při normální větné intonaci je důraz kladen na druhou část věty – tedy na její jádro. Při vzrušené promluvě je důraz kladen na první část věty, a tedy i jádro výpovědi se nutně posouvá do této části. Z tohoto důvodu může tlumočník operovat jednak pomocí řečových jednotek objektivního pořádku slov s odpovídající intonací a důrazem, jednak pomocí subjektivního pořádku

slov s využitím emocionálních a expresivních prostředků, které se vyjadřují částicemi, citoslovci, příslovci apod. Při subjektivním pořádku slov je poněkud jiná stavební struktura výpovědi než při objektivním a zřetelněji se zde uplatňuje princip rytmický.

Shrneme-li výše uvedené příklady a jejich komentáře, můžeme konstatovat, že vhodně použitý lexikální prostředek, např. aktualizací částice, či prostředek paralingvální, např. výrazné zabarvení hlasu tlumočníka, mohou natolik zdůraznit sémantický obsah sdělení v cílové promluvě, že adiccionální informaci není nutné převádět, aniž by tím utrpěl komunikační efekt. Pro tlumočnickou praxi z toho tedy plyne závěr, že je důležité, aby promluva v cílovém jazyce měla stejný komunikační efekt, ale není vždy rozhodující, jakými prostředky je předána.

6.6. Ilustrace vybraných aspektů ruského hovorového stylu a jejich převodu směrem do češtiny

Dosud jsme analyzovali jednotlivé rozdíly v převodu funkční výpovědní perspektivy na materiálu česko-ruském. Podívejme se nyní, jak daná problematika funguje při převodu z ruštiny do češtiny.

Pro náš stručný nástin jsme si vybrali několik dialogů z divadelních scénářů

E. Griškovce, které jsme nechali namluvit ruskými rodilými mluvčími a následně přetlumočit dvěma českými rodilými tlumočníky, z nichž jeden byl profesionální tlumočník s dlouholetou praxí, druhý student translatologie s minimální tlumočnickou praxí.

Hlavním důvodem výběru daného materiálu byl především fakt, že se jedná o velmi výstižnou rekonstrukci improvizovaného dialogu se všemi výše zmíněnými znaky emocionálně odstíněného hovorového stylu. Ač jde o text primárně literární, je určen k divadelnímu zpracování a existuje tedy možnost, že by mohl být například v rámci divadelního festivalu tlumočen.

Uvědomujeme si, že se daný text v mnoha ohledech liší od výše analyzovaného interview. Přímé srovnání by bylo problematické. Tato poslední část je proto pojata jako ilustrace toho, jak se čeští rodilí mluvčí vypořádali s ruským hovorovým stylem.

Slovosled

Jak už bylo řečeno výše, nejtypičtějšíм znakem slovosledu hovorové ruštiny je snaha co nejdříve vyslovit významově nejzávažnější část věty. Jádru výpovědi stojí v ruštině na prvním místě mnohem častěji než v češtině. Ruská hovorová věta je tak mnohem dynamičtější než česká a větný přízvuk v ní není tolik vázán na určité místo jako v češtině, kde se ve většině případů postupuje od známého k novému, intonačně důraznému konci.

- ... *ручку или бумажку подать?*
- *Да...ручку...У нас ни одной нормальной ручки в доме нет. Сколько я их могу домой приносить?*
- *Танечка...ты такую голубенькую бумажку не видела?*
- *Не видела. (s. xxix)*
- *Мám ti podat tužku a papír?*

- *Jo, jo tužku. My doma nemáme ani jednu **normální tužku**. I kdybych jich domů přinesl nevím kolik.*
- *Táněčko, nevidělas tady takovej **modrej papírek**?*
- *Ne, neviděla. (s. xxxiii)*
- *Chceš podat **tužku nebo papír**?*
- *Tužku. Vždyť my doma nemáme jedinou **normální tužku**! Kolik jich můžu domů přinést?*
- *Táňo, ty jsi neviděla někde takovej **modrej papírek**?*
- *Neviděla. (s. xxxvii)*

V ruštině má postavení jádra a východiska promluvy vliv na vztah mezi příjemcem a adresátem, v dialogu vyjadřuje kontakt, působí na expresivitu a emocionalitu. Zpravidla dochází k záměrné záměně objektivního členění za subjektivní, kdy mluvčí klade na první místo či do středu sdělení rematické prvky za účelem vyjádření svého postoje k předávané informaci. Z uvedených příkladů vidíme, že tlumočníci změnili subjektivní pořádek slov originálu na objektivní, protože čeština nemá možnost využít podobnou slovoslednou inverzi jako ruština. V zájmu zachování vztahu mluvčího ke sdělované skutečnosti však oba dva tlumočníci využili prostředek v rovině morfologické – hovorovou koncovku.

***Курить** хочется.* (s. xxviii)

Tak bych si zakouřil! (s. xxxii)

Chtěl bych si zakouřit. (s. xxxv)

Jak už bylo řečeno výše, ruština pro vyjádření vztahu mluvčího ke sdělované skutečnosti využívá subjektivního pořádku slov v mnohem větší míře než čeština. První tlumočník danou výpověď převeďl s využitím aktualizační částice *tak* a aktualizoval ji v oblasti intonace, kdy místo bezpříznakové klesavé konkluzivní kadence použil konkluzivní kadence stoupavě klesavé. První převod je tedy adekvátnější.

*Я еще **чай** не выпил.* (s. xxx)

*Vždyť jsem ještě nedopil **čaj**.* (s. xxxiv)

*Ještě jsem ani nedopil **čaj**.* (s. xxxvi)

V daném příkladě změnili oba dva tlumočníci subjektivní pořádek slov originálu na objektivní, použili však aktualizační částice. V obou případech tak převod u příjemce vyvolá z hlediska subjektivity a emocionality podobný účinek jako originál.

Aktualizační částice

Částice, stejně tak jako vsuvky, vyjadřují postoj mluvčího k reálnosti sdělovaného obsahu.

Mluvená ruština se vyznačuje velkým množstvím nejrůznějších částic, které plní různé funkce – emocionální, ukazovací, odkazovací, zdůrazňující apod. Na předcházející repliku partnera nejčastěji navazují částice *да*, *ну*, *вот*, poměrně hojně se v mluveném jazyce vyskytuje částice *-то*, která má funkci odkazovací.

Когда же тепло-то будем? (s. xxviii)

Kdy už sakra bude trochu tepleji? (s. xxxii)

Kdy už konečně bude teplo? (s. xxxv)

V daném příkladě jsou v originálu použity citově zabarvené částice *-то*, *же*, které vyjadřují citové zaujetí plynoucí z velké míry nebo neobvyklosti jevu a vytvářejí kontakt mezi odesílatelem a příjemcem. Tento fakt je velmi důležitý z tlumočnického hlediska, neboť v podobných případech může docházet k určitým interferencím v rovině formální, které se mohou následně odrazit i na stránce obsahové. Pokud totiž tlumočnický adekvátní emocionální prostředek nepoužije a převod se uskuteční pouze v rovině denotátu, dojde k ochuzení cílového sdělení, které bude mít na příjemce jiný dopad. První varianta převodu, kdy tlumočnický pro vyjádření expresivity využil expresivního výrazu, je tedy adekvátnější.

Интересно, вот как хочется спать, я знаю. А вот как хочется курить, не могу себе.

Ну... как сказать..., да весь я хочу курить, весь! Главное, у меня же есть сигареты.
(s. xxviii)

To je zajímavé, vím jaké to je, když se člověku chce spát, ale když se mu chce kouřit, to si zkrátka neumím představit.

No, jak bych ti to řekl, já bych se prostě zbláznil, jak se mi chce kouřit, zbláznil bych se!
Víš co, mám dokonce i cigarety. (s. xxxii)

To je zajímavý, jak moc se mi chce spát, to chápu, ale jak moc se někomu chce kouřit, to pořád nemůžu pochopit.

No jak bych ti to řekl, prostě, celý chci kouřit, celý. Hlavní je, že mám cigarety. (s. xxxv)

V českém převodu vystupuje do popředí citový postoj mluvčího užitím ukazovacího zájmena „to“, jehož původní význam zde ustupuje. Jedná se o jednu z nejtypičtějších českých částic zdůrazňující postoj mluvčího ke sdělované skutečnosti.

Pro tlumočníka, který zohledňuje jak sémantickou výstavbu výchozí promluvy, tak i situační faktory (mimojazykovou skutečnost), má prvořadý význam promluva jako celek, tj. jednak vlastní prostředky jazykové (lingvální, kontextuální a paralingvální), jednak prostředky mimojazykové. Formánková (1981) v této souvislosti podotýká, že kromě lingválních prostředků, které vyjadřují věcný obsah a dominantní informaci, se na výstavbě promluvy při jejím převodu do cílového jazyka, např. při konsekutivním tlumočení, výrazně podílejí i prostředky kontextuální, které modifikují smysl buď jednotlivých pojmenování, nebo celé výpovědi.

Mezi takovéto prostředky můžeme v ruštině řadit kontextuální faktory lexikální povahy (např. modální částice resp. zájmena, vsuvky a různá expresivní spojení typu *уже, же, уж и, да, ну да, да что* apod.), pro jejichž převod do češtiny tlumočník využívá emocionálně příznakovou intonaci.

Как же мы до утра дотянем?... До утра... (s. xxviii)

Jak to proboha vydržíme do rána, až do rána. (s. xxxii)

Bože můj, jak se dočkáme zítřka, do zítřka. (s. xxxv)

Zatímco se na jedné straně vyznačuje mluvený jazyk oproti psanému větší úsporností, na druhé straně je v něm často hodně redundantní informace. Důvodem je především vlastní zaujatost ke sdělované skutečnosti a snaha zaujmout partnera. Časté jsou případy opakování, jako je tomu i v našem příkladě. Tlumočníci větnou strukturu zachovali a citového zaujetí mluvčího vyjádřili lexikálně.

Elipsa

Сколько сейчас?

*Они под халатом, не полезу смотреть...**Неохота**. (s. xxviii)*

Kolik je ted'ka?

*Mám je pod kabátem. Nebudu se dívat, **nechce se mi**.* (s. xxxii)

Kolik je hodin?

*No já mám hodinky pod pláštěm. **Nechci se tam koukat ted'.*** (s. xxxv)

Eliptické konstrukce jsou umožněny kontextem, v dialogu předcházejícími replikami. Kromě kontextových elips existují také elipsy situační. Jak ilustruje i náš poslední příklad, je velmi důležité, aby tlumočník byl s danými eliptickými vyjádřeními dobře obeznámen a znal jejich přesný, často nepříznakový ekvivalent v cílovém jazyce. Převod do češtiny je často explicitnější než originál, protože čeština používá elipsu v menší míře a vzhledem k charakteristice české syntaxe nešlo vždy eliptické vyjádření použít. Z uvedeného příkladu vyplývá, že hovorová ruština má některé typy úspornosti stejné jako hovorová čeština, ale v některých typech se naopak oba jazyky od sebe výrazně liší.

Výše uvedený ilustrativní přehled potvrzuje skutečnost, že pro ruštinu je typický subjektivní slovosled, který se směrem do češtiny často mění na objektivní. V zájmu zachování vztahu mluvčího ke sdělované skutečnosti pak může tlumočník použít např. expresivní lexikální prostředek, prostředek v morfologické rovině (hovorovou koncovku) či aktualizací částici. Eliptická vyjádření, typická pro ruský hovorový styl, se v češtině užívají v mnohem menší míře, je však důležité, aby byl tlumočník s ekvivalenty ruských eliptických konstrukcí dobře obeznámen.

ZÁVĚR:

Tématem naší práce je segmentace projevu při konsekutivním tlumočení. Jde nám především o práci tlumočnicka a tedy o zjištění, jak se podílí na výstavbě adekvátní promluvy v cílovém jazyce slovosled a jakou má informativní hodnotu. Zabýváme se problematikou funkční výpovědní perspektivy a porovnáváme její realizaci v ruštině a češtině, tedy jazyků, které navzdory své typologické blízkosti vykazují ve způsobu vyjadřování FVP jisté odlišnosti. Konkrétně nás zajímá především zkoumání základní dichotomie tématu a rématu v procesu konsekutivního tlumočení z hlediska míry zachování sdělovaného obsahu v cílové promluvě.

V první části naší práce podáváme stručný přehled stavu zkoumané problematiky v oblasti FVP, charakterizujeme vyjadřování FVP v obou zkoumaných jazycích a věnujeme se otázce FVP v mezijazykové komunikaci, konkrétně emocionálně motivovaným aktualizacím a pragmatickým okolnostem tlumočnické činnosti. Na závěr teoretické části charakterizujeme základní tlumočnické postupy. Teoretický základ nám následně slouží jako východisko pro hodnocení empirického materiálu.

Podstata tlumočení zpravidla nespočívá v doslovnosti převodu informace z jednoho jazyka do druhého, ale především v zachování adekvátnosti mezi výchozím a cílovým sdělením. Tlumočnick je při převodu limitován časem, invariantností významu tudíž dosahuje v první řadě převodem dominantní informace a dále využíváním emocionálních, stylistických a situačních prostředků.

V experimentální části práce jsme zkoumali, jakým způsobem mohou jednotlivé prostředky FVP ovlivnit míru adekvátnosti převodu.

Na základě našeho tlumočnického experimentu docházíme k závěru, že prozodické prostředky, jako např. intonace, větný důraz či pauzy do značné míry ovlivňují komunikační hodnotu přetlumočené informace. V kombinaci s pozicí východiska a jádra výpovědi lze jejich prostřednictvím vyjádřit hlavní myšlenku sdělení či jeho emocionální odstín bez použití jiných lexikálních prostředků. Na druhé straně vhodně použitý lexikální prostředek, např. aktualizací částice, může natolik zdůraznit sémantický obsah

sdělení v cílové promluvě, že adiciónální informaci není nutné převádět, aniž by tím tak utrpěl komunikační efekt.

Při analýze projevu tlumočeného z češtiny do ruštiny (rozhovor s předsedou České lékařské komory Milanem Kubkem) se nám potvrdila hypotéza, že zatímco nerodilý tlumočník je schopen převést zpravidla především invariant sémantický, rodilý tlumočník je schopen v cílovém jazyce vyjádřit i osobní postoj mluvčího k předávané informaci, tedy invariant stylistický a pragmatický. Kromě slovníkových ekvivalentů, které určují denotativní významy, je tak rodilý mluvčí schopen převést i stylistické a expresivní konotace, které definují celkový postoj řečníka k předmětu komunikace. Konkrétně se jednalo především o pragmaticky příznakové aktualizátory, zejména modální částice, příslovce, popř. citoslovce, které ruští tlumočníci využívali s cílem dosažení požadovaného komunikačního efektu.

Rodilí mluvčí tak dosahovali maximální adekvátnosti převodu, protože byli schopni převést nejen složku funkčně sémantickou, tedy stránku obsahovou, ale i doplňující informaci na rovině konotací.

Domníváme se, že pro nerodilé mluvčí je adekvátní převod signální složky sdělení (tj. konotací a mimojazykové skutečnosti) obtížný, protože během tlumočení používají již hotové komunikační jednotky, avšak konkrétní kontextuální prostředky nezbytné k dosažení shodného komunikačního efektu nejsou často schopni samostatně vytvářet či jim pro jejich použití chybí cit. Samostatné hlubší rozpracování uvedené problematiky by jistě bylo přínosem pro tlumočnickou praxi.

Na základě empirického zkoumání můžeme učinit obecný závěr, že v převodu z ruštiny do češtiny nehraje pro zachování komunikačního efektu rozhodující úlohu pořádek slov. Pro vyjádření hovorového stylu a subjektivity tlumočníci využívali zejména prostředky v rovině suprasegmentální a morfologické (hovorové koncovky). Při tlumočení směrem do ruštiny zase docházelo v zájmu zachování vztahu mluvčího ke sdělované skutečnosti nejčastěji k využití prostředků lexikálních (aktualizační částice). Výše uvedené výsledky experimentu potvrzují skutečnost, že čeština není tak expresivní jako ruština. Pro ruštinu jsou dále typická častá zobecňování a eliptická vyjádření, při tlumočení směrem do ruštiny tedy docházelo často ke generalizaci, redukci a kompresi, směrem do češtiny naopak ke konkretizaci.

Doufáme, že naše zjištění ukazují potřebu kontrastivního studia dané problematiky a že budou přínosná zvláště pro tlumočníky, kteří profesionálně teprve začínají.

Shrnutí

Cílem naší diplomové práce, která má charakter kontrastivní studie, je vymezení problematiky funkční větné perspektivy (FVP) v češtině a v ruštině, zmapování rozdílů v jejím použití v obou jazycích a porovnávání vyjadřování FVP v tlumočených bilaterálních dialogích na základě autentického empirického materiálu. Práce je rozdělena na dvě základní části: teoretickou a empirickou.

Teoretická část se zabývá vývojem studia FVP v české a ruské jazykovědě, způsoby a prostředky její realizace, charakterizujeme podstatu FVP a její důležitost v komunikačním procesu a pokoušíme se zmapovat charakteristickou strukturu výpovědi v ruštině a v češtině při objektivním a subjektivním slovosledu. Funkční výpovědní perspektiva (FVP) patří do jazykových univerzálií, nicméně funguje vždy v rámci různých specifických omezení příslušného jazyka. Těmito rozdíly se zabýváme právě na konkrétním autentickém materiálu.

V praktické, empirické části nás při analýze materiálu především zajímalo, jak dalece funkční výpovědní perspektiva ovlivňuje dosažení funkčně komunikativní ekvivalence. Porovnáváme realizaci a převod FVP v tlumočených projevech z hlediska adekvátnosti zachování FVP a přenosu pragmatiky. Rovněž analyzujeme výrazové prostředky FVP, které se v nich uplatňují. Zkoumáme, jak se slovosled podílí na výstavbě adekvátní promluvy v cílovém jazyce, jakou má informativní hodnotu.

Experimentu (autentický český dialog tlumočený z češtiny směrem do ruštiny) se zúčastnilo 8 tlumočnicků, mezi nimiž jsou rodilí i nerodilí mluvčí, studenti ÚTRL i profesionální tlumočníci, směrem z ruštiny do češtiny se experimentu zúčastnili 2 tlumočníci, rodilí mluvčí, jedním z nich je profesionální tlumočnick s dlouholetou praxí, druhým student ÚTRL, jehož praxe byla v době provedení experimentu minimální.

Při analýze materiálů nás zajímalo, jak dalece FVP ovlivňuje dosažení funkčně komunikativní ekvivalence, tedy nemění-li nedostatek ve FVP sémantiku výpovědi. Také jsme se pokusili identifikovat nejčastější chyby, jejich sémantickou závažnost pro zachování invariantu informace a nejčastější postupy, kterých tlumočnick využívá pro dosažení adekvátní funkční výpovědní perspektivy. Rovněž se nám potvrdilo, že při tlumočení má značný význam zejména intonace. Tlumočnick je často v časové tísní nucen přesunout réma z koncové pozice do středu výpovědi, kde na něj pak položí větný důraz. Všímáme si tedy i úlohy přízvuku a jeho deautomatizace.

V naší diplomové práci jsme tedy ukázali základní rozdíly mezi vyjadřováním FVP v češtině a ruštině a rovněž jejich důležitost při tlumočení. Zároveň se nám potvrdilo, jak je nutné detailní kontrastivní studium struktur obou jazyků.

Резюме

Целью нашей дипломной работы, носящей характер сравнительного исследования, является изучение проблематики актуального членения предложения (АЧП) в чешском и русском языках, исследование различий в его использовании в обоих языках и сравнение АЧП в устном переводе двусторонних диалогов на обоих языках на основе аутентичного эмпирического материала. Работа делится на две основные части: теоретическую и эмпирическую.

Теоретическая часть посвящена исследованию АЧП в чешской и российской/советской лингвистике, способов и средств его реализации, в ней описывается сущность АЧП и его значение в процессе коммуникации, в которое оно включается, а также в этой части мы делаем попытку дать описание типичной структуры высказывания в русском и чешском языках при объективном и субъективном порядке слов.

Контекстное членение высказывания (АЧП) относится к лингвистическим универсалиям, которые руководствуются различными специфическими ограничениями соответствующего языка. Именно эти различия являются предметом исследования на базе конкретного аутентичного материала. В практической, эмпирической части анализируется, прежде всего, воздействие контекстного членения высказывания на достижение функциональной и коммуникативной эквивалентности. Мы сравниваем реализацию и перенос АЧП в переводимых выступлениях с точки зрения адекватности сохранения АЧП и передачи прагматики. Мы анализируем средства выражения АЧП, которые в них использованы. Мы изучаем, каким образом порядок слов влияет на построение адекватного высказывания в целевом языке, какой объем информации передается.

В эксперименте (который заключался в аутентичном чешском диалоге и его устном переводе с чешского на русский язык) приняло участие 8 переводчиков, среди которых были носители языка и те, для кого русский язык не является родным, студенты кафедры транслатологии и профессиональные переводчики. В устном переводе с русского на чешский язык приняли участие 2 переводчика, носители языка.

При анализе материалов нас интересовало, в какой степени АЧП влияет на достижение функциональной и коммуникативной эквивалентности, т.е. насколько

ошибки в АЧП меняют семантику высказывания. Мы пытались выявить самые частые ошибки, их семантический вес при сохранении инвариантной информации и самые частые процедуры, которые переводчики используют для достижения адекватного АЧП. Анализ продемонстрировал, что при устном переводе большую роль играет интонация. Переводчик часто из-за нехватки времени вынужден перенести рему с конца в середину высказывания и сделать на ней ударение. Мы также обращаем внимание на роль ударения и его деавтоматизацию.

Таким образом, в нашей дипломной работе мы продемонстрировали основные различия между выражением АЧП в чешском и русском языках, а также их роль при устном переводе. В то же время, мы заново убедились в том, насколько необходимо проводить сравнительное изучение структур обоих языков.

Abstract

The goal of our diploma thesis, which is by nature a contrastive study, is to define functional sentence perspective (FSP) in Czech and in Russian, to map the differences in its use in both languages and to compare how FSP is expressed in interpreted bilateral dialogues based on authentic empiric material. The study is divided into two main parts: theoretic and empiric. The theoretic part is dedicated to the study of FSP in Czech and Russian linguistics, its means of expression, its nature and significance for the communication process in which it takes place; in this part, we also make an attempt to map the characteristic structure of a statement in Russian and in Czech with an objective and subjective word order.

Functional sentence perspective is one of the language universals but it always works within specific limitations of a language. These differences are studied on concrete authentic material. In the empiric, practical part we analyzed the material with the focus on how much functional sentence perspective influences the achievement of functional communicational equivalence. We compare how FSP is expressed and transferred in the interpreted texts from the point of view of adequacy of FSP and transfer of pragmatic meaning. We also analyze means of expressing FSP which are used there. We try to understand how word order is integrated into making adequate statements in the target language, and what is its informative value.

Eight interpreters participated in the experiment (an authentic Czech dialogue interpreted from Czech into Russian) – there were native and non-native speakers, translation and interpreting students, professional interpreters. Two interpreters, native speakers, participated in interpretation from Russian to Czech. We focused the analysis on how much FSP influences the achievement of functional communicational equivalence, i.e. whether drawbacks in FSP change the semantics of a statement. We also tried to identify the most frequent mistakes and their semantic significance in retaining the invariant information, as well as the most frequent methods used by an interpreter in order to achieve adequate functional communicational equivalence. We also proved that especially intonation plays an important role in interpreting. Due to time pressure interpreters are often forced to shift the rheme from the end of a sentence to its middle, and to place emphasis on it. This is why we also pay attention to the role of stress and its desautomatization.

To sum up, in our diploma thesis we presented the main differences between ways of expressing FSP in Czech and in Russian, and their significance for interpreting. We also proved that detailed contrastive study of structures of both languages is of vital importance.

Použitá literatura

1. Knižní publikace

- ADAMEC, P. *Porjadok slov v sovremennom russkom jazyke*, Praha: Academia, 1966. 96 s.
- BARCHUDAROV, L. S. *Jazyk i perevod*. Moskva: Meždunarodnyje otnošenija, 1975. 235 s.
- BARNETOVÁ, V.; BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ, H. *Russkaja gramatika II*. Praha: Academia 1979. 1093 s.
- BAUER, J. a kol. *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy*. Díl II – Skladba. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. 495 s.
- BONDARKO, A. B.; ŠVEDOVÁ N. J. a kol. *Russkaja gramatika*. Tom II – Sintaksis. Moskva: Nauka, 1980. 709s.
- ČEŇKOVÁ, I. *Teoretické aspekty simultánního tlumočení*. Praha: Univerzita Karlova, 1988. 203 s.
- ČEŇKOVÁ, I.; HRDLÍČKA, M. *Bibliografie českých a slovenských prací o překladu a tlumočení*, Praha: JTP, 1995. 121 s. ISBN 80-901698-8-0.
- ČERNOV, G. V. *Teorija i praktika sinchronnogo perevoda*. Moskva: Meždunarodnyje otnošenija, 1978. 278 s.
- DANEŠ, F. *Intonace a věta ve spisovné češtině*. Praha: ČSAV, 1957. 161 s.
- DANEŠ, F. *Věta a text*. Praha: Academia, 1985. 234 s.
- GREPL, M. *Emocionálně motivované aktualizace v syntaktické struktuře výpovědi*. Brno, Univerzita J. E. Purkyně, 1967. 151 s.
- GREPL, M.; KARLÍK, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN, 1986. 474 s.
- HALE, S. B. *The discourse of court interpreting. Discourse practices of law, the witness and the interpreter*. 1 vyd. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004. 261 s. ISBN 90 272 1658 4 (Eur.)
- HALLIDAY, M. A. K.; HASAN, R. *Cohesion in English*, London: 1976. 321 s.
- HIRSHOVÁ, M. *Pragmatika v češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého. Filozofická fakulta. 2006. 324 s. ISBN: 80-244-1283-7.
- CHAČATUROV, R. *Pragmatické aspekty tlumočení*. Diplomová práce na ÚTRL FF UK, vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Marie Csiriková, Csc. Praha: 2007.

- KENÍŽ, A. *Úvod do komunikačnej teórie tlumočenia*. Bratislava: Skriptum UK, 1980. 234 s.
- KNITTLOVÁ, D. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc: Univerzita Palackého. Filozofická fakulta, 2003. 215 s. ISBN: 80-244-0143-6.
- KOMISSAROV, V. N. *Slovo o perevode*. Moskva: Meždunarodnye otnošenija, 1973. 215 s.
- KOVTUNOVA, I. I. *Sovremennyj russkij jazyk. Porjadok slov i aktual'noe členenie predloženiya*, Moskva: Prosveščenie, 1976. 238 s.
- KUBÍK, M. *Russkij sintaksis v sopostavlenii s češskim*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 282 s.
- MATHESIUS, V. *Čeština a obecný jazykozpyt*. Praha: Melantrich, 1947. 463 s.
- MATHESIUS, V. *Řeč a sloh*. Praha: Československý spisovatel, 1966. 103 s.
- MIN'JAR-BELORUČEV, R. K. *Posledovatel'nyj perevod. Teorija i metody obučeniya*. Moskva: Vojennoje izdatel'stvo, 1969. 282 s.
- NIDA, E. A.; TABER, CH. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill, 1969. 220 s. ISBN 9004038574.
- PACLÍKOVÁ, L. *Funkční výpovědní perspektiva a její vyjadřování v překládaných textech a tlumočených projevech*. Diplomová práce na ÚTRL FF UK, vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Miroslava Sládková, Csc. Praha: 1998.
- PŘICHYSTALOVÁ, D. *Funkční výpovědní perspektiva a její vyjadřování v tlumočených projevech*. Diplomová práce na ÚTRL FF UK, vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Marie Csiriková, Praha: 1999.
- RASHIDOVÁ, H. *Překladová problematika hovorové syntaxe a jejích stylizačních prostředků v uměleckém díle*. Diplomová práce na ÚTRL FF UK, vedoucí diplomové práce: PhDr. Irena Camutaliová, Praha: 1999.
- ROZENTAL, D. E. *Praktičeskaja stilistika russkogo jazyka*, Moskva: Vysšaja škola, 1977. 315 s.
- ŠABRŠULA, J. *La perspective fonctionnelle de l'énoncé*. Acta Universitatis Carolinae - Philologica, No.1., Romanistica Pragensia, 1973.
- ŠMILAUER, V. *Nauka o českém jazyku*. Praha: SPN 1972. 261 s.
- ŠVEJCER, A.D. *Perevod i lingvistika*. Moskva: Voenizdat, 1973. 278 s.
- UHLÍŘOVÁ, L. *Knížka o slovosledu*. Praha: Academia, 1987. 160 s.
- URDOVÁ, J. *Tlumočnické postupy, jejich základní charakteristika*. Diplomová práce na ÚTRL FF UK, vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Marie Csiriková, Csc. Praha: 1986.

VERMEER, H. J. *A skopos theory of translation*. Heidelberg: 1996. 136 s. ISBN: 3-9805370-0-5.

VINAY, J. P.; DARBELNET, J. *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Paris: Didier, 1977. 325 s. ISBN 2-278-00894-3.

2. Články a příspěvky

ADAMEC, P. K rozdílům mezi českým a ruským slovosledem. In: *Kapitoly ze srovnávací mluvnice české*. Praha: ČSAV, 1965. 224 s.

DANEŠ, F. Téma // Základ // Východisko výpovědi. *Slovo a slovesnost: časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*. Praha. 1964, roč. 25, s. 148-149.

DANEŠ, F.; DOKULIL, M. K tzv. významové a mluvnické stavbě věty. In: *O vědeckém poznání soudobých jazyků*. Praha: 1958. 238 s.

FIRBAS, J. 'Aktuální členění větné', či 'funkční perspektiva větná'? *Slovo a slovesnost: časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*. Praha. 1982, č. 4, s. 78-81.

FIRBAS, J. Ze srovnávacích studií slovosledných. *Slovo a slovesnost: časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*. 1962, roč. XXIII, č. 1, s. 161-173.

FORMÁNKOVÁ, M. K zachování stylového rázu v procesu tlumočení. *Československá rusistika: časopis pro slovanské jazyky, literaturu a dějiny SSSR*. 1979, roč. 24, č. 3, s. 122-127.

FORMÁNKOVÁ, M. Expresivní složka výpovědi jako problém tlumočení. *Československá rusistika: časopis pro slovanské jazyky, literaturu a dějiny SSSR*. 1981, roč. 26, č. 5, s. 219-223.

FORMÁNKOVÁ, M. Charakteristika tlumočnické translace a její typy. *Československá rusistika: časopis pro slovanské jazyky, literaturu a dějiny SSSR*. 1986, roč. 31, č. 2, s. 72-86.

FORMÁNKOVÁ, M. Charakteristika tlumočnických postupů. *Československá rusistika: časopis pro slovanské jazyky, literaturu a dějiny SSSR*. 1987, roč. 32, č. 1, s. 6-11.

HORÁLEK, K. *Několik poznámek o pořádku slov v ruštině ve srovnání s češtinou*, Praha: Sovětská věda – jazykověda 3, 1953. s. 98.

KŘÍŽKOVÁ, H. Problémy českého a ruského slovosledu. In: *Kniha o překládání*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského Institutu, 1953. 358s.

MATHESIUS, V. O tak zvaném aktuálním členění větném. *Slovo a slovesnost: časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*. 1939, roč. V, s. 112-119.

STRAKOVÁ, V. Slovosled a překládání. In: KUFNEROVÁ, Z. a kol. *Překládání a čeština*. H&H, 1994. 260 s. ISBN 80-85787-14-8.

ŠABRŠULA, J.: Ke srovnávacím studiím slovosledným. Některé otázky větné perspektivy ve francouzštině ve srovnání s češtinou. *Slovo a slovesnost: časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*. Praha. 1962. s. 161-166.

3. Slovníky, jazykové a referenční příručky

ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština: řeč a jazyk*. 2 vyd. Praha: ISV, 1996. 380 s. ISBN 80-85866-12-9.

FILIPEC, J. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2 opr. a dopl. vyd. Praha: Academia, 1998. 647 s. ISBN 80-200-0493-9.

GREPL, M. a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. 2 vyd. Brno: Lidové noviny, 1995. 800 s. ISBN 80-7106-134-4.

KUZNECOV, S. A. *Bol'šoj tolkovyj slovar' russkogo jazyka*. 4. Izdanie. Sankt Peterburg: Norint, 2002. 1536 s. ISBN 5-7711-0015-3.

VENCOVSKÁ, M. *Rusko-český slovník*. Praha: Leda, 2002. 1334 s. ISBN 80-85927-99-3.

4. Excerpovaná literatura

GRIŠKOVEC, E. *Zima. Vse pjesy*. Moskva: Eksmo, 2004. 317 s. ISBN: 978-5-699-08419-7.

Přílohy

Interview ČT24.

Rozhovor s *Milanem Kubkem*, prezidentem České lékařské komory.

Pojďme k tématu číslo dvě, protože v současnosti by mělo naplno probíhat očkování proti prasečí chřipce... Vy jste zvedl oči v sloup?

Já to téma nemám rád.

Nejste očkovan, předpokládám.

Nejsem očkovan. Já se každoročně nechávám očkovat proti sezónní chřipce, ale letos jsem to prošvihl, protože jsem byl nemocný a dle mého názoru je v dané chvíli a v dané epidemiologické situaci pozdě na očkování jak proti sezónní, tak proti té chřipce H1N1.

Proč tohle téma nemáte rád?

Protože tady se vytváří obrovská, obrovská mediální, mediální vlna... Já si myslím, že ta chřipka H1N1 se nechová... nebo já si myslím... je to tak! Prostě ona se chová jako každá jiná chřipka... Chřipka není banální onemocnění. Prosím vás, na ní umře v České republice 2000 lidí každý rok na komplikace chřipky. A ta prasečí je prostě úplně stejná. Nevím, proč je v dané chvíli tak demonizovaná, nevím, proč se neustále hledají nějaká nestandardní řešení apod. Ale abych viděl něco pozitivního na té obrovské mediální kampani s tím spojené – pokud si lidé odnesou to, že chřipka není banální onemocnění a že navzdory tomu, že máme špatný zákon o nemocenském, který nařizuje lidem... v podstatě, že... který nezajišťuje lidem za krátké pracovní neschopnosti jakékoli finanční kompenzace... To znamená, motivuje pacienty spíš k tomu, aby chodili do práce, i když jsou nemocní, aby to přecházeli...

Takže prostě lidé toto nedělejte, chřipka patří do postele, neroznášejte ty bacily prostě mezi další, nebuďte bezohlední ke svému okolí, neriskujte svůj vlastní zdravotní stav a dodržujte základní hygienické návyky.

Pokud toto si populace z té obrovské kampaně odnese, tak si myslím, že to bude prostě to pozitivní.

Vy jste říkal, že se očkuje vlastně už v okamžiku, kdy už řádí epidemie. To ale není problém jenom České republiky...

No tak Česká republika, pokud mám informace, tak začala spíš později s tím očkováním. Já nemám informace detailní, ale vím, že jedním z kritérií toho výběru právě toho dodavatele bylo to... který vakcínu dodává, bylo to, že ji dodá včas. Myslím, že toto dodrženo nebylo... Nelíbí se mi ani to, že výrobce se smluvně vyvázal z odpovědnosti za nežádoucí účinky té očkovací látky. To je stejné, jako kdybyste vyráběl auta a v momentě, kdy nebudou brzdit a někdo se v nich zabije, řekl: „Promiňte, já za to smluvně nenesu žádnou odpovědnost.“

To je prostě bizarní...

Ale v tuto chvíli odpovědnost přejal stát na sebe...

To je naprosto vágní formulace, proto doporučujeme lékařům a zdravotnickým zařízením, aby nechali pacienty podepisovat informovaný souhlas, aby je řádně poučili o přínosu očkování, o jeho možných rizicích a to poučení si nechali stvrdit takzvaným informovaným souhlasem, což je standardní věc ze zákona, a zdravotnické zařízení má právo, když uzná za vhodné, ty informované souhlasy po pacientech chtít a toto je si myslím docela vhodný příklad.

A co doporučujete lékařům?

Lékařům doporučujeme právě to, aby zachovávali zdravý rozum, ta chřipka prostě je jako každá jiná chřipka a i pro očkování proti ní platí stejná pravidla.

A z pohledu toho zdravého rozumu, je jako lepší se nechat očkovat pro ty lékaře, nebo není?

No tak pokud se necháte očkovat včas...

No berme ten stav tak, jak je v tuhle chvíli...

V tuhle chvíli je stav takový, že například já se očkovat nenechám.

A co když se většina lékařů nenechá očkovat?

Tak je to jejich svobodné rozhodnutí a Česká lékařská komora protestovala proti představám, že by lékaři a ostatní zdravotníci třeba měli být očkováni povinně, jasně jsme řekli, že žádné pokusné králíky nikomu dělat nebudeme.

Je to na zvážení každého – u té chřipky platí to, že ona je dost podobná té chřipce, která byla v roce 1977, tedy lidé, kteří již byli na světě v roce 1977, jako třeba já, mají velkou pravděpodobnost, že mají určitou míru imunity proti té chřipce. Proto se ta chřipka H1N1 zejména šíří mezi dětmi, mladými dospělými. Na druhé straně platí úplně to samé, co u jiných chřipek, že největší riziko nějakých závažných komplikací mají lidé, kteří již jsou nemocní. A to jsou zase většinou lidé staršího věku, jo, ti mají menší šanci, že se nakazí, ale bohužel ta chřipka může často u nich vést ke komplikacím. A platí to pro prasečí i normální chřipku.

A závěrem se zeptám, jestli vám to v danou chvíli může někdo nařídit, jestli jako lékařům, zdravotnickému personálu a podobně.

Tak naštěstí nemůže.

Tlumočník č. 1

Перейдем к теме номер два, потому что сейчас должно на всех порах проходить вакцинирование против свиного гриппа. Вы подняли глаза в потолок.

Мне эта тема не нравится.

Я предполагаю, что вы себе прививку не сделали.

Нет, не сделал. Я каждый год делаю себе прививку от сезонного гриппа, но в этом году я её пропустил, потому что я болел, и, по моему мнению, в настоящий момент в этой эпидемиологической ситуации уже слишком поздно делать прививку как от обычного, так от свиного гриппа.

Почему вам не нравится эта тема?

Потому что создается огромная волна в средствах массовой информации. Я думаю... так и есть, свиной грипп ведет себя точно также как обычный грипп. Грипп это не банальное заболевание. От осложнений после гриппа каждый год в Чешской Республике умирают две тысячи человек. И свиной грипп точно такой же. Я не знаю, почему его сейчас так демонизируют. Я не знаю, почему всё время ищут какие-то нестандартные решения. Что касается чего-то положительного, связанного с этой большой кампанией в СМИ, если люди запомнят, что грипп - это не банальное заболевание, и, несмотря на то, что у нас плохой закон о больничном, по которому у людей первых нескольких дней заболевания нет никаких средств к существованию ...это мотивирует больных, чтобы они всё-таки ходили на работу, переносили грипп на ногах. Поэтому, люди, не делайте это, если у вас грипп, лежите в постели, не распространяйте свои бактерии среди остальных, не будьте ...думайте о тех, кто вокруг вас, не подвергайте риску состояние своего здоровья и соблюдайте основные гигиенические привычки. Если люди всё это запомнят из этой кампании, это будет хорошо.

Вы говорили, что вакцинация проводится в момент, когда уже расширилась эпидемия. Ведь это проблема не только Чешской Республики...

Насколько мне известно, в Чешской Республике вакцинирования начали позже. У меня нет точной информации, но, насколько мне известно, одним из критериев выбора поставщика было то, что он предоставит вакцину вовремя, и я думаю, что это не было соблюдено. Мне также не нравится то, что по контракту производитель вакцины не несёт ответственности за побочные явления. Это то же самое, как если бы вы производили автомобилей и когда в этом деле не сработают тормоза, вы скажете: „Извините, но по контракту я за это ответственность не несу, хотя люди погибли.“ Это просто странно.

Ответственность взяло на себя государство...

Это абсолютно туманная формулировка. Поэтому я рекомендую, чтобы медицинские учреждения и врачи вместе с пациентами подписывали информированное согласие.

Врачи должны объяснить пациентам, каковы риски и какие... каковы преимущества вакцинирования и потом получить подпись от пациента, это так называемое согласие. Это стандартно, и, если медицинское учреждение считает, что это необходимо, у них есть право потребовать от пациента подписать информированное согласие. И я думаю, что это хороший пример.

И что вы рекомендуете врачам?

Врачам я рекомендую как раз сохранять разум, этот грипп как любой другой, и что касается вакцинирования - то есть определённые правила.

И что касается здравого разума, для врачей лучше сделать себе прививку, или нет?

Если вы сделаете прививку себе вовремя...

Нет, давайте исходить из того, какова ситуация на данный момент.

На данный момент ситуация такая, что, например, я себе прививку делать не буду.

А что если большинство врачей себе не сделает прививку?

Это их свободное решение и чешская Ассоциация медицинских работников протестовала против обязательного вакцинирования врачей. Мы не будем выступать в качестве подопытных кроликов ни для кого. Это решение каждого. Этот грипп очень похож на грипп, который был в 1977 году. Это значит, что люди, которые родились до 1977 года, например, я, обладают определённым иммунитетом по отношению к этому гриппу.

Поэтому этот грипп Х1N1 распространяется среди молодых людей и детей. С другой стороны, точно также как у любого другого гриппа риск осложнений самый высокий у людей, которые уже больны. И это как раз люди более зрелого возраста, то есть у них меньший шанс заразиться, но если они заразились, у них, к сожалению, больший шанс осложнений. Как в случае свиного, так в случае обычного гриппа.

Я хочу спросить: может-ли вас кто-то заставить, вас, медицинских работников, врачей сделать себе прививки?

К счастью, нет.

Plumočník č. 2:

Давайте рассмотрим вторую тему. В настоящее время должно на полных порах проходить вакцинирование от свиного гриппа. Вы подняли глаза в потолок.

Ну, мне эта тема как-то не очень-то по душе.

То есть вы сами, вы не привиты, да?

Ну, да, я не привит. Я каждый год делаю себе прививку от сезонного гриппа, но в этом году что-то я болел. И я считаю, что в настоящей ситуации уже поздно ставить прививку как от сезонного гриппа, так и от так называемого свиного гриппа.

Почему вы не любите говорить на эту тему?

Ну, дело в том, что вокруг этого СМИ подняли настоящую шумиху. Я думаю, что этот грипп, так называемый свиной грипп, он ничем не отличается от других типов гриппа. Ну и грипп не является банальным заболеванием. И ежегодно в Чешской Республике умирает от гриппа 2000 человек, то есть умирают те, кто не в силах справиться с последствиями этого заболевания. Ну и свиной грипп ничем не отличается от гриппа обычного. И я не знаю, почему все так против него помчались, и не имею никакого понятия, по какой причине ведётся такой активный поиск борьбы с этим заболеванием. Ну, есть, конечно, и положительные варианты эпидемии свиного гриппа, то есть люди должны понять, что в тот момент, пока у нас в ближайшее время не заработает страхование по болезни, и они, таким образом, не будут обеспечены во время короткой нетрудоспособности, и, таким образом, люди скорее мотивированы не пропускать работу даже будучи больными. И хочу обратиться к людям, чтобы они всё-таки не делали этого, и все гриппующие должны оставаться в постели. Не носите свои бациллы, свои микробы по всему городу, и не ставьте под угрозу окружающих вас людей, будьте ответственными. И я считаю, что было бы здорово, если бы и эти выводы сделало наше сегодняшнее общество.

Но вы говорили, что вакцинирование осуществляется в момент, когда грипп бушует вовсю. Это не только проблема Чешской Республики.

Чешская Республика не являлась передовой страной, что касается вакцинирования. И располагается, что одним из критериев выбора поставщика вакцины было то, что он поставит эту вакцину своевременно. Я думаю, что именно это обязательство было... И мне тоже очень не нравится тот факт, что производители вакцины несмотря на подписанные договора, всё уже решили отказаться от ответственности за возможные последствия вакцинирования. Ну и если сравнить это, например, с производством автомобилей, то чем же это отличается от тех производителей, которые поставляют машины, у которых, например, не сработают тормоза, и они скажут: „Ну, извините, ребята, но я за это не несу ответственность." Я думаю что это совершенно абсурдная вещь.

Ответственность на себя взяло государство.

Ну, это я бы назвал правительственной риторикой. И поэтому мы советуем врачам и медицинским учреждениям, чтобы они выдали своим пациентам заявления, так называемое информированное согласие, чтобы они предоставили всю необходимую информацию о положительных сторонах вакцинирования, а также и о возможных рисках вакцинирования. И это информированное согласие - это такая стандартная вещь, стандартный документ. И медицинское учреждение имеет право требовать от пациентов подписание этого документа.

И что вы советуете врачам?

Я бы посоветовал врачам не паниковать по этому поводу, этот грипп является таким же гриппом, как и все остальные такого рода заболевания.

Ну и что касается вакцинирования, всё-таки лучше, если врачи сделают себе прививку от гриппа, или делать этого не стоит?

Ну, если прививка сделается вовремя...

Ну давайте рассмотрим всё же ситуацию с точки зрения нынешней ситуации, нынешнего момента.

Ну, я считаю, что в настоящий момент ситуация развивается таким образом, что сам я себе не буду ставить прививку.

Ну и что произойдёт, если большинство врачей не привьётся от гриппа?

Ну, я считаю, что это их свободный выбор и чешская Палата врачей выступала против. Они выступили против того, чтобы врачи прививались в обязательном порядке, они сказали, что никаких подопытных кроликов они из врачей делать не будут. Я считаю, что каждый должен принять решение самостоятельно. Я считаю, что этот тип гриппа очень напоминает грипп, с которым мы столкнулись в 1977 году, ну и те люди, которые уже в тот момент родились, как и я в том числе, так у них есть очень высокая доля вероятности, что они выработали своего рода иммунитет от данного рода гриппа. Именно по этому этот вид гриппа, свиного гриппа, распространяется прежде всего между детьми и молодежью. И что касается выше указанного типа гриппа, то наиболее уязвимой группой риска являются люди с ослабленным здоровьем и люди пожилого возраста. Люди пожилого возраста именно подвержены этому заболеванию. То есть с одной стороны у них уже есть иммунитет, выработанный в связи с эпидемией 1977 года, ну опять же так как эти люди пожилые, то у них проявляются старческие заболевания и грипп может очень серьёзно сказаться на их состоянии здоровья.

И есть такой вопрос: может ли кто-нибудь заставить вас всё-таки привиться от гриппа, поскольку вы являетесь медицинскими работниками?

К счастью, не может.

Plumočník č. 3

Давайте перейдём ко второй теме, так как в настоящее время должна была проходить вакцинация против свиного гриппа. Вы закатываете глаза в потолок?

Я не люблю это тему.

Я так предполагаю, вы не делали прививку против гриппа.

Нет, я не делал прививки. Я каждый год себе делаю прививку от сезонного гриппа, но в этом году я не успел, так как я болел. И мне так кажется, что в настоящей сложившейся эпидемиологической ситуации делать прививку как от обычного, так и вот от гриппа H1N1 уже поздно.

Почему же вам не нравится эта тема?

Так как создается огромное давление со стороны СМИ. А я считаю, что вот этот грипп H1N1 себя ведёт точно также, как любой другой сезонный грипп. Послушайте, грипп не является пустяковым заболеванием. От осложнения гриппа умирают ежегодно две тысячи людей в Чешской Республике. И этот свиной грипп точно такой же. Я не понимаю, почему в настоящее время он столько демонизируется. Не могу понять, почему все стараются найти какие-то нестандартные решения. Ну, всё-таки есть и позитивный момент касательно этой кампании в СМИ. Если люди запомнят, что грипп не является пустяковым заболеванием и, несмотря на то, что у нас неудачный закон по больничному, который диктует людям, что за кратковременное заболевание они не могут получить никакие денежные компенсации. То есть, что он скорее мотивирует людей к тому, чтобы они ходили на работу и переносили грипп на ногах. Пожалуйста, люди, не делайте этого. Гриппу место в кровати. Не распространяйте эти бактерии среди окружающих и не ведите себя хамски к окружающим. Не рискуйте своим собственным здоровьем и соблюдайте основные меры гигиены. Если это люди запомнят, то я считаю, что это будет весьма положительным...

Вы говорили, что прививки делают в момент, когда уже бушует эпидемия. Но это проблема не только Чешской Республики...

По моим информциям Чешская Республика скорее начала делать вакцинацию позже. У меня нет детальной информации, но, насколько я помню, одним из условий поставщика, который поставляет вот эту вакцину, было условие, что он её поставит вовремя. И я считаю, что это не было соблюдено. И мне также очень не нравится тот факт, что производитель вакцины в договорном порядке отказался нести какую-либо ответственность за результаты этой вакцины. Это же то же самое, как если бы вы производили автомобилей, и в моменте, когда бы кто-нибудь разбился и погиб, вы бы сказали „Извините, но мы не несём никакую ответственность." Это совершенно странно.

В таком случае обязательства на себя приняло государство...

Это совершенно неточная информация. Поэтому мы рекомендуем врачам и медицинским учреждениям, чтобы пациенты подписывали информированное согласие. Чтобы они детально ознакомились с положительными свойствами вакцинации и также с возможными рисками с этим связанными. И это осведомление пациенты бы подтвердили своим информированным согласием. Это стандартная вещь и медицинское учреждение имеет полное право такого рода согласие от пациентов требовать. Мне кажется, это довольно подходящий пример.

И что вы рекомендуете врачам?

Врачам мы рекомендуем именно то, чтобы они сохраняли трезвый ум. Этот грипп полностью такой же, как и любой другой и для него характерны точно такие же правила, как и ...

И со стороны трезвого ума для врачей лучше сделать прививку или нет?

Если вы сделаете себе прививку вовремя...

Нет, ну давайте со стороны сложившейся ситуации на данный момент.

В настоящий момент ситуация такова, что, например, я бы себе прививку не сделал.

А что если большинство врачей откажется сделать себе прививку?

Это их свободное личное решение и чешская Ассоциация врачей выступила против факта, чтобы врачи и медицинский персонал должны были вакцинироваться в обязательном порядке. Мы ясно сказали, что никаких подопытных кроликов мы из себя делать не станем. Это решение каждого из нас. Для свиного гриппа H1N1 характерно то, что он похож на грипп 1977 года, то есть люди, которые в этот год родились, например, я, то для них весьма вероятно то, что у них выработался какой-то иммунитет против этого гриппа. И поэтому этим гриппом болеют прежде всего дети и молодежь. С другой стороны, есть абсолютно то же самое как при любом другом гриппе, и это тот факт, что высокий риск каких-либо осложнений скорее у людей, которые уже заболели. И это в основном люди пожилого возраста. То есть у них меньший шанс, что они заразятся, но, к сожалению, этот грипп у них часто может вызвать осложнения. И это как в случае свиного гриппа, так и обычного гриппа.

Я ещё хотел спросить, если это вам может кто-нибудь приказать, как врачам или медицинскому персоналу?

Слава Богу, нет.

Tlumočník č. 4

Давайте поговорим о теме номер два. В настоящее время должно проходить прививание против свиного гриппа. Вы закатили глаза...

Я не люблю это тему.

Я предполагаю, что вы не делали прививку.

Нет, я не делал прививки. Каждый год я делаю прививку против сезонного гриппа, но в этом году у меня не получилось, поскольку я был болен. И я лично считаю, что в этом году и при нынешней эпидемиологической ситуации уже довольно поздно делать прививку как против обычного, так и против свиного гриппа.

Почему же вы не любите эту тему?

Я не люблю эту тему, поскольку здесь создается в прессе какая-то шумиха вокруг этой темы. А я считаю, что грипп H1N1 ведёт себя так же, как и любой другой грипп. Короче говоря, грипп - это не банальное заболевание. На осложнения гриппа в Чешской Республике ежегодно умирает две тысячи людей. И свиной грипп в этом никак не отличается от сезонного гриппа. Я просто не понимаю, почему столько паники вокруг свиного гриппа и почему постоянно все пытаются найти какие-то нестандартные решения. Ну, я могу сказать и что-то позитивное касательно кампании, которая сейчас проходит в связи с этой темой. Дело в том, что чешские законы не обеспечивают людям в случае кратковременного заболевания финансовые компенсации. И это значит, что люди проводят заболевание на ногах и ходят на работу, несмотря на то, что они больны. Единственное, что я могу сказать: пожалуйста, не ходите на работу, когда вы больны, старайтесь остаться дома в постели и лечиться. Примите во внимание здоровье других людей, не рискуйте своим собственным здоровьем. Старайтесь придерживаться основных правил гигиены. В случае, что люди будут придерживаться этих простых основных правил, я думаю, что никаких проблем не будет возникать.

А вы говорили, что люди начинают делать прививки тогда, когда эпидемия уже на самом деле началась. Однако это проблема касается не только Чешской Республики...

По моим информациям, в Чешской Республике прививки действительно начали делать позже. У меня нет никаких конкретных информации, но, насколько я знаю, одним из критериев, по каким выбирали поставщика вакцины, был именно критерий поставки вовремя. Я думаю, что этот критерий не был исполнен. Мне также очень не нравится тот факт, что производитель вакцины не отвечает за побочные эффекты вакцины, которые могут возникнуть. Это то же самое, как если производитель автомобилей после того, как кто-то потерпит в аварии автомобиля, скажет „Извините, но из контракта не вытекает никаких обязательств с моей стороны." Это очень странно.

Эти обязательства приняло на себя государство.

Это слишком расплывчатая формулировка. Поэтому мы даем нашим пациентам подписать документ, в котором они могут прочитать всю необходимую информацию о прививке, о побочных эффектах, а также подписали этот документ, что они информированы и согласны со всеми эффектами, которые могут возникнуть.

Насколько я знаю, это является абсолютным стандартом, что медицинский персонал может потребовать подписание такого документа от пациентов. И я считаю, что это пример, которому можно следовать.

И что вы бы могли посоветовать докторам?

Врачам мы советуем не паниковать. Свиной грипп ни в чём не отличается от остальных видов гриппа и при прививании следует придерживаться тех же самых правил.

Что касается рекомендаций не паниковать для докторов, как вы считаете, лучше всё же делать прививку или нет?

В случае, что вы сделаете вовремя прививку ...

Нет, давайте отталкиваться от ситуации, так как она есть на данный момент.

В настоящий момент ситуация такая, что, например, я прививку делать не буду.

А что если большинство врачей не будет делать прививку?

Это их свободное решение. Поскольку я знаю, чешская Ассоциация медицинских работников протестовала против того, чтобы медицинский персонал и в частности доктора были обязаны делать прививку. Мы просто решили, что мы не будем из себя делать подопытных кроликов. Я считаю, что это должен решить каждый сам за себя. Свиной грипп очень похож на грипп с 1977 года, то есть люди, которые родились уже до 1977 года, как, например, я, скорее всего выработали некоторый иммунитет против свиного гриппа. Поэтому вирус свиного гриппа прежде всего расширяется между детьми и молодежью. С другой стороны осложнения при свином гриппе, так же как у остальных видов гриппа, могут настать прежде всего у людей, которые уже больны. То есть у людей преклонного возраста. То есть у этих людей меньший шанс заболеть, но в случае, что они заболеют, им угрожают осложнения. И это касается как свиного, так и обыкновенного гриппа.

Я хотел бы спросить: может ли кто-то обязать вас сделать прививку от свиного гриппа?

К счастью, это невозможно.

Plumočník č. 5

Переходим к нашей второй теме. Сейчас должно, должна идти вакцинация против свиного гриппа полным ходом, конечно... Вы что посмотрели....

Я не люблю эту тему.

Вы не были, вас... У вас не было вакцинации против свиного гриппа?

Нет. Ну, у меня каждый год есть вакцинация против гриппа, но этот год я не успел, потому что я был болен. Я думаю, что сейчас уже поздно делать любую вакцинацию против обыкновенного гриппа и против свиного.

А почему вы не любите эту тему?

Потому что создается в СМИ слишком большой шум из-за этого, я не думаю, что этот свиной грипп отличается от другого гриппа, он действует также. И грипп - это не простая болезнь. Каждый год из-за простого гриппа умирает в Чешской Республике 2000 человек. И свиной грипп, он тот же самый. Я не понимаю, почему его в СМИ так демонизируют. И не знаю, почему ищут всё время какие-то внештатные решения. Но чтобы я видел что-то позитивного на том, что творится в СМИ, я бы хотел... если люди поймут, что грипп - это не простая болезнь и что у нас плохой закон о больничном, который... именно во время короткого больничного нет никакой компенсации финансовой. Потому именно пациенты остаются на работе и не хотят лечиться дома. Так, люди, не делайте такого. Грипп, когда вы болеете гриппом, вы должны оставаться дома, в кровати, не заражайте других людей, относитесь правильно к другим людям и не подвергайте риску своё здоровье, и, конечно, поддерживайте основную гигиену. Если люди после этой кампании СМИ вот это поймут, так это будет очень хорошо.

Вы же только что сказали, что именно вакцинация проходит во время, когда уже тут эпидемия активно происходит. И это не только проблема Чешской Республики.

Но Чешская Республика, как я понял, как у меня есть информация, начала позже с вакцинацией. У меня нет слишком подробных информаций, но именно то, что один из главных критериев для покупки нужной вакцины было то, что именно эта вакцина будет куплена вовремя - и я думаю, что это, к сожалению, не случилось. Также мне не нравится то, что тот, кто нам предоставил вакцину, договорился, что не будут приняты никакие последствия с его стороны, если в вакцине появятся какие-то добавочные проблемы, связанные с её употреблением. Это как если бы вы делали автомашины, ну и делали плохие тормоза и потом говорили „Ну извините, я не несу никакой ответственности.“ Это очень странно.

А что касается государства, чтобы эту обязанность исполняло государство..

Это правильная, эта формуляция, слишком широкая, слишком... Поэтому мы рекомендуем всем больницам, чтобы пациенты подписывали согласие с вакцинацией. И чтобы пациенту рассказали обо всех плюсах и минусах вакцинации, и также, чтобы пациенты подписали именно то, что они поняли все риски, связанные с вакцинацией, и, конечно, должны все больницы требовать именно от пациентов эти подписи. Я думаю, что это будет весьма нужно.

И что вы хотите, что вы рекомендуете врачам?

Чтобы врачи оставались в своём уме, этот грипп свиной это такой же грипп, как и другие и, чтобы всё проходило стандартно, как и с нормальным гриппом.

А что касается врачей, они тоже должны принять вакцину?

Если вакцина принята вовремя...

Давайте лучше брать ту ситуацию, которая сейчас у нас есть...

Ну, в нынешней ситуации, например, я не буду принимать никакую вакцину.

А что если большинство врачей тоже не будет принимать эту вакцину?

Это их личное решение. Профсоюзы врачей протестовали против личной вакцинации, они сказали, что никаких подопытных свинок мы из себя делать не будем. Это решение лично каждого врача. Этот грипп, он весьма схожий с тем, который был в 1977 году. И те люди, например, как я, которые уже родились в 1977 году или жили в 1977 году, у них большая вероятность, что у них уже выработался иммунитет против гриппа. Поэтому именно этот свиной грипп опасен для молодых людей, для детей. С другой стороны, всё одинаковое, все симптомы, всё так же как у обыкновенного гриппа. Самый большой риск этот грипп представляет для тех, кто уже болеют. А это в большинстве случаев уже люди старшего возраста.

У них, конечно, меньший шанс, что они заболеют, но болезнь более сложная для них, и это касается не только свиного гриппа, но, конечно, и простого гриппа.

А может вас кто-то заставить, именно вас, врачей, и другого медицинского персонала принять эту вакцину?

К счастью, никто не может.

Plumočník č. 6

Перейдем к теме номер два. В настоящее время должна проходить вакцинация против свиного гриппа. Вам уже, кажется, надоела эта тема?

Мне просто не нравится эта тема.

Я предполагаю, что вы не сделали себе прививку.

Нет, я не сделал себе прививку. Я ежегодно делаю себе прививку против сезонного гриппа, но в этом году мне это не удалось. По моему мнению, сейчас уже поздно делать себе прививку как против обыкновенного гриппа, так против свиного гриппа.

Почему вам не нравится эта тема?

Потому что здесь очень большой такой взрыв из прессы, из СМИ. Но я просто думаю или скорее не думаю, это факт, что этот грипп... Просто каждый год от гриппа умирает очень много людей в Чешской Республике, 2000 людей, и это не болезнь... и по этому поводу свиной грипп похож. Я не знаю, почему теперь такое преувеличение этой темы, этой болезни, почему СМИ этот грипп настолько демонизируют и почему всё время СМИ ищут какие-то новые необыкновенные решения по этому поводу. Ну, здесь и некоторые позитивные точки в этой кампании СМИ - я просто думаю, что хорошо то, что люди, в конце концов, поймут, что грипп не банальное заболевание, и, несмотря на то, что у нас плохая легислатива по этому поводу, которая людей принуждает, чтобы они ходили на работу, хотя они уже болеют, то хорошо, что сейчас люди поймут, что они должны лечиться, что не должны переносить болезнь на ногах. Так что просто я хочу, чтобы люди поняли, что нельзя ходить на работу, когда они болеют гриппом. Не рискуйте своим здоровьем и здоровьем вас окружающих людей и следите за гигиеной. Если это люди поймут, это будет очень позитивно.

И вы сказали, что теперь вакцинация, мол, вовремя, когда уже эта эпидемия. Но это не проблема только в Чешской Республике.

В Чешской Республике, так как я это понял, началось очень поздно с вакцинацией. У меня нет детальная информация, но, поскольку я понял, то одним из критериев по поводу того, кто будет поставлять эти вакцины, было то, что он их поставит вовремя. И я думаю, что это не было соблюдено. И мне не нравится, что этот производитель этой прививки, что он не несёт ответственность за последствия этой вакцины. Это то же самое, как если бы вы, например, делали машины и когда бы случилось, что она не тормозит, вы бы сказали: "Это не моя ответственность." Это нельзя понять.

Но в это время ответственность несёт государство?

Это просто непонятное высказывание и поэтому мы предлагаем, чтобы врачи давали своим пациентам подписывать какое-то согласие, чтобы они получили информацию об этой болезни, чтобы они объяснили, в чём дело с болезнью, в чём дело с вакцинацией и чтобы пациенты это подтвердили своим согласием. Это даже есть в чешской легислативе, так что это такой случай, когда это можно воспользоваться.

И что вы рекомендуете врачам?

Врачам рекомендую просто, чтобы они не сошли с ума. Этот грипп просто тот же самый, как и другие виды гриппа, нельзя делать разницу, и вакцинация та же самая.

А что вы думаете лучше для врачей: сделать себе прививку или нет?

Ну я просто думаю, что вакцинацию нужно сделать вовремя...

Ну и какое состояние теперь, в данный момент.

Ну теперь такое состояние, что я бы уже прививку не сделал себе.

И что если большинство врачей откажется от вакцинации?

Это, конечно, их возможность, и Палата чешских врачей сказала, что мы не хотим, чтобы на нас пробовали эту вакцину. Это должен каждый самостоятельно решить. Этот грипп просто очень похожий на грипп 1977 года, то есть люди, которые уже в этом году жили, то у них большой шанс, что у них иммунитет может действовать против этого гриппа. И поэтому этот грипп H1N1 больше всего среди детей и молодежи. Ну, с другой стороны понятно, что есть то же самое, что у других гриппов. Что самый высокий риск у больных людей, и это прежде всего люди старшего возраста. У них меньшая возможность заразиться, но у них большая возможность каких-то осложнений. И это касается как свиного, так и других видов гриппа.

Теперь я ещё хочу спросить, есть такая возможность, чтобы вас кто-то заставил сделать себе прививку, то есть врачам, медицинскому персоналу?

Нет. Ради Бога, такого нет.

Plumočník č. 7

Давайте сейчас пойдём ко второй теме. В настоящий момент должна проходить вакцинация против свиного гриппа. Вы поднимаете глаза в потолок, почему?

Я не люблю эту тему.

Я предполагаю, что вы не сделали себе прививку.

Нет, я не сделал себе прививку. Я каждый год делаю себе прививку против обыкновенного гриппа, но в этом году я не успел её сделать, потому что я был болен. И я думаю, что в настоящее время уже довольно поздно делать себе прививку как против обыкновенного гриппа, так против свиного гриппа.

Почему вы не любите эту тему?

Потому что здесь возникает огромная волна СМИ, я думаю, что этот свиной грипп, как мы его называли, ведёт себя как нормальный грипп. И грипп, конечно, небанальное заболевание, и каждый год от осложнений гриппа умирает в Чешской Республике 2000 людей. И свиной грипп тот же самый как обыкновенный. Я не знаю, почему СМИ этот грипп настолько демонизируют и почему должны искать какие-то новые решения. Ну, чтобы найти кое-что позитивное на этой огромной кампании СМИ - если люди поймут, что грипп небанальное заболевание, и несмотря на то, что у нас плохой закон на пособие по безработице во время болезни, я имею в виду в то время, когда вы болеете короткое время и не получаете никакого пособия в это время. То есть это значит, что это мотивирует работников ходить на работу, несмотря на то, что они болеют. Так что я прошу вас, не делайте этого, грипп принадлежит в кровать и не распространяйте этот вирус, вы думайте о других и не рискуйте своё состояние здоровья и соблюдайте основные гигиенические привычки. Если это народ поймёт, я это считаю позитивным.

И вы сказали, что мы сейчас, что происходит вакцинация во время, когда уже действует эта эпидемия. Но это проблема не только Чешской Республики.

Ну, поскольку я знаю, Чешская Республика начала делать прививку довольно поздно. Я не имею точной информации, но, поскольку я знаю, одно из критерий, по которому выбирали импортёра этой вакцины, было, что он поставит эту вакцину вовремя. И я думаю, что это не было соблюдено. И мне также не нравится, что этот производитель этой прививки сказал, что не несёт ответственность ни за какие последствия этой вакцины. Это то же самое, как если бы вы, например, производили машины, и кто-нибудь купит эту машину, поедет, и не сработают тормоза, и вы бы сказали "Ну простите, но я в этом не виноват." Это, конечно, странно.

И эту гарантию тогда приняло государство на себя, да?

Это совершенно туманная информация и поэтому мы говорим врачам, чтобы все пациенты подписывали согласие, чтобы они информировали своих пациентов о плюсах и минусах этой прививки и чтобы пациенты это подписали. Это совершенно стандартная вещь, и больницы могут требовать этой подписи от пациентов. Я думаю, что это хорошо.

И что бы вы рекомендовали врачам?

Врачам бы мы рекомендовали сохранить себе разум. Этот грипп, как любой другой грипп, и здесь действуют те же самые правила, как при других вакцинациях.

А как думаете, врачам надо сделать прививку или нет?

Если вы себе сделаете прививку вовремя...

Мы имеем в виду настоящее состояние.

В настоящее время, например, я не сделаю себе прививку.

И что если большинство врачей её не сделает?

Это их свободное решение и Палата чешских врачей протестовала против тому, чтобы врачи должны были по закону делать себе прививку. Мы сказали, что не будем из наших врачей делать подопытные кролики. Это зависит от каждого человека. Этот грипп довольно похожий на грипп, который был в 1977 г., то есть люди, которые уже жили в этом году, у них большой шанс, что у них есть большой иммунитет против гриппа.

И поэтому этот новый грипп распространяется именно среди детей и молодежи. Ну, с другой стороны, здесь действует то же самое, что у других гриппов, то есть самый высокий риск касается людей, которые уже болеют, и это бывают люди постарше. У них меньше шансов, что они заразятся, но у них высший риск того, что они уже болеют. Это касается как обыкновенного гриппа, так и свиного.

И в настоящее время может кто-нибудь вам сказать, сейчас надо обязательно делать прививку как врачам?

Нет, к счастью, никто не может это сделать.

Plumočník č. 8

Давайте перейдем на тему номер два, потому что в настоящее время как раз начинается вакцинация против свиного гриппа.

....

Нет, я не люблю эту тему.

Я предполагаю, что вы прививку не приняли.

Нет, я прививку не принял, потому что, хотя я ежегодно стараюсь принять прививку от сезонного гриппа, в этом году я заболел, и я просто не успел её принять. На мой взгляд, просто уже поздно, потому, что с точки зрения эпидемиологической ситуации уже начался этот грипп, и против сезонного гриппа, и против свиного гриппа теперь прививки давать поздно.

И почему вам не нравится эта тема и почему вы её не любите?

Потому что СМИ слишком много занимаются этой темой. Я считаю, что этот грипп H1N1, у него такие же характеристики как и у других гриппов, как и у сезонного гриппа. Грипп, это не тривиальное заболевание. Ежегодно в Чешской Республике умирает две тысячи человек от осложнений, связанных с заболеванием гриппа. И свиной грипп, он же такой же. Совсем не знаю, почему превращают этот грипп в какого-то чёрта что ли, почему всё время ищут какие-то нестандартные решения. Всё-таки хотелось бы найти кое-что положительного в этой кампании, которую спустили СМИ. Если люди поймут, благодаря этой кампании, что грипп не является банальным или тривиальным заболеванием - мы все знаем, что закон о больничном отпуске у нас совсем плохой, потому что люди, которые заболевают и хотят остаться дома, то первые три дня они не получают никакой компенсации, и поэтому этот закон для против того, чтобы люди остались заболевая гриппом дома. Так что, люди, будьте любезны, если вы заболели гриппом, то оставайтесь дома, с гриппом надо лежать в постели, не надо ходить по улицам, не надо распространять эти вирусы среди других, просто

надо вести себя ответственно. Если именно это люди поймут, благодаря этой кампании, это очень хорошо.

Вы сказали, что прививку людям делают во время, когда уже эпидемия совсем распространилась, но это же проблема не только Чешской Республики?

Поскольку я знаю, что в Чешской Республике вакцинации начали позже, чем в других странах. У меня нет детальной информации, но знаю одно – что касается критериев выбора поставщика этой прививки – одним из этих критериев было то, что поставит эти прививки вовремя. И мне думается, что вот этот критерий выполнен не был. Мне не нравится ещё один момент, и это то, что производитель этой вакцины не включил в контракт ответственность за посторонние нежелательные воздействия этой вакцины. Это похоже на ситуацию с автомобилями: это как будто бы вы поставляли автомашины, у которых бы срывались тормоза и если бы кто-нибудь погиб в такой машине, вы бы сказали, что, как у производителя, у вас в контракте ничего нет об ответственности. Это действительно очень странно.

Вы хотите сказать, что эту ответственность взяло на себя государство, так?

Это совсем неясная формулировка. Поэтому мы рекомендуем врачам предоставлять больным возможность подписать информированное согласие. Мы хотим, чтобы врачи хорошо и тщательно объяснили больным, каковы есть преимущества этой прививки. И как раз попросить или дать больным возможность, чтобы подтвердить тот факт, что им было всё объяснено, так называемым информированным согласием.

У разных учреждений здравоохранения или медицинских учреждений есть право просто требовать от больных такого информированного согласия. Так что, мне кажется, что это как раз подходящий пример.

И что вы рекомендуете врачам?

Рекомендуем врачам вести себя и подходить к больным разумно. Этот грипп является просто одним из гриппов и прививка, которую человек принимает, просто может его защитить.

Вы говорите о том, чтобы вести себя разумно, так что врачи – им следует рекомендовать эту прививку или нет?

Примет ли человек прививку вовремя..

Ну, давайте будем рассматривать ситуацию так, как она сложилась у нас.

В настоящее время ситуация такова, что я лично просто прививку принимать не буду.

А что будет, если большинство врачей не примет прививку?

Это свободное решение каждого из врачей и чешская Ассоциация врачей протестовала против того, чтобы врачам следовало принимать прививку обязательно. Мы чётко сказали, что мы не будем служить каким-нибудь экспериментальным материалом никому. Это зависит от каждого индивидуально. Грипп, который распространяется в настоящее время, очень похожий на тот, с которым мы боролись в 1977 году, то есть люди, которые родились раньше, то есть до 1977 года, как, например, я, то можно у них предполагать, что они обладают довольно хорошим иммунитетом против данного гриппа. Вот это как раз причина, почему грипп H1N1 распространяется в основном среди детей и молодых людей. С другой стороны, можно сказать то же самое как об остальных видах гриппа. Это значит, что самой большой риск вот угрожает людям, которые уже страдают от какого-нибудь серьёзного заболевания. И это как раз люди более пожилого возраста. Это значит, что возможность их заражения немножко ниже, но если они заразятся, то они будут страдать от осложнений. И это касается и свиного, и других видов гриппа.

Есть ещё один вопрос: может ли кто-нибудь приказать вам, то есть врачам и медицинскому персоналу, принять прививку?

К счастью, нет.

ЕВГЕНИЙ ГРИШКОВЕЦ

Зима

ПЬЕСА

ДЕЙСТВУЮЩИЕ ЛИЦА: **П е р в ы й с о л д а т, В т о р о й с о л д а т**

П е р в ы й. Кошмар... а..а..а... ужас, какой холод. Когда же тепло-то будет?

В т о р о й. Слушай... очень холодно... Курить хочется.

П е р в ы й. Сильно хочется курить?

В т о р о й. Отстань.

П е р в ы й. Интересно, вот как хочется спать, я знаю. А вот как хочется курить - не могу себе.

В т о р о й. Ну... как сказать... , да весь я хочу курить, весь! Главное, у меня же есть сигареты!

П е р в ы й. Ты с ума сошел!... Нельзя!

В т о р о й. Да знаю я, знаю. Просто, когда сигарет нет, тогда лег-че, как-то понятнее. Нету и нету.

П е р в ы й. Я все равно не пойму. Иногда выпьешь, возьмешь си-гарету, если в компании, и ..., потом во рту кисло, гадко...

В т о р о й. Нее..е... Курить - это здорово, мне нравится, я не брошу! Вот ты позавтракал вкусно, в воскресенье ..., уже позавтракал, и под конец еще маленько кофе налил себе, и закурил.

П е р в ы й. Как же мы до утра дотянем?... До утра...

В т о р о й. У нас в школе учительница такая была, что я после нее вообще читаю книги... как-то с трудом... .. Вот "Тарас Бульба", помнишь?

В т о р о й. А вещь хорошая - "Тарас Бульба". Только после шко-лы это читать никто не будет. Все, что в школе по программе прохо-дили, - все, капец! Никто этого не читает.

П е р в ы й. А я и в школе это не читал.

В т о р о й. Сколько сейчас?

П е р в ы й. Они под халатом, не полезу смотреть... неохо-та...утро мы и так увидим...

Расговор с женой

О н а ... ручку или бумажку подать?

О н Да...ручку...У нас ни одной нормальной ручки в доме нет. Сколько я их могу домой приносить?

Танечка...ты такую голубенькую бумажку не видела?

Она (останавливается). Не видела.

О н а А это что?

О н Ой..., она, вот видишь, я без тебя ничего найти не могу.

О н а Извинись.

О н Да-да, извини, Танечка, милая, извини. Но ты поменьше бы спорила, так вот сразу бы и нашла бы все.

О н Значит, я понятно все объяснил? Тебе понятно?

О н а Ты все объяснил понятно. Ты очень хорошо говорил, а я..., я все-таки не дура...

О н Таня, скажи..., я хочу тебя спросить. Скажи, вот ты любишь, когда тебе дарят цветы? Когда тебе дарят цветы, ты радуешься чему? Я, честное слово, не понимаю. Женщинам принято дарить цветы, а мне интересно, цветы женщинам, то есть вам, нравятся?

О н а Ты мне очень редко дарил цветы. По-моему, всего-то раза четыре или пять.

О н Я в них ничего не понимаю. Мне их неприятно выбирать и покупать, ... и с цветами по улице неприятно идти.

О н а Потому-то ты всегда даришь мне то, что нравится тебе, а не мне... Да. Я очень люблю цветы.

Разговор с другом

О н Это точно, в городе отдыхать бесполезно. И вроде на работу не ходишь, а все равно, с одними и теми же людьми встречаешься, ... непонятно, что со временем делается.

М а к с и м. Через пять дней первое сентября?! Ужас! Лето прошло! Елки-палки, один раз за все лето разделся, в плавках походил. Ужас!

О н Да разве это лето было? Кажется, все еще весна какая-то затяжная.

М а к с и м. А я себе такой спиннинг купил в апреле..., ни разу не попробовал. Ни рыбы, ни грибов нынче даже не понюхал.

О н А как твой великий ремонт?

М а к с и м. И не спрашивай. В том-то и дело, за кухню и спальню еще не брался. Кто бы знал, как я устал есть без стола и книжки из угла в угол перетаскивать.

М а к с и м. Я еще чай не выпил.....Сергей, если я сейчас уйду, то сколько же времени должно пройти, чтобы я к тебе снова зашел или позвонил.

Можно, я позвоню?

О н Звони.

М а к с и м (берет трубку). Слушай, он чего-то того... не работает.

О н Ой, я его отключил..., я забыл совсем. А сам думаю: странно, чего-то он долго молчит. (Подключает телефон.)

М а к с и м. Зачем отключаешься? Опасаешься какого-то неприятного звонка? (Набирает номер.)

О н Да нет, просто если не отключать - все! Никакого уединения не получится. Люди же не понимают, что они набрали номер и ко мне домой ввалились. А я беззащитен перед ними. Кто-нибудь позвонит, скажет гадость и трубку бросит... Я вроде бы у себя дома, а ко мне может ворваться кто угодно. Без спроса и приглашения. Так что отключаюсь иногда. Хотя сам тоже зво-ню...

М а к с и м. Я, наверное, пойду, надо к своим заехать, если сегодня суббота.

О н Макс, погоди, сам же сказал, что неправильно сразу ухо-дить...

М а к с и м. Ты же слышал, я обещал скоро...

... И вот посмотри, какая гадкая вещь, телефон. (Показывает.) ... Или объясняешь кому-нибудь по телефону, как куда-то пройти, и делаешь обязательно вот так. ... Вот зачем это все показывать? Или кивать, или улыбаться, когда по телефону разговариваешь? Какой смысл?

М а к с и м. Я вот шел к тебе и даже остановился. Подумал: надо бы пива купить... по бутылочке. А потом подумал, приду утром с пивом, займы просить. Неправильно.

О н Правильно, Макс, сейчас очень правильно было бы маленько выпить.

М а к с и м. Серега, да не надо. Я к своим обещал приехать ско-ро.

О н Да? Ну, смотри. А то можно хотя бы в чай плеснуть.

О н Дело твое. А я бы выпил... немножко.

Tlumočník č. 1

První voják, druhý voják

- To je šílený, to je hrůza, to je šílená zima, kdy už sakra bude trochu tepleji?
  - Poslyš, fakt je děsně zima!
  - Tak bych si zakouřil!
  - Chce se ti kouřit?
  - Nech toho.
  - To je zajímavé, vím jaké to je, když se člověku chce spát, ale když se mu chce kouřit, to si zkrátka neumím představit.
  - No, jak bych ti to řekl, já bych se prostě zbláznil, jak se mi chce kouřit, zbláznil bych se! Víš co, mám dokonce i cigarety.
  - Ty jsi se zbláznil, to přece nejde!
  - Já vím, já vím. Ono totiž když člověk nemá cigarety, tak je to jednodušší. Je to zkrátka pochopitelný. Nemáš cigarety, nemáš.
  - Já to stejně nepochopím, někdy si dáš sklenku, někdy si dáš cigaretu, ať už s někým nebo ne, pak se člověku křiví huba, v hubě máš jak v polepšovně...
  - Ale ne, kouřit, kouřit to je zdravý, já kouřím rád, já toho nenechám.
  - Což ty, ty sis dal dobrou snídani v neděli. Už ses nasnídal, potom sis dal trochu kafe, a potom cigaretu.
  - Jak to proboha vydržíme do rána, až do rána.
  - My jsme ve škole měli takovou učitelku. Já teď kvůli ní vlastně nečtu knížky – Taras Bulba pamatuješ?
  - Jo, to je věc, Taras Bulba! Jenomže když už člověk vyšel ze školy, to už nebude nikdo číst...
- No, to co jsme se ve škole učili – to je k ničemu, protože to pak už nikdo nečte.
- Já jsem to nečetl ani ve škole.
  - Kolik je teďka?
  - Mám je pod kabátem. Nebudu se dívat, nechce se mi, až bude ráno, tak to poznáme.

On a ona

- Mám ti podat tužku nebo papír?
- Jo, jo tužku.
- My doma nemáme ani jednu normální tužku. I kdybych jich domů přinesl nevím kolik.

Táničko, neviděla jsi tady takovej modrej papírek?

- Ne, neviděla. A co je tohle?
- Áá, to je on. Vidiš, já bez tebe nenajdu nic.
- Omluv se.
- Jojo, promiň. Táničko, moje milá, promiň! Kdyby ty ses trochu méně hádala, tak bys všechno hned našla. Takže jsem ti všechno vysvětlil? Rozumíš tomu?
- Jo, vysvětlil jsi to. Mluvil jsi moc pěkně. Jenomže já, já nejsem pitomá!
- Táňo, řekni, vždyť ty strašně ráda dostáváš kytky. Když ti dávají kytky, tak z čeho máš radost? Já to fakticky nechápu. Pro ženský je to hezký dostávat kytky, a já bych chtěl vědět, co se vám na nich líbí, vám, ženskejm?
- Ty jsi mě dával kytky málokdy. Řekla bych, že to bylo tak čtyřikrát nebo pětkrát.
- Já je neznám! Nerad je vybírám, nerad je nakupuju. A ještě potom na ulici s nimi chodit.
- A proto mi vždycky dáváš to, co se líbí tobě, a ne mě. Jo, já mám kytky strašně ráda!

Rozhovor s kamarádem

- To je fakt, ve městě se v podstatě odpočívat nedá. De facto člověk do práce nechodí, ale stejně, pořád se potkáváš se stejnejma lidma. V podstatě nevíš, co dělat s časem.
- Za pět dní je prvního září, to je hrůza! Vždyť už končí léto! Pro pána krále! Vždyť jsem byl v plavkách jenom jednou za celý léto, to je hrůza!
- A bylo tohleto vůbec léto? Přijde mě to, jako kdyby se jenom trochu natáhlo jaro.
- A já jsem si v dubnu koupil takovej spinning. Ani jednou jsem to nezkusil. A ani na rybách jsem nebyl, ani jsem si nečuchnul k houbám.

- A jak je to s tou tvou velkou opravou?
- Ani se neptej! O to právě jde, s kuchyní a ložnicí jsem ještě ani nezačal. Kdyby tak lidi věděli, jak už toho mám dost, a jak jsem unavený z toho, že nemůžu jít u stolu... a pořád musím přetahovat knihy z jednoho rohu do druhého.
- Vždyť jsem ještě nedopil čaj! Sergeji, jestli teď odejdu, kdy za tebou můžu přijít znovu nebo ti zavolat?
- Zavolej!
- Víš, nějak nefunguje ten telefon.
- Áá, já jsem ho vypnul, úplně jsem na to zapomněl. A sám si říkám, to je divný, že tak dlouho nikdo nezvoní.
- A proč vypínáš telefon? Ty se bojíš nějakého nepříjemného telefonátu?
- Ale ne! Nemůžu si užít klidu, protože lidi to nechápou, že třeba vytočili číslo a dovolali se ke mně domů. A já jsem před nimi bezbranný. Někdo zazvoní, řekne něco hnusného a zavěsí. A já jako bych byl doma, ale přitom ke mně může vniknout kdokoli, aniž by se zeptal, aniž bych ho znal. Tak proto ho vypínám, někdy. I když taky někdy volám.
- Já asi dnes pojedu za našima, jestli je dneska sobota.
- Maxi, počkej, ty jsi říkal, že není dobré hned odcházet.
- No, vždyť jsem ti to říkal, slyšel jsi! Já jsem šel k tobě a dokonce jsem se zastavil. Říkal jsem si - měl bych koupit pivo, aspoň lahvičku, dvě. Pak jsem si zase řekl, přijdu ráno, přijdu s pivem a budu chtít půjčit. To přece není správný!
- Máš recht, Maxi, teďka by bylo moc dobrý, kdybychom se mohli malinko napít.
- Serjožo, to přece nejde, já jsem našim slíbil, že přijedu brzo.
- Jo? No jak chceš, možná že ti naleju trochu čaje.
- Jak chceš, ale já bych se trochu napil.

Tlumočník č. 2

První voják, Druhý voják

- Bože, to je hrůza, to je strašný. Kdy už konečně bude teplo?
- Poslouchej, je opravdu strašná zima.
- Chtěl bych si zakouřit.
- Moc se ti chce kouřit?
- Dej mi pokoj.
- To je zajímavý, jak moc se mi chce spát, to chápu, ale jak moc se někomu chce kouřit, to pořád nemůžu pochopit.
- No jak bych ti to řekl, prostě - celý chci kouřit, celý! Hlavní je, že mám cigarety!
- Nezbláznil jsi se? Vždyť to nejde!
- Já vím. Prostě jenom když nemám cigarety, tak je to tak nějak jednodušší, nejsou, tak nejsou.
- Já tomu stejně pořád nerozumím, ty když jsi ve společnosti, tak piješ, kouříš a potom máš na jazyku takovou divnou kyselou pachut'.
- Ale ne, kouření, to je správný, mě se to líbí, nenechám toho. Tak si to představ, například, nasnídáš se, řekněme v neděli, a potom, co se nasnídáš, naliješ si ještě trochu kávy – a dáš si cigaretu.
- Bože můj, jak se dočkáme zítřka, do zítřka.
- Například já jsem měl takovou učitelku, že po jejich hodinách já už čtu tak nějak těžce, například Tarase Bulbu, pamatuješ si ho?
- No ale Taras Bulba to není špatná věc... Jenom to nebude nikdo číst potom, co vyjde ze školy. Vždyť je tolik dobrých věcí, ale nikdo to nečte potom, co vyjde ze školy.
- A já jsem to nečetl ani ve škole!
- Kolik je hodin?
- No já mám hodinky pod pláštěm. Nechci se tam koukat teď.

Rozhovor s kamarádem

- To je fakt, trávit dovolenou ve městě nemá cenu. I když nechodíš do práce, stejně se pořád vídáš s těmi samými lidmi. A nevíš, co s časem.
- Za pět dní už bude 1. září! To je hrozný, konec léta! Pane Bože, ani jednou jsem si za celý léto nesundal kabát, ani jsem se v plavkách neprošel. To je opravdu hrůza!
- Copak tohle bylo léto? Mě spíš přijde, že to bylo takové prodloužené jaro.
- A já jsem si v dubnu koupil spinning a ani jednou jsem ho nezkusil. Ani na rybách jsem nebyl, ani k houbám jsem vůbec nepřišchnul.
- A co tvoje rekonstrukce?
- Ale ani se neptej, právě v tom je problém, že jsem ještě nezačal ani s kuchyní, ani s ložnicí. Kdybyste věděli, jak už jsem unavený z toho věčného jezení bez stolu a tahání knížek sem a tam.
- Ještě jsem ani nedopil čaj... Sergeji, jestli půjdu teďka, tak za jak dlouho se zase uvidíme, za jak dlouho ti mám zase zavolat? Takže mám ti zavolat?
- Zavolej.
- Poslouchej, vždyť to vůbec nefunguje...
- Ježíši, vždyť jsem ho sám vypožil, já jsem na to úplně zapomněl, a sám přemýšlím, to je divné, že se vůbec neozývá.
- A proč ho odpojuješ? Bojíš se snad nějakého nepříjemného telefonátu?
- Ale ne, ale jestli ho neodpojím, tak to je konec, žádný kontakt se mi nepodaří. Vždyť lidi vůbec nechápou, že vytočí číslo a dovolají se ke mně... Já jsem před nimi úplně bezmocný. Vždyť já jsem u sebe doma a ke mně se může kdokoli dostat, bez ohlášení, a tak se prostě někdy odpojuju, i když sám někdy taky volám.
- Tak já už půjdu, musím ještě zajet k našim, jestli je dneska sobota.
- Maxi, no počkej přeci, vždyť jsi sám říkal, že není správné hned odcházet.
- Vždyť jsi mě slyšel, já jsem ti sliboval, že odejdu brzo.
- No podívej se, jaká je to svinská věc, ten telefon! Třeba vysvětluješ někomu po telefonu, jak se má kam dostat, nebo to tak i děláš... No řekni, jakej má smysl – když telefonuješ, tak se přitom kýváš, usmíváš, když mluvíš po telefonu...

- No, když jsem šel k tobě, tak jsem si řekl, že bude potřeba zaskočit koupit pivo, pár lahví. A pak jsem si řekl – přijdu ráno, s pivem, vyprošovat si dluhy, to není správné.
- Správně Maxi, nyní by bylo velmi správné trochu si přihnout.
- Serjožo, to není správné přeci, já jsem sliboval našim, že přijedu brzy.
- Opravdu? Ale no tak... já bych ti ještě alespoň dolil čaj...
- Jak myslíš, já bych se trošičku napil.

On a Ona

- Chceš podat tužku nebo papír?
- Tužku, vždyť mi doma nemáme jedinou normální tužku! Kolik jich můžu domů přinést?
- Táňo, ty jsi neviděla někde takovej modrej papírek?
- Neviděla... A to je co?
- No vidíš, to je on, já bez tebe nemůžu najít vůbec nic!
- Omluv se.
- Ano, ano, promiň mi to Táňo, promiň. No, kdyby ses tolik nehádala, tak já bych to hned našel. Tak já jsem ti to vysvětlil jasně? Chápeš to?
- Ano, ty jsi mi všechno vysvětlil jasně. Mluvil jsi velmi jasně a já přeci nejsem žádná husa.
- Táňo. Chtěl bych se tě na něco zeptat. Jsi ráda, když ti někdo dává květiny? Když ti dávají květiny, z čeho máš takovou radost? Opravdu nechápu. Je běžné, že ženám se darují květiny, ale mě by opravdu zajímalo, jestli se vám, ženám, květiny líbí.
- Ty jsi mi dával květiny velmi zřídka, podle mě tak čtyřikrát nebo pětkrát.
- Ale vždyť já se v tom vůbec nevyznám! Já je nerad vybírám, nerad je kupuju a taky nemám rád, když s nimi musím chodit po ulici.
- Vidíš, proto mi vždycky dáváš to, co se líbí tobě a ne mě. Ano, mám moc ráda květiny!